Proletari din toate țările, uniți-vă!

Gazeta literară

Anul IX, nr. 453 — 46

Joi 15 noiembrie 1962

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNA

8 pagini 50 bani

ÎN ACEST NUMĂR:

MIHAIL SADOVEANU: Corespondență inedită

SUTO ANDRAS: Două povestiri

GEORGETA HORODINCĂ: Literatura absurdului

DISCUȚII DESPRE CONFLICT

CONFRUNTAREA CU VIAȚA

Ceea ce mi se pare, într-o privință, interesant de semnalat în discuția despre conflictul contemporan – interesant dar nu și satisfăcător – e că deocamdată participă la ea critici literari. Dezbaterile se află încă într-o fază de început, deși după săptămînile de cînd se desfășoară și după numărul de intervenții, ar trebui să fie mai avansate. Fază de început și, în mare măsură, descriptivă. Discuția navigînd într-un spațiu foarte larg, al teoriei literare, fiecare o abordează dintr-un unghi care face ca întîlnirile și întretăierile de opinii să fie încă depărtate. Se fac clasificări despre tipurile de schițe judecate din punctul de vedere al conflictului pe care se întemeiază (Paul Georgescu), se pune întrebarea dacă în conflictul contemporan domină spectaculosul sau profunzimea (Eugen Luca), se împing lucrurile mai înapoi, la definiția noțiunii și la delimitarea ei față de subiect (G. Dimisianu); se întreprind unele analize parcă în vederea adunării materialului necesar pentru problemele care abia urmează să fie ridicate (Leonard Gavriliu, Lucian Raicu, Al. Săndulescu). Nu putem spune nici măcar ca în trecut: *gramatici certant!* Criticii încă nu se „ceartă" în problema conflictului contemporan! Încă nu apar deosebirile de păreri, fiindcă domeniile abordate de fiecare sînt distanțate. Cu toată sonoritatea formulărilor lui Eugen Luca și cu toate cataclismele pe care le proorocește criticii („dacă nu se va debarasa ea însăși de unele prejudecăți și erori", „dacă nu se va ridica deasupra empirismului care o face să se tîrască în loc să..." etc.), nici intervenția sa nu e atît de vitează pe cît se anunță, iar „*confuzia dintre profunzimea conflictului și caracterul lui spectaculos*" (sublinierea îi aparține) nu mi se pare că aduce chiar atîtea prejudicii literaturii, cum se alarmează criticul. Considerațiile lui nu scot discuția din faza ei inițială, de „pipăire" a terenului. Fără să neg importanța unei asemenea faze preliminare și nici contribuțiile aduse de fiecare participant, cred că ar fi util să trecem mai repede la discuția *conflictelor contemporane*, în loc să rămînem cu precădere la teoria – generală – a conflictului. Astfel că, în toate intervențiile de pînă acum, partea cea mai pozitivă mi se pare aceea în care se discută lucrări literare propriu-zise – schițe, nuvele, romane.

Aș face, din capul locului, cîteva propuneri, care ar putea nu numai lărgi discuția, ci ar face-o mai concretă, mai eficace.

În primul rînd, să participe la ea scriitorii. Dumitru Radu Popescu, Nicolae Velea, Fănuș Neagu, Vasile Rebreanu scriu în schițele și nuvelele lor lucruri atît de vii, aducînd conflicte atît de noi, ei ar datora să ia cuvîntul; Alecu Ivan Ghilia are în pregătire un roman cu puternice conflicte; Titus Popovici, la continuarea romanului Setea, se ciocnește direct de probleme foarte complexe; știu ce au pe masa de scris Remus Luca, Petru Vintilă, Șerban Nedelcu, Petre Sălcudeanu, Nicolae Țic, Dumitru Mircea și alții – și mă gîndesc că dezbaterea materialului adunat de ei din viață, a destinului unora din eroii lor centrali ar scoate la iveală mai viu problemele care ne interesează.

În al doilea rînd, și în legătură cu prima propunere, să fie aduse în dezbatere, cazuri concrete, exemple de conflicte întîlnite în viață; scriitorii – și criticii în măsura în care cunosc (și trebuie să cunoască și ei direct) – să analizeze cu competență, multilateral și serios problematica vieții însăși. Senzația care mă stăpînește citind articolele de pînă acum – și propriile mele rînduri – e că trebuie să cercetăm mai îndeaproape realitatea însăși, să îndreptăm critica în direcția îmbogățirii orizontului scriitoricesc cu o multitudine de aspecte inedite ale vieții, cu datele concrete ale unor conflicte noi și interesante. „Scînteia", „Scînteia tineretului" și alte ziare, aduc adesea, în foiletoanele lor, atîtea elemente ale conflictelor contemporane. Nu mă gîndesc la înlocuirea articolului de critică prin eseu sau reportaj, ci la confruntarea clasificărilor noastre cu viața; nu prin ilustrarea unor definiții teoretice în schițe și nuvele, ci, de exemplu, prin urmărirea formelor vii în care se aplică Hotărîrile Partidului, se desfășoară procesul automatizării industriei, se pun în practică prevederile statutului gospodăriei colective etc.

În al treilea rînd, să intre în sfera preocupărilor reportajul, poezia și dramaturgia; în aceasta din urmă conflictul contemporan, cred că e abordat mai cu curaj chiar decît în proză, deși nu cu același succes literar. Mă refer de asemenea la teatrul de mici dimensiuni unde, cu toate prejudecățile criticilor și cu tot stîngăciul unor piese, conflictul contemporan în aspecte variate, cunoaște o frecvență și intensitate asemănătoare numai cu aceea din schițe.

În al patrulea rînd, și în afara discuției propriu-zise, dar nu fără legătură cu problema discutată, cred că trebuie să cerem reportajului literar să abordeze din plin conflictele contemporane, sub diferite laturi și din unghiuri cît mai diverse. Concomitent cu desfășurarea discuției care are un caracter predominant marcat de critica literară, ar putea apare în presa literară reportaje care să participe și ele, prin materialul de viață prezentat, la îmbogățirea [illegible] a dezbaterii.

Acestea ar fi niște forme menite să facă schimbul nostru de păreri mai concret. Cred că în momentul de față e mai utilă o discuție întemeiată pe analiză cu referiri directe la fapte, adică la conflicte din realitate și abia pe urmă s-ar simți nevoia considerațiilor teoretice. Numai astfel cred că acestea vor putea aduce efectiv o contribuție la îndrumarea creației.

De ce mi se par pentru început preferabile, ba chiar indispensabile astfel de intervenții? Pentru a se aduce masiv în argumentarea noastră realitatea vie, generatoare de conflicte, în locul categoriilor teoretice abstracte, pe care este dispusă critica destul de adesea să le vehiculeze: generalizările să le extragem din fapte, nu să căutăm drumul în-

Mihai GAFIȚA

(Continuare în pag. 7)

carnet de scriitor

Forestierii de pe Dorna

Mă aflam în al doilea an de documentare văratică prin pădurile Bucovinei. S-ar părea că e o chestiune de bucătărie a muncii personale și că nu are nici o rațiune să întîrzii asupra unor fenomene pregătitoare ale eventualelor realizări literare. Dar, în trecerea prin Vatra Dornei, spre adîncurile pădurilor și parchetelor de tăiere, am fost poftit de inginerul șef al I. F.-ului Dornei să însoțesc un grup de ingineri și tehnicieni silvici în bazinul de exploatare de la Coșnița.

Pline cu aproape patruzeci de oameni, sosiți din roza vînturilor solului romînesc, cele două autobuze s-au mișcat greoi pe lîngă cheiul de piatră al Dornei care curgea scăzută, fără „hait", transportînd în loc de plute, nori matinali prelungi, amintind la culoare, trandafiria nuanță a penelor de flamingo.

Sezoniștii veniți la cură, îndreptîndu-se grăbiți spre stabilimentele băilor, priveau cu ochii umflați de somn la autobuzele în care, cu rare excepții, pasagerii purtau pe cap pălărioarele de fetru verzi sau oliv, specifice forestierilor.

Priveam chipurile cu trăsături hotărîte, carurile sănătoase. Parcă primeam un flux de vitalitate. Verbul avea ceva din ozonul rășinoaselor. E adevărat, dialogul era presărat, fie în ce direcție se orienta discuția, cu elemente lexice din specificul muncii forestiere. Veneau din Maramureș, din Apuseni, din pădurile Clujului, din Moldova. Își împărtășeau gîndurile despre modul de muncă, despre preocupările de plan, despre tehnicitatea mereu în progres a muncii din pădure.

Stăteam printre ei oarecum stingher, deși, cum am aflat mai tîrziu, poate datorită echipamentului meu de călător prin păduri, eram luat drept unul de ai lor, dar care, din motive sentimentale, se păstra, nesociabil, în mulțime.

Ei, cei 38 cu care mă aflam în autobuz, erau diferențiați prin specificul regional, prin grai, prin temperament, dar uniți prin meserie, prin sîngele spiritual, prin acel aer, prin acea viață a pădurilor, care îi asocia făcîndu-i să se simtă o familie.

Prin vorbele lor, prin observațiile făcute asupra locurilor pe unde treceau, am realizat importanța acestei deplasări, importanța lucrărilor făcute în bazinul Dornelor, al Coșniței mai ales.

Am observat noile lucrări ale drumurilor, parapetele de piatră, podurile solid construite, asigurînd fluxul și refluxul mecanic al platformelor încărcate cu bușteni, în drum spre punctele de unde începea transportul feroviar.

Se știe că lemnul, pădurea, constituie una din cele mai importante bogății naturale. Și bazinul Coșnița cu cei 100.000 de metri cubi exploatați își crește valoarea pe care o reprezintă în acest capitol de avuție națională, prin tehnicitatea superioară a exploatării.

După ce, în cerc, am urmărit expunerea prin grai și pe hartă a maestrului de exploatare, am urcat, în șir indian, una din potecile de protecție, spre punctul de plecare al funicularului care transportă buștenii peste creste de pădure. Pădurea mirosea, adunînd mireasma straturilor de viață și de moarte adunate prin anotimpuri și

Radu BOUREANU

(Continuare în pag. 7)

TABLETA

Mozaicuri

Atît la Belgrad, într-un luxos restaurant cît și la Geneva, în salonul de lectură al unui hotel cu clientelă cosmopolită, am putut să-mi dau mai bine seama de valoarea mozaicului, introdus în arhitectura interioară.

Se adaogă la frumusețe înlesnirile practice ale unei întrețineri de continuă prospețime: Eliminarea din zugrăveală a tapetului de hîrtie și din aer a impalpabilei molecule de praf, care roade și pulverizează civilizațiile, reduse la numitorul ei.

Văzusem desigur admirabilele mozaicuri rusești din tinda bisericilor ortodoxe.

Văzusem descoperit de intuițiile neobositului arheolog Canarache, și vastul mozaic, de dimensiunile unui pogon, călcat acum cîteva mii de ani, de sandalele și cnemida legionarilor din Lațium, trimiși să supuie Dacia barbară.

Mozaicul clasic, tricotat ca un ciorap și cusut ca o broderie, aparține unei arte pierdute și unor timpuri care permiteau munca la o ie și la un covor, de o viață întreagă.

Mozaicul din Iugoslavia și Switzera romîndă se prezintă deosebit, întocmit din fragmente de un centimetru pătrat, separate de „rosturi" intercalare, ca niște ighețuri.

Grupate pe un motiv, pe un simbol, pe un subiect, ele dau o pictură stilizată la unghiul drept.

Iată o scenă de vînătoare: Arcul întins dă drumul săgeții într-un stol de dropii...

Pătratele de cub sau prizmele dreptunghiulare trebuie să fie, bănuiesc, cam ca ale pictorului Victor Agaplescu din București, angajat de multă vreme, de o vocație irezistibilă, să caute parcă piatra filosofală.

I-am vizitat modestul atelier și am stat de vorbă cu artistul.

Mi-am găsit parcă la vreo 400 de ani îndărăt, în pivnița savantului olar Bernard Palissy, unul din descoperitorii ceramicei franceze.

Strădaniile acestui mare vechi artist, torturat de problema smalțurilor noi, nu s-a oprit, după ce și-a pus pe foc tot mobilierul și chiar dușumelele casei, decît atunci cînd și-a ars și saltelele și patul. Inițiul lui zmalț i-a izbutit de-abia în momentul cînd nu mai avea scaun pe care să șeadă și așternut pe care să se culce. Ba bietul om a trebuit să moară și în pușcărie, pentru că, lepădîndu-se de catolicism trecuse la protestanții albigenzi...

Aș avea multe de spus de pictorul Agaplescu și sper să le pot spune treptat.

Un foc permanent, la care își arde și acum ochii și ce-i mai rămîne din tinerețe, vuvuie în atelierul artistului.

Am stat de vorbă cu el, răsfoindu-i dulapul de manuscrise: formule peste formule, chimie peste chimie, cuburi și paralelipipede multicolore, scoase din flacără și cuptor. Cu cîteva vîrste mai devreme, în Spania, el ar fi fost ars de viu, ca un vrăjitor.

Pictorul nostru, perpetuu pasionat, ca un explorator în neant, caută să capete cînd un albastru ideal, cînd o nuanță de verde, cînd cîte o culoare, poate inexistentă, în dogoarea unei flăcări de infern.

Mă gîndesc la greutățile lui...

Tudor ARGHEZI

Asfalt de noiembrie

Foto: SANDU MENDREA

a. e. baconsky

CELE DIN URMĂ

Iată pe cîmp dizolvîndu-se cele din urmă:
cele din urmă căruțe în ceață și-n somnul bătrînilor,
cele din urmă tăceri, îndoieli, neîncrederi,
umbrele celor din urmă bordeie din care smulgea
vîntul nocturne silabe de trestie,
și grilajele celor din urmă parcele rămase,
prin care pămîntul
privea, ca prin sure
ferestre cu gratii.

O, **cele din urmă,**
cuvintele-acestea mi-aduc amintiri și speranțe...
Pe vremuri ascuns de-ntunericul satului
ca de o tandră și umedă junglă,
am fost și eu unul dintre copiii
care știau doar de sănii, de păsări...
O, Romînie trecută, sălaș de albine sălbatice,
o, visătoare în zdrențe, în poala căreia
de-atîtea ori fruntea mi-am odihnit,
iată, cununile tale de spini le destramă-aurora,
iată, sărutul meu pune pe pleoapele tale
umbrite de veghe și palide, bani de aramă –
e timpul să-adormi pe vecie cu **cele din urmă:**
fiii tăi pun temeliile **celor dintîi.**

aprilie 1962.

Din volumul „Imn către zorii de zi" – sub tipar la Editura pentru literatură

MEDITAȚIE

Am rătăcit prin mine de cărbuni
Zile la rînd prin orizonturi negre
Și-am trăit ascultînd convorbirea adîncului lumii cu oamenii,
Într-o limbă pe care simțeam că-s născut s-o-nțeleg.

Am rătăcit prin mine de cărbuni,
Și lumina mea a stat o clipă lîngă lumina minerilor
Și întunericul meu a suit fremătînd spre izvoarele nopții
Și mi-am uitat chipul și numele înfiorîndu-mă singur.

Și-am uitat de măruntele griji, de trecutul meu
Care seamănă cîteodată cu iarba și umblă mereu căutîndu-mă –
Și-am uitat de orgoliu și de toate paraginile
Unde-ncercam să ivesc armonii.

Și-am înțeles frumusețea sublimă a zilelor lungi de-ntuneric
Cînd fiece clipă trăită de tine-n pămînt e-o rază de aur deasupra,
Cînd risipești prin beznă gînduri ca să le afli sus schimbate-n flăcări
Și urci din nou către soare pădurile moarte cîndva.

Am rătăcit prin mine de cărbuni.
E timp de-atunci – dar uneori și astăzi
Mă-ntorc cînd mă apasă prea tare singurătatea sau cînd lăcrimez
De prea multă lumină.

De prea multă veghe cînd sînt obosit și bolnav,
De prea multă zi cînd mă clatin – de prea multe patimi,
Mă-ntorc în tăcere și-n vis
Spre noaptea minerilor.

Cuvîntul cititorului

Conflicte îndulcite

Editura pentru literatură ne-a oferit încă o dată, nouă cititorilor, prilejul unei întîlniri cu un nou nume — Grigore Beuran — prefațat entuziast de către criticul Dumitru Isac.

Luate la un loc, schițele lui Grigore Beuran din volumul „Ochi adînci" relevă o consecvență tematică. Și cum în mare măsură tematica de care vorbeam se leagă de viața satului nou am fost ispitit să văd cum o atare preocupare a dat roade.

Trebuie să spun de la început că am fost dezamăgit. Am ales după lectură, două piese ce se anunțau inițial interesante. „Lucrare științifică" și „Ochi adînci" și care demonstrează cel mai elocvent, după părerea mea, slăbiciunile volumului.

Schița „Lucrare științifică" surprinde în cîteva pagini un episod din viața unui brigadier agricol. Vasile Vancu pregătește o cuvîntare menită să demonstreze eficacitatea muncii după metodele cele mai avansate. Practic Grigore Beuran vrea să ne înfățișeze un tip de țăran nou frămîntat de problema muncii pămîntului în condițiile unei tehnici perfecționate. Ne e prezentată figura brigadierului care încearcă să-și închege expunerea. Deși nu știe cum să înceapă, se trezește la un moment dat gîndind ca un om care ar vorbi în ședința adunării generale. Grigore Beuran își minimalizează însă eroul. De ce expresii ca „structura granulată" „cercetare științifică" să fie cu atîta ostentație subliniate? Ca și cum ar fi atît de straniu să auzim de la un țăran din zilele noastre asemenea cuvinte. Beuran îl falsifică pe eroul său care pare speriat și stînjenit de propriile-i cuvinte. Bănuiesc că autorul schiței a vrut să ne arate cît de mîndru e Vancu rostind astfel de noțiuni care nu mai sînt, de fapt, de mult rare și inaccesibile. Ceea ce m-a intrigat mai mult a fost lipsa de consistență a eroului. Știm numai că Vancu a urmat un curs de brigadieri și are Medalia Muncii. Este adevărat că economia schiței nici nu solicita o biografie care să înceapă cu „s-a născut" și să se încheie cu „s-a săvîrșit". Am fi vrut însă niște indicii asupra omului care să explice cum traversează el un moment semnificativ. Toate îndoielile și șovăielile brigadierului se evaporă însă precipitat după voia autorului.

Tot astfel își ratează Grigore Beuran intențiile și în schița care poartă titlul volumului, „Ochi adînci". Și de data aceasta conflictele declanșate sînt repede vlăguite.

În toiul unei ședințe Anton Lupu se arată mulțumit că nu e criticat și tace gîndindu-se la drumul anevoios pe care l-a avut de străbătut pînă la poarta colectivului. (Nu știu de ce dar am bănuit de la început, poate și din tonul schiței, că acest Anton Lupu va fi criticat zdravăn). Și cum acțiunea se mută din cadrul ședinței la întîmplări anterioare din existența eroului, ne așteptam să găsim premizele mai încordate ale conflictului enunțat. Grigore Beuran însă nu-și ia eroul în serios. Soția lui Anton e rea, gurালivă, își cicălește bărbatul, îndemnîndu-l să nu intre în colectivă dar suferințele eroului nostru ne par de-a dreptul meschine și provenite parcă dintr-o exasperantă lipsă de personalitate. La sfaturile soției, Anton vinde caii înainte de-a intra în gospodăria colectivă. Lucru grav. Beuran însă dă acestui fapt care putea să dezlănțuie în Anton un autentic proces de conștiință, o întorsătură hazlie, nejustificată. Același mod facil de rezolvare a conflictelor îl adoptă prozatorul și în caracterizarea personajelor. Varvara („Ochi adînci") care contribuie serios la înjghebarea colectivei vorbește „pițigăiat". Crede Beuran că astfel a reușit să-i dea eroinei un plus de autenticitate? Deloc. Schița netezește repede asperitățile din viață. Am încercat senzația că pentru cîteva minute m-am învîrtit într-o lume care ar fi putut să fie autentică dar care s-a spulberat înainte de-a prinde vreun contur.

Cred că toate aceste carențe provin dintr-o necunoaștere a vieții. Aceasta, este, în realitate, ceva mai complicată decît apare din povestirile lui Grigore Beuran. Autorul talentat ezită să ducă conflictele pînă la capăt, atenuiază situațiile dramatice și ajunge astfel la finaluri idilice.

Mircea CIOBANU
Student anul IV la Facultatea de Filologie

TITINA CĂLUGĂRU — Țăpinari călare

AUGUSTIN Z. N. POP :

Contribuții documentare la biografia lui Mihail Eminescu

Un masiv volum, apărut recent cu titlul de mai sus, îmbogățește cunoștințele noastre despre viața și familia poetului M. Eminescu. În paginile cărții au fost adunate, sistematizate și comentate numeroase date de amănunt, scoase din documente inedite de Aug. Z. N. Pop. Autorul a reușit să întocmească o sinteză a mărturiilor uitate prin vechi documente de arhivă despre trecutul familiei poetului, despre mediul în care el a trăit, a muncit și a suferit, despre legăturile cu unii contemporani ai săi.

Primele capitole ale volumului ne înfățișează, prin reproducerea actelor inedite de stare civilă și funciară, condițiile economice și sociale ale familiei lui Eminescu între 1849—1878, declinul ultimilor ani, în care părintele poetului este strivit de greutăți financiare, urmărit și executat pentru datorii și silit să vîndă Ipoteștii, toate acestea au avut, desigur, ecou în sufletul lui Eminescu, care tocmai se angajase să muncească din greu la „Timpul", ca să poată trăi. Ultimul episod al acestui tragic declin familial se încheie cu actul revoltător al dărîmării casei părintești în 1924 de către moșierii Papadopol. Faptul a stîrnit un val de revoltă, nu în sinul autorităților de atunci, indolente față de o asemenea nelegiuire, ci printre țăranii care păstrau amintirea marelui poet.

Pînă acum cunoșteam foarte puține lucruri despre mama lui Eminescu; Augustin Z. N. Pop aduce peste 50 de documente inedite de arhivă în legătură cu ea precum și portretul din tinerețe al Ralucăi (p. 133). Scrisorile despre sfîrșitul celui mai vîrstnic dintre frați și urmările acelui act configurează un alt moment deprimant din trecutul familiei Eminescu dar și asprele contradicții sociale care marcau acea epocă de dezvoltare a capitalismului la noi. Oprimarea a venit și în alte moduri: fratele mai mic, Matei, erou în Războiul de independență din 1877, decorat cu patru medalii romînești și cu două rusești pentru bravura sa pe cîmpul de luptă, s-a ales în viață doar cu persecuții, cu scoaterea din armată, pentru că avea curajul de a înfrunta capriciile și meschinăria ofițerilor superiori. Biografia lui și contribuțiile esențiale pe care Matei Eminescu le-a adus la cunoașterea vieții familiei sale și în special a fratelui său Mihai sînt amplu prezentate; e un capitol de mare importanță documentară pentru că în el găsim atît date interesante biografice cît și numeroase amănunte despre societatea și moravurile din ultimele decenii ale veacului trecut.

În strînsă legătură cu viața, munca și creația poetului sînt capitolele finale. Studiul intitulat „Junimiștii și Eminescu" restabilește cîteva adevăruri fundamentale. Probe inedite dovedesc dezinteresul și opacitatea conducătorilor „Junimii" față de poet.

Ultimele pagini ale cărții ne informează despre locuințele lui Eminescu în București. Identificate, acestea sînt descrise amănunțit și fixate apoi pe o hartă. Capitolul aduce și prețioase informații despre societățile tinerești progresiste, în care a activat și poetul, în special cu intenția de a culege folclor și a cunoaște mai bine poporul, tradițiile și limba lui.

Materialul acesta documentar, fără îndoială indispensabil pentru a cunoaște într-o perspectivă mai largă biografia poetului, s-a bucurat de atenția Editurii Academiei R.P.R. Cartea a apărut într-o frumoasă execuție tehnică. Păcat că unele pagini n-au putut fi scutite de greșeli de tipar supărătoare, de unele scăpări care pot încurca pe cititor și pe care nu le putem enumăra aici. În unele fraze textul devine neclar, fie din cauza erorii tipografice (v. p. 125, r. 5), fie din aglomerarea unor termeni livrești, care dau stilului o notă prea savantă: „acolada bravurii ostășești" (p 6); „proces regestat" (p. 109) etc. Unele reproduceri sînt neclare, slab executate tehnic și departe de ceea ce s-ar cere din partea Editurii Academiei.

Documentele adunate și comentate de Augustin Z. N. Pop sînt fără îndoială o contribuție prețioasă la cunoașterea biografiei lui M. Eminescu, căci ele reconstituie multe momente pentru care datele de pînă acum erau cu totul insuficiente pentru exacta înțelegere a multor probleme de istorie literară.

Gh. BULGĂR

ION ROMAN :

Dimitrie Bolintineanu

Biografia alcătuită de Ion Roman, apărută de curînd în colecția „Oameni de seamă", vine să ne sporească interesul pentru una din marile personalități literare (dar și politice!) de la mijlocul secolului trecut. Bolintineanu își trăiește astfel viața zbuciumată și lipsită de satisfacții într-o evocare plină de căldură, convingătoare. Pornind de la o documentare serioasă Ion Roman (autorul, printre altele, și a unei valoroase monografii despre Anton Pann) reușește să îmbine într-un tot armonios cerințele unei colecții de largă popularizare cu exigențele unei biografii cvasiștiințifice (am fi preferat însă — cu riscul de a se fi contravenit profilului colecției — ca la sfîrșitul volumului notele bibliografice să fie mai ample și mai precise, lucrarea devenind astfel utilă în mai mare măsură și cercetătorilor literari). Renunțînd la romanțarea dulceagă, care de multe ori își mai face loc în cărțile amintitei colecții, Ion Roman a ales calea unei prezentări sobre, comunicînd uneori date inedite (despre familia mamei lui Bolintineanu, despre anul nașterii poetului etc) luminînd aspecte încă necunoscute sau puțin știute din viața scriitorului, fără ca modalitatea de reconstituire științifică să-l determine pe cititorul profan să lepede cartea din mînă. Căci, oricît ar părea de paradoxal, bogăția de informații istorico-literare, amănuntele privind viața politică a epocii, documentele de arhivă, toată aparatura aceasta ținînd mai curînd de prototipul unei biografii erudite nu îngreuiază lectura, nu o fac mai puțin agreabilă, ci dimpotrivă. Cartea se citește ușor (exceptînd unele capitole mai aride, perioada pariziană a lui Bolintineanu, înainte de 1848, și domnia lui Cuza) și cu profituri maxime.

Pentru întîia oară, cu ajutorul unei argumentații pe deplin convingătoare, este scos în evidență rolul politic progresist al lui Bolintineanu, care, într-o perioadă de inconsecvență politică și-a păstrat nești̦rbit de-a lungul anilor idealul pașoptist. Ion Roman s-a străduit să sublinieze acest aspect al activității scriitorului și poate de aceea în unele secțiuni ale biografiei, activitatea poetică a lui Bolintineanu apare estompată. În orice caz închidem ultima filă a cărții cu un sentiment de adîncă prețuire pentru luptătorul entuziast de la 1848, pentru omul progresist care a sprijinit pînă la un anumit punct lupta patriotică a lui Alexandru Ion Cuza.

Prezentînd și o vastă galerie de personaje cu un rol secundar în carte, Ion Roman știe să le înfățișeze în așa fel cititorului încît acesta să-și poată da seama, din cîteva trăsături sumare, de locul și importanța lor în epocă. E poate însă nedrept cu C. A. Rosetti, figură interesantă, complexă, contradictorie. Cu toată participarea sa la monstruosul complot îndreptat împotriva lui Cuza — unul din cele mai rușinoase acte ale istoriei noastre — scriitorul și omul politic rămîne o personalitate încă nu îndeajuns de cunoscută și prețuită în manifestările ei pozitive.

Versurile ilustrative au fost alese cu grijă și pricepere; o dată însă, o transcriere inexactă peste care am dat întîmplător, duce la confuzii supărătoare. Reproducînd cîteva versuri din Scrisoarea vornicului Vilara către dl. Ioan Brătianu ministrul Finanțelor, Ion Roman, în locul numelui lui Louis Blanc, pomenit în poezie, a transcris greșit pe acela al lui Robert Blum (glosat ca „democrat german" etc p. 220). Ori, ultima ediție Bolintineanu apărută la Editura pentru literatură (1961, vol. I p. 240) reproduce corect versul „Socialist odată cu Blanc și cu Mazzine"... De altfel, legăturile lui Brătianu cu Louis Blanc sînt cunoscute, începînd cu frecventarea cercului organizat de acesta din urmă în 1845, în jurul revistei Les Ecoles. Nu putem fi de acord nici cu adnotarea versului citat mai sus (nota 1: „Ion Brătianu n-a fost socialist; Bolintineanu îl numește astfel pentru participarea lui la revoluția de la 1848"). căci, dacă prima parte a afirmației este exactă a doua parte este contrazisă de însuși textul adnotat. Bolintineanu se referă foarte clar la activitatea de peste hotare a lui Brătianu, înainte și mai ales după 1848, cînd, pregătindu-și terenul pentru întoarcerea în țară sub mantia de „martir al libertății" a cochetat cu unele idei mai mult sau mai puțin revoluționare pe care nu le-a aplicat niciodată în activitatea practică. (A avut legături cu Mazzini, organizatorul în 1850, la Londra, al Comitetului central democratic european).

Biografia alcătuită de Ion Roman reprezintă un succes netăgăduit al colecției „Oameni de seamă"; observațiile cu caracter secundar pe care le-am făcut și — firește — se mai pot face, nu ne pot opri să o apreciem ca fiind o contribuție de seamă la studiul vieții lui Bolintineanu.

Tiberiu AVRAMESCU

ROMUL MUNTEANU :

Contribuția Școlii ardelene la culturalizarea maselor

În lucrarea sa Romul Munteanu a văzut cu claritate că problema difuzării „luminilor" în mase, respectiv a „culturalizării" stă în Școala ardeleană pe primul plan. Această orientare ideologică este generată de profunde cauze sociale și interpretarea ei marxistă constituie aspectul cel mai interesant al lucrării.

Din faptul că „reprezentanții Școlii ardelene aparțin din punct de vedere social burgheziei sau micii aristocrații romînești" se poate trage concluzia că ei au fost exponenții unor interese înguste de clasă? Evident că nu. Lenin a subliniat în „La ce moștenire renunțăm", în legătură cu iluminiștii secolului al XVIII-lea că „ideologii burgheziei nu dădeau dovadă atunci de nici un fel de egoism; dimpotrivă atît în Occident, cît și în Rusia ei credeau în mod absolut sincer în fericirea generală și o doreau în mod sincer" (Opere, vol. 2 p. 491) situație care a existat și în Transilvania, aproximativ în aceeași perioadă. Aici, arată Romul Munteanu, se produsese o „solidaritate națională" autentică, o „unitate dintre micii nobili romîni, burghezie și iobagi... dictată de interese naționale și sociale comune".

Ceea ce întreprinde autorul lucrării este mai ales punerea în valoare a unui capitol esențial din tradițiile progresiste romînești, primul mare efort „iluminist" al culturii noastre, aspect puțin cercetat pînă în prezent. Privită în ansamblu, lucrarea are o structură limpede, gîndită cu grijă, orientată exact în cadrul ideologiei europene a veacului al XVIII-lea. Redactarea e cursivă, de o sobrietate stilistică manifestă. Atrage îndeosebi atenția capacitatea autorului de a extrage la fiecare capitol esențialul. „Premizele social-economice și ideologice ale Școlii ardelene" fixează cadrul general al epocii, pe solide coordonate marxiste. „Pagini din istoria dezvoltării învățămîntului romînesc în Transilvania" reiau fapte cunoscute, necesare însă economiei lucrării. Capitolele: „Contribuția Școlii ardelene la dezvoltarea literaturii didactice și la tipărirea cărților de popularizare a științei" și „Rolul cultural-educativ al presei și literaturii transilvănene din epoca luminilor" discută problema culturalizării maselor ardelene sub aspectul obiectivelor și metodelor folosite, în cadrul unei treceri în revistă sistematizate. Datele erau, în genere, cunoscute de specialiști, care trebuiau să le culeagă însă din numeroase izvoare, unele cu totul speciale. Acum ele se bucură de o prezentare coordonată, de ansamblu, utilă orientării generale. Un alt capitol, cel mai interesant și mai original dintre toate, se ocupă cu „Ideile Școlii ardelene despre educație". La acest punct, îndeosebi, sînt de făcut cîteva mici observații, pe marginea unor lacune, care nu umbresc însă, în nici un caz, valoarea lucrării.

Desigur, nu în acest cadru se pot reface documentar toate problemele ridicate de către această interesantă Contribuție, plină de informații și puncte de vedere întemeiate. Ne oprim în special asupra capitolului „educație" pentru că aici se discută, într-adevăr, una din preocupările capitale ale Școlii ardelene. La o cercetare în adîncime, problema relevă și alte aspecte pe lîngă cele subliniate — competent — de autor. Cine ar fi crezut, de pildă, că Școala ardeleană pune cea dintîi în cultura romînească problema educației femeii, primul pas spre egalizarea condiției sociale a sexelor? Aspectul i-a scăpat autorului. „La școală fetele! la școală! barem iarna", scria, în 1807, Gr. Obradovici (Bibl. rom. veche, II. pag. 495). D. Țichindeal (pe urmele lui Rousseau?) relevă marele rol civilizator și educativ al femeii și face teoria educației în familie, dezvoltînd teze cu totul noi pentru epocă, („Învățătura" la fabulele, 2, 108, 146) etc.

Opera fabulistului bănățean, insuficient pusă la contribuție, este de altfel plină de idei educative, care cer o mențiune specială. În cazul lui D. Țichindeal, textul de bază nu este prefața la Sfaturile înțelegerii sănătoase, traducere din Dositei Obradovici, ci Filosoficeşti și politicești prin fabule învățături morale. Aci se face distincția între „educație" și „învățătură" (tab. 116 Învățătură), una creînd deprinderi (tab. 80, obs.) celalată, „să fim în stare de a socoti, gîndi, prejudeca, și discurni" (tab. 124, învățătură). La comentariul despre Petru Maior ar fi de adăugat și „Datoria Romanilor celor vechi întru creșterea pruncilor". (Calendar, Buda, 1811). Pedagogia și Methodica lui Naum Petrovici, traducere după Villaume (Buda, 1818), era și ea de citat, în special pentru răspunsul la întrebarea „Ce iaste Pedagoghia"? (Bibl. rom. veche, III, pag. 240). Raportarea la tendințele pedagogiei iosefiniste trebuia mereu subliniată, ea fiind aceea care a deschis drumul Școlii ardelene spre laicizarea învățămîntului și culturalizarea maselor. Un Bucvar vienez, din 1771, se adresa „la tot norodul"; Carte trebuincioasă pentru dascăli (Viena, 1785), cerea „o bună nărăvită viață", „pe cît este cu putință, oameni de săvîrșit", în și pentru societate (Bibl. rom. veche, II, p. 195, 303) Capitolul manualelor educative, de tipul „manierelor elegante", este ceva mai întins decît Omul de lume al lui Gerghely de Ciokotics. Petru Maior, în Calendarul din 1812, publică o „Învățătură cum se cade să (ne) purtăm în societate", de aceeași factură fiind și Diregătorul bunei creștere spre îndreptarea multor părinți și bun folosul tinerimei romîne (Buda. 1830) de Damaschin Bojinca.

Repetăm, aceste cîteva detalii cerute de însăși materia și ținuta științifică a lucrării lui Romul Munteanu, nu pot pune în nici un caz în discuție meritul ei real, de o utilitate certă pentru toate cercetările viitoare. Ele sînt înlesnite și de faptul că în „Anexe" se republică o serie de texte rare în genere puțin accesibile. Investigațiile lui Romul Munteanu se înscriu printre studiile serioase, produse de istoria literară romînească în ultima vreme.

A. MARINESCU

VIAȚA UNIUNII SCRIITORILOR

La invitația Uniunii Scriitorilor din R.P.R. se află în Romînia o delegație a Uniunii Scriitorilor din R. D. Germană, compusă din: Werner Eggarath, Walter Radetz și Gizela Kablan-Șteineckert.

De curînd a sosit în R.P.R. o delegație a Uniunii Scriitorilor din R. S. Cehoslovacă, din care fac parte: Jan Noha, Lenka Haskowa, Fedor Ivanciov.

Se află, de asemenea, în țară, ca invitat al Uniunii Scriitorilor din R.P.R., scriitorul polonez Gustav Morcinek.

La conducerea Uniunii Scriitorilor a fost primit, zilele trecute, dl. Shiro Suzuki, vicepreședinte al Asociației de prietenie japono-romîne, membru în conducerea asociației presei din Japonia, șef-adjunct de secție în agenția de știri „Kyodo News".

★

Secția de Proză organizează vineri, 16 noiembrie, ora 17.30, la Casa Scriitorilor, o discuție despre ultimul volum de nuvele al lui Eugen Barbu, — „Prînzul de duminică", pe baza unui referat al criticului Radu Popescu.

ÎNTÎLNIRE CU CITITORII

Uniunea Scriitorilor și „Gazeta literară" au organizat în ziua de 9 noiembrie a.c. o întîlnire cu cititorii din Onești. Au participat: Ion Brad, Ion Horea, Ioan Grigorescu, Remus Luca, Aurel Mihale, Al. Mirodan, Pop Simion, Marin Preda, Al. Simion și Eugen Simion. Muncitori, tehnicieni, ingineri, profesori, elevi etc. din localitate au pus întrebări și au discutat pe marginea unor opere literare actuale. Ei au făcut observații deosebit de interesante în legătură cu modul cum se reflectă, în literatura contemporană realitatea socialistă, chipul omului din zilele noastre. O parte dintre vorbitori s-au referit la critica literară, aducînd obiecții îndreptățite unor articole și cronici echivoce în ceea ce privește limbajul și judecata de valoare. Au răspuns scriitorii participanți la această întîlnire.

În numărul viitor al „Gazetei literare" se va publica o relatare amănunțită a discuțiilor care au avut loc.

cronica literară

DOI TINERI POEȚI

MIRON SCOROBETE

„Manuscris"

Impresionează, în prima linie, la Miron Scorobete („Manuscris") densitatea expresiei lirice, laconismul de bună calitate, precizia sugestivă a imaginii. Adaptarea diferențiată a formei la conținut, notația riguroasă și plastică vădesc o maturitate care ar putea părea surprinzătoare la un debutant: o maturitate însă deloc primejdioasă (ea nu se definește printr-o răceală „superioară", printr-un echilibru realizat în dauna impresionabilității), pentru că se însoțește mereu cu mărturia unei sensibilități proaspete, animată de elanuri și fervori specific adolescentine. În căutarea expresiei lapidare, fără excrescențe sau devieri, poetul va evita efuziunea directă, făcînd apel la ideea coordonatoare. Totul e, într-o astfel de orientare lirică, să nu se ajungă la extrema cealaltă; folosirea unor abstracții nude, lipsite de forță emoțională. Meritul lui Miron Scorobete este că, de multe ori, izbutește să audă rezonanțele poetice ale ideilor, să le sensibilizeze — nu numai în accepția curentă (de a le da o expresie vie, de a le face mai ușor perceptibile), ci și în sensul că le conferă o valoare reprezentativă în raport cu o anumită sensibilitate. Ca și alți tineri poeți, Miron Scorobete își construiește cartea pe o schemă autobiografică: aflăm în ea o proiecție lirică a copilăriei strivite de război, apoi deschiderea adolescentului față de peisajul socialist al țării, consemnarea unor atitudini de generoasă participare civică la efortul revoluționar și, firește, descrierea — în ordinea vieții personale — a „primelor iubiri". În linii mari e vorba deci de exploatarea unui fond de experiență omenească definitoriu pentru o întreagă generație. Ceea ce încearcă Miron Scorobete este de a oferi o sinteză lirică a acestei experiențe, de a depăși transcripția ei directă, fragmentară, care uneori a avut drept rezultat o viziune mozaicală. Pentru o asemenea întreprindere, poetul are înzestrarea necesară. După cum observă și Nina Cassian în pătrunzătoarea caracterizare pe care i-o face prefațîndu-i volumul, Miron Scorobete este „familiarizat cu ideile" și capabil „să le descopere lirismul", versurile sale au o „ținută stringentă" dar „fără nimic încremenit" și traduc, de cele mai multe ori, o „pasiune nuanțată, la antipodul descriptivismului". Sugestia [illegible] de care vorbeam se realizează remarcabil de pildă în poezia „Intrare în noapte". Ideea copilăriei întrerupte de izbucnirea războiului se concretizează într-o senzație de „suspensie", de gol, comunicată cu acuitate. Mai întîi, jocul inocent al copiilor, scăldatul — cu paradoxala intervertire a atributelor de „înalt" și „jos" așa cum le percepem în mod obișnuit: „Cerul era jos, apele erau înalte. / Noi, în prund, în neștiința de atunci, / Ne scăldăm cu cerul și apele". [illegible] turii care simbolizează [illegible]: „Deodată: [illegible] / [illegible] s-au furișat în pămînt. / Cerul s-a [illegible] speriat ca un stol. / Noi am rămas [illegible] în gol". O analiză literară ar putea releva [illegible] subtilă a imaginilor, (observată și de Paul Georgescu în cronica din „România liberă"): [illegible] centripetă în prima strofă, [illegible] (transmițînd o bruscă derută) în strofa a doua. Cert este că și aici, și în alte poezii („[illegible] 1907", „Răsăritul de soare", „[illegible]", „[illegible] arhitectonice", „Litoral", „[illegible]" etc.) Miron Scorobete își dovedește [illegible] pentru lirismul de sinteză reflexivă, în care ideea și simbolul trăiesc într-o [illegible] vată. Poetul evită, de regulă, [illegible] mijloacele convenționale, [illegible] tehnică — din nenorocire destul de răspîndită — a ornamentării unei idei poetice banale cu metafore grațioase, cu flori artificiale. Cînd apelează la reprezentări tradiționale [illegible] simbol al frumosului și adevărului [illegible] dea contururi energice, cum se întîmplă în „Răsăritul de soare", unde comentariul [illegible] comunică versurilor o tensiune reală: „Eu mă desprind din noaptea cu adîncimi de [illegible] / Nu știu decît să lupt spre a fi învingător. / Ca seara, în șuvițe, nu pot să mă strecor: / Eu [illegible] întreg și liber. Și irump! // Eu dau contur, culoare, mărime-adevărată, / Despart ceea ce este de tot ceea ce nu-i! / Acesta e copacul, acesta — umbra lui. / Înalt e piscul, valea — [illegible] resemnată. // Îngăduința nopții [illegible] să dispară / Hotarul dintre lucruri, falsificînd [illegible] tul, / Mai domolind măreţul, nimicul mai crescîndu-l. / Eu mă împlinesc în toate: crud adevăr de pară". Cu o personalitate a cărei unitate se întrevede de pe acum, poetul dispune de o gamă de modalități variate: întîlnim la el și ironia severă (într-o poezie ca „Fragment de marș la Bonn", demascare a militarismului revanșard vest german) și un umor afectiv, care e o cenzură intimă a sentimentalului, și un patetism sobru, lucid, reținut. De o delicatețe [illegible] [illegible] sînt notațiile prilejuite de [illegible] („[illegible]", „Absenții"). [illegible] unei stări de spirit, vădind un [illegible] de a descrie „ca atare", de a găsi [illegible] metaforice pentru un tablou [illegible] prin procedeul frecvent, care ar [illegible] al transfigurării simple. Citez o semnificativă [illegible]: „Parcul e plin de amintirea noastră / Ca de tăcerea frunzelor trecute / Și [illegible] [illegible] albastre. / Se pleacă [illegible] rade. / / O clipă. Umbrele se-[illegible] apa peste-un lac afund / Ce mai [illegible] umeri. / Copacii-n sine umbrele-și ascund. / / Străine-aproape, vechile-ntîlniri, / [illegible] să calce în prezent. / Își lasă-ncet aripile subțiri / Ca din trecut începe-a ninge lent".

De unde provine totuși, la lectura volumului „Manuscris", o anume insatisfacție? Cred că există la Miron Scorobete o tendință de dispersare a fascicolului liric. Nu-i reproșez poetului diversitatea tematicii abordate (ar fi, desigur, nepotrivită o pledoarie pentru „specializarea" tematică; unele încercări mai vechi în această direcție și-au primit, de altfel, replica). E vorba de cu totul altceva: de o insuficientă organicitate a universului problematic, de o anume labilitate a punctului de vedere liric, care se modifică în raport nu cu substanța temei dezbătute, ci cu anumite prejudecăți estetice legate de tratarea ei. Dacă un poet are datoria de a se strădui să găsească eminescianul „cuvînt ce exprimă adevărul", el nu trebuie, în acest efort, să-și schimbe natura lui, structura. Altfel, devine, direct sau indirect, victima convenției. Întorcîndu-mă la Miron Scorobete, constat, într-o poezie ca „Schimbul de noapte", în ciuda unor versuri frumoase, o optică proprie așa-numitului „reportaj liric". Este o poezie „ilustrativă" — străină de înzestrarea autorului pentru sinteză. Același lucru se poate spune și despre alte compuneri, corecte și chiar mai mult decît atît, dar care nu mărturisesc un dialog autentic al poetului cu realitatea, ci doar voința lui de a „ilustra" niște idei majore, fără necesara strădanie de a le încorpora organic în universul său („Sat", „Ritm de august" etc.). În asemenea cazuri, chipul deformează optica, punctul de vedere însuși adoptat de poet, și, dacă este mai greu de depistat, el nu are totuși efecte mai puțin apăsătoare.

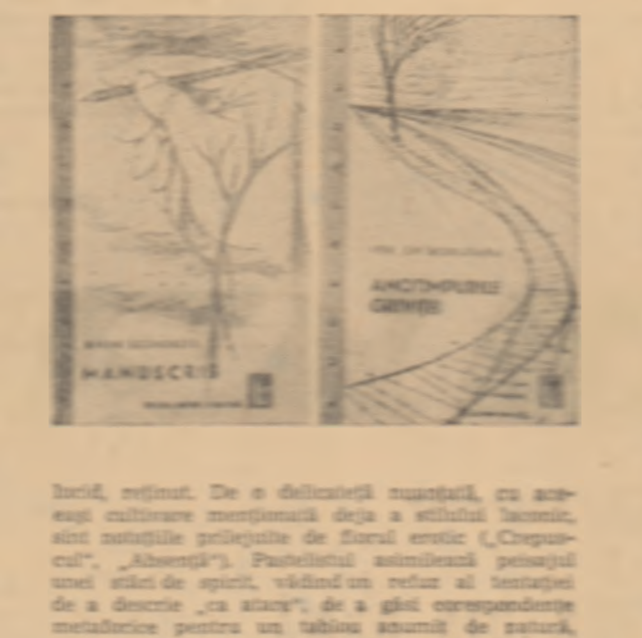

ION CRINGULEANU

„Anotimpurile Griviței"

Dacă la Miron Scorobete experiența generației [illegible] să se organizeze într-o sinteză reflexivă, la Ion Cringuleanu („Anotimpurile Griviței") orientarea spre un lirism de notație directă, cu caracter de confesiune, este evidentă. Copilăria la țară, în nordul Moldovei, figura mamei, [illegible] imagini sînt evocate în poeziile de la începutul volumului. Un loc important îl ocupă evenimentele mai noi, schimbările radicale aduse de revoluția socialistă în viața țării (electrificarea, marile șantiere, colectivizarea agriculturii). Eroul liric descrie toate aceste prefaceri mărețe făcînd mereu mărturisiri cu caracter autobiografic. Poetul-adolescent părăsește satul natal împins de un impuls de a cunoaște și de a cînta printre oameni: „Mama era întristată, văzînd / C-am luat-o pe drumuri cîntînd, / Și-mi striga că-s lovit de blestem: / — Ioane, mă tem / C-ai să mori / Strunind la viori... / Trecea prin sufletul ei / Umbra dureroasă a strămoșilor mei: / Dar eu mă pierdeam ca un cîntec sub zare / Sunet de clopot în adîncuri de mare". Revelația sensului comunității și existenței e un fapt crucial și adresîndu-se patriei, poetul scrie: „M-ai învățat cum să cînt pe pămînt — / M-ai chemat lîngă tine să trăiesc. / Să mă-nalț, / Ca un mugur ieșit din învelișul de smalț, / Și-ai sădit entuziasmul în mine, / Să-mi vibreze inima pe raze și strune". Există în unele poezii ale lui I. Cringuleanu o vibrație juvenilă, nu lipsită de un amestec de gravitate și candoare. În această categorie intră „Bătrînul vînzător de ziare" (unde poetul vădește autentice virtuți agitatorice), „Univers pe cale ferată", „Daruri", într-o măsură și „Anotimpurile Griviței". Ansamblul volumului este dominat însă de o viziune idilizantă. Tonul de confesiune, anume construcții imagistice, interesante, poate chiar originale, nu izbutesc să ascundă o anumită facilitate caligrafică și o atitudine constantă de optimism superficial. Abstracțiunile, decorurile de carton scăldate într-o lumină poleitoare, cîntecele neîntrerupte (la Cringuleanu cîntă piatra, pîinea, mărul, inima, plugul etc.), declarațiile entuziaste, fac să se piardă adeseori undele de lirism adevărat. Primejdia a fost semnalată și de Eugen Simion, în articolul „Biografie și individualitate poetică" (apărut în „Gazeta literară"). Unul din numeroasele exemple ni-l oferă poezia „Tractoriștii". Pe ogorul înfrățit, cînd tractoarele se pregătesc să tragă brazde peste haturi, s-a adunat întregul sat. În versurile cele mai plat festive se spune: „Au venit și copiii și mamele, / Au venit veteranii de la 907 / Să-și întinerească frunțile, / palmele. / Fetele fluturau năframe și flori / Și rîdeau ciocnind din pahare: / Era sărbătoare în plin / Cînd în zori / Flăcăii au sărit pe tractoare". Altădată, tot glosînd pe marginea simbolului de mult uzat al „luminii", poetul ajunge printr-un exces, involuntar amuzant, să preconizeze „somnul în lumină", care ar putea fi, după preceptele unei higiene lirice sui-generis „mai odihnitor decît noaptea": „Noi vom făuri ziua veșnică / Pentru ferestrele și inima lumii. / Poate somnul în lumină / Va fi mai odihnitor decît noaptea; / / Se va petrece în alb". Sînt cazuri în care folosirea abuzivă a simbolului neaderent la concret, dă naștere unor versuri nu numai confuze, dar care conțin — literar vorbind — și incongruități. În „Soarele, pîinea și omul visează..." apar niște misterioase „funii": „Funii legind umerii pîinii, / Umerii omului, / Funii nocturne, / Funii care treceau pe fruntea soarelui / Și nu lăsau lumina să cînte" etc. Lucrurile se clarifică înspre sfîrșit, dar nu în folosul efectului poetic, care rămîne precar: „Cele trei frunți s-au întîlnit sub amiază, / În urma tractoarelor trecînd peste funii. / Soarele, pîinea și omul viseazā, / Frunte în frunte — / Ah, bucuriile pîinii".

Asemenea poezii — destul de multe în volum — contrazic natura adevărată a autorului, înclinat spre lirismul de mărturisire directă și înfiorată, cum spuneam mai sus. Poetul este tînăr și talentul său — de care nu mă îndoiesc — este apt de dezvoltare. Inegalitățile, notațiile nu o dată disparate, prozaismele și pozele poetice din întîiul său volum ar putea fi puse, cred, pe seama unei grabe de a se vedea publicat cu orice preț, conjugată cu un insuficient simț autocritic. Concentrîndu-și eforturile și sporindu-și exigența față de propria creație, autorul „Anotimpurilor Griviței" (din carte nu lipsesc, cum am arătat, versuri în măsură să certifice o reală sensibilitate) va depăși nivelul poeziilor publicate pînă acum, conturîndu-și un profil liric ale cărui trăsături se pot bănui ca fiind interesante.

Matei CALINESCU

Nemuritorul Nicoară Potcoavă

Reapărînd, din trecut şi cîntece bătrîneşti, în capodopera realist-socialistă din 1952, Nicoară Potcoavă era un erou cu totul nou, faţă de cel pe care-l înfăţişase romanul **Şoimii**. Doar datele epice imediate ale existenţei lui rămîneau aceleaşi.

Noul Nicoară Potcoavă nu mai era doar un legendar personaj romantic care, cu o mînă de alţi oameni tari şi cu credinţă, se ridică împotriva ucigătorului fratelui său, trăind peripeţii voiniceşti şi pierind fără urme. Noul Nicoară şi şoimii săi se înscriu acum într-o tradiţie a luptei pentru libertate, în care Moldovenii şi Cazacii s-au aflat alături, împotriva boierilor, domnilor lor şi turcilor. Pe un fundal social bine definit, chipul lui Nicoară apare, ca şi în balada lui Taras Sevcenko, nu numai ca al unui viteaz tare în virtute, ci ca al unui comandant energic şi înţelept totodată, căruia „gîndurile-i cresc tumult" în vreme ce porneşte o acţiune.

Hatmanul Nicoară e un umanist, în ciuda existenţei sale de războinic. A studiat cărţile la Bar, hrănindu-se cu cărţile de căpătîi ale clasicismului apusean. Invăţătura lui de elinească îi asigură o comunicare spirituală rară în epocă şi în colţul lui de lume. Dar, mai ales, Nicoară e un discipol, şi un exponent al eticii renascentiste, reprezentînd, în răsărit, momentul contemporan al luptei pentru depăşirea concepţiilor medievale. De la dascălul său Ian Saviţki de la Bar, care a murit sub paloşul gîdelui, a cunoscut că robia şi şerbia sînt raporturi contrare esenţei umane. Deşi oştean neînfricat, hatmanul e în primul rînd un cugetător apăsat de întrebări privind soarta omenirii; acest cugetător poartă război numai pentru că aşa îi dictează conştiinţa unei datorii sfinte, către memoria marelui său frate şi către norodul Moldovei. Nici domn aşezat pe tronul ţării, gîrînd o orînduire în sine nedreaptă, nu e menit să fie Nicoară: poruncile lui, slobozite în numele dreptăţii, ar fi înfăptuite prin acelaşi aparat fără suflet care a înfăptuit poruncile unui înaintaş nevrednic şi le va înfăptui de asemenea pe ale unui urmaş răzbunător. Diacul logofeţiei scrie cu aceeaşi nepăsare documentele tuturor voievozilor ce urmează unii altora, iar gîdea cel mult taie cu aceeaşi linişte capetele celor ce s-au împotrivit vechiului domn, ca şi ale celor ce se vor împotrivi domnului nou. Numai diacul şi gîdea rămîn statornici în şirul luptelor pentru tron şi o astfel de statornicie îi va sluji lui pentru dreptate, după cum a slujit şi va sluji altora pentru nedreptate. Nicoară ar vrea o domnie fără pată, o autoritate care să privegheze asupra libertăţii şi drepturilor celor mulţi şi să înfrîneze jaful, sila şi neorînduiala, aşa cum a izbutit să fie hătmănia lui ostăşească. Cum îi spune prietenul şi sfătuitorul său filozoful improvizat, Cubi Lubiş, „Se cuvenea să fii un învăţat pustiit de lume, nu să ţii sabie."

De aceea viteazul apare, cel mai adesea, cu „înfăţişarea-i de mîhnire" şi jertfa bătăliilor în care iese biruitor e deopotrivă una a braţului şi una a inimii: „trudit trup şi trudit suflet" — cum îl numeşte înţeleptul Radu Suliţă.

Puterea stăpînirii de sine înseamnă, pentru erou, înfrînarea raţională a pasiunilor, deci a plăcerilor, a nerăbdărilor, a setei de împlinire, ca şi a durerii. Nicoară nu-şi îngăduie să fie fericit un ceas, nici să se gîndească la fericirea sa personală, cum nu-şi îngăduie să aibă o durere care e numai a lui. Intreaga-i viaţă trebuie să fie călăuzită fără abatere spre ţelul urmărit, cu o intransigenţă absolută faţă de care orice slăbiciune omenească e o tranzacţie şi o trădare. Dragostea lui tîrzie, care nu s-a mărturisit nimănui, dar a fost împărtăşită în taină şi în durere, e păstrată în inimă, dar biruită cu mintea, ca o chemare divergentă. Tragismul acestei biruinţi rămîne, explozia ei exterioară e înăbuşită şi forţa ei distrugătoare scursă ca aceea a trăsnetului în pămîntul mut. Radu Suliţă a înţeles bine că, în vînătoarea nebună şi fără scop a domnului său împotriva fiarei cruciată pînă la urmă „lupul cel singuratec primise în fiinţa lui o parte din povara lui Nicoară".

Intre el şi mezinul Alexandru Potcoavă stă, în ciuda dragostei şi a vitejiei comune, o vîrstă a spiritului. „Acest Alexandru — cum cugetă căpitanul Cozmuţă — e faptă năvalnică. Va fi fost cîndva ca el şi hatmanul Nicoară; dar acum la Nicoară gîndirea înlătură necumpătarea şi se adînceşte într-o jertfă voită. In el hotărîrea statornică roade ca viermele rumeneala mărului... La oameni ca el viaţa-i luminată de hotărîrea cea neprevăzută, dar tulbură umbrele de truda gîndului."

Nicoară Potcoavă cel nou e un erou pozitiv, exponentul forţelor şi idealurilor celor mai înaintate ale epocii sale. El se înscrie în continuitatea unei tradiţii pe care o reface pe o treaptă calitativ superioară.

Începutul acţiunii romanului are loc cînd „de la adormirea bătrînului Ştefan Voievod, părintele Moldovei, trecuseră şaptezeci şi doi de ani". Intre timp „urgii felurite se abătuseră asupra ţării". Schimbarea domniilor hrăpărețe, întemeiate pe oşti prădalnice, adusese sărăcia pămîntenilor. Cnejii, de asemenea, „îşi sporeau tot mai mult lăcomia de a apuca silnic ocinile răzeşilor şi storceau fără nici o cumpătare pe ţăranii plugari". Se împlinea un an şi nouă luni de cînd fusese ucis, prin trădarea boierilor, Ion Vodă cel Cumplit, „Domnitorul norodului", care „multor asupriţi le-a dat carte dreaptă de judecată şi pe mulţi sărmani a miluit". „Numai la domnia lui Ştefan-Voievod a fost tot aşa" — spun oamenii. „Legea domniei lui Ştefan-Vodă — după vorba bine cumpănită a presviterei Olimbiada — a fost împuţinarea puterii boierilor: dreptăţile poporului să fie mai presus de îndîrjirea lor". Şi „sabia lui Vodă a ocrotit pe mişei. Dar eu aş putea spune cu dreptate — socoate unul — că a lui Ion Vodă sabie a tăiat mai mulţi boieri decît a bătrînului."

Venind să-i pedepsească pe ucigaşii lui Ion Vodă, Nicoară vine mai ales să împlinească ceea ce acela nu apucase fiind zdrobit de duşmani. Are, adică, de împlinit un program şi de urmat un exemplu. Căci, cum arată Radu Suliţa, „Ion Vodă a fost dintre acei viteji care ies rar în lume şi apoi îl pomenesc în veac noroadele. Dar măria-sa n-a ţinut numai sabie în mînă; ci a fost vrednic şi cu înţelepciunea... A ţinut să ajungă stăpîn în moşia Moldovei nu pentru vinovat folos al său, ci ca să dea ţării slobozenia ei cea veche şi ca să scoată de sub sabia boierimii pe birnici şi credincioşii săi... **Cei mulţi care robotesc sînt sarea pămîntului**, a zis măria-sa..."

Nicoară Potcoavă hatman, „căruia îi stîrnise cîntece de slavă căzăcimea", a stat alături de fratele său cel mare cînd i-a înfruntat pe turci şi pe boieri, avînd cu sine pe lîngă răzăşime şi şaptesprezece sotnii de zaporojeni de la Pragurile Dniprului. După pieirea lui Ion Vodă, el trebuia să-i continue opera, bizuindu-se pe aceeaşi alegere a forţelor credincioase luptei pentru desăvîrşirea ei.

Aceste forţe sînt, în primul rînd, cele ale poporului însuşi. In drumul său spre Praguri, hatmanul Nicoară e întîmpinat de răzăşime ca adevăratul ei voievod şi oştenilor săi vechi li se alătură neîncetat oameni ca Agapie Vatamanul sau căpitanul Cozmuţă în fruntea unor sate întregi. Se adaugă de asemeni, „fugari din ţările de margine, ţărani asupriţi care căutau o viaţă liberă".

Oamenii săi de încredere sînt oşteni vechi şi neîntrecuţi în luptă, dar mai ales tovarăşi şi prieteni, în frunte cu bătrînul Petrea Gînj despre care hatmanul şi fratele său mezin nu ştiu că le e tată bun. Solidaritatea cu sotniile căzăceşti se bizuie pe comunitatea criteriilor în preţuirea oamenilor şi prieteniile sînt dintre cele eroice ale pildelor antice. Intre moldovanul Petrea Gînj şi cazacul Elisei Pokotilo e o frăţie de arme şi de suflet. Prieteniile lui Nicoară, cîntărind cum se cuvine vitejia şi credinţa, se întind şi asupra înţelepciunii şi între el şi unii prieteni ai săi se stabileşte repede o comunicare intimă a minţii şi a inimii: abia întîlniţi unii cu alţii, aceşti prieteni obişnuiţi să cugete şi să pătrundă în miezul lucrurilor se recunosc imediat între dînşii, fie că unul e diacul Radu Suliţă, altul e Cubi Lubiş, filozof, şi celălalt hatmanul Şah al zaporojenilor, căruia „la război îi plăcea să întrebuinţeze mai mult mintea decît paloşul" şi despre care se spunea că „ar fi fost bun de schivnic dacă nu s-ar fi dovedit atît de harnic oştean". Din acelaşi aliaj e prietenia lui Nicoară cu bătrîna şi înţeleapta presviteră Olimbiada, vrăciţă de răni trupeşti şi de răni sufleteşti, care pătrundea în gîndul şi inima omului, „urcînd şi coborînd cu repejune scara înţelegerilor ascunse".

Tăria lui Nicoară vine din legătura lui profundă cu poporul.

In sufletul lui Nicoară Potcoavă, hatman şi domn vremelnic, dar pomenit cu dragoste de cei mulţi „se împletea un cîntec stins, abia auzit ca în somnie, cîntec al poveştilor şi al aducerilor aminte a rîndurilor de oameni care s-au petrecut ca florile fără roadă, sub robii mute, în viaţă fără bucurie, în moarte fără răscumpărare..." Agerimea căpitanului Cozmuţă, pătrunzînd „mai adînc în acest suflet tulburat", a putut descoperi că „acest bărbat domnesc o lepădat de la sine bucuriile trecătoare şi-n el stă mai presus de toate lumina cea fără de amurg a unei iubiri către cei pe care răposatul Vodă Ion i-a numit **sarea pămîntului**".

Intimpinînd răzăşimea, care-l salută, Nicoară Potcoavă îşi trage de deasupra pletelor cuşma. Acest obicei, de la taberele zaporojenilor, cînd sînt întîmpinaţi hatmanii şi asaulii de credincioşii lor, nu era cunoscut moldovenilor. „In aceste zile, cînd vedea cum se deşteaptă şi se ridică în juru-i poporul, împresurîndu-l c-o dragoste care-i mîngîia pribegia, — scrie Sadoveanu — Potcoavă simţise nevoia să se închine puterii pămîntului, tovarăşilor de restrişte ai lui Vodă Ion".

Filozofia îl învaţă pe viteaz că viaţa omului e pieritoare, îndreptîndu-se spre mormînt cu toate ale ei. Dar aceeaşi filozofie, nutrită nu numai de înţelepciunea eclesiastului, ci şi de aceea a dascălilor antici, el spune că „totuşi sînt bărbaţi care pot sta deasupra vieţii şi a morţii, păstrîndu-şi cumpăna inimii în urgii, pentru că au de împlinit aici pe pămînt, în timpul lor scurt, o datorie. Aşa patruzeci şi opt de ani măritul Ştefan-Voievod a stat cu sabia apărător al moşiei şi norodului său. Cunoscînd zădărnicia silinţilor sale, măria-sa a stat totuşi în picioare pînă la sfîrşit, ca să fie pildă altora care vor veni după el. Acea pildă a urmat-o Ion Vodă şi s-a pus şi măria-sa Ion jertfă" **Non omnis moriar.** Ion-Vodă retrăieşte acum prin ceea ce nu a putut fi omorît din el în fratele său. „Vor cădea vitejii cei juruiţi? — se vor scula mişeii pînă la cel din urmă, cît frunzele şi cît nisipul, pentru slobozenia lor şi pentru dreptate".

„După ce va priboli lumea de lingoarea în care se află, apoi să ştiţi că se vor naşte oameni noi care vor clădi o lume mai bună. Inflori-vor flori şi se vor pîrgui holde pe gunoaiele ţinutului. Noi nu vom mai fi. Dar pînă atunci să lucrăm pentru dreptate, să împlinim porunc[i]le pe care le avem".

Domnia lui Ion-Vodă Nicoară n-a putut dura. Viteazul a biruit cu armele. A adus o clipă de alinare norodului, luîndu-i pe boierii vînduţi şi asupritori. Fapta lui nu putea încă răsturna înseşi temeliile orînduirii nedrepte. Nici nu-i putea aduce pacea şi bucuria sufletelor.

Nicoară avea să fie prins şi dat pe mîna gîdelui, la porunca turcilor, de către şleahticii poloni. Dintre vitejii săi, s-a ridicat bădiţa Ghiţă Botgros, nou comandant în căzăcime, lăsînd şi el cîntecelor bătrîneşti amintirea lui Iuri Botgrozna.

Alţi „ţărani asupriţi care căutau o viaţă liberă" se îndreptau acum spre căzăcime, sub steagul vechilor nădejdi: „măria-sa Nicoară a trecut ca un vis al noroadelor. Din duhul său care nu se stinge, ne-om aprinde noi şi alţii de după noi cum se aprinde lumina din lumină".

Romanul **Nicoară Potcoavă** nu e doar o evocare istorică. E şi o profesie de credinţă a marelui scriitor. El preluase din furtunile veacurilor trecute sufletul poporului, „sufletul acesta colectiv care aspiră spre altă lume şi altă viaţă". Idealul său de înţelepciune şi dreptate, Sadoveanu şi l-a văzut înfăptuindu-se în anii pe care-i numise ai „primăverii patriei noastre", în anii făuririi socialismului. Iată de ce s-a simţit îndemnat să istorisească aşa cum numai el ştia pilda vieţii acestui erou.

Lîngă soclul care străjuieşte mormîntul scriitorului de la Bellu, îl văd priveghind pe viteazul Nicoară. Inţeleptul aspiră să cunoască şi să transforme lumea. Iar armele lui se schimbă şi ele în scurgerea anilor.

Savin BRATU

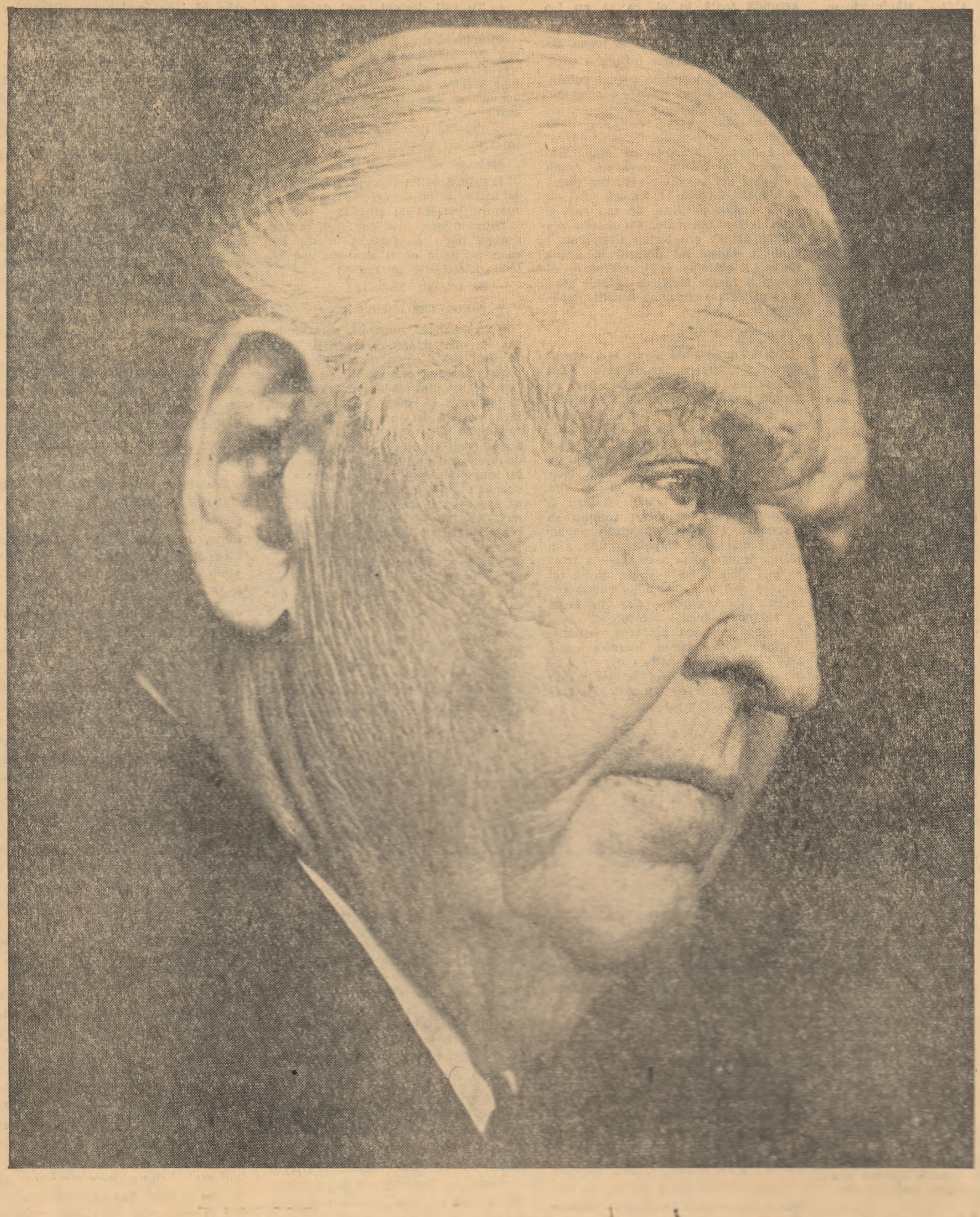

SADOVEANU şi „Revista Modernă"

Corespondenţă inedită din 1901 - 1902

I

Către E. FURTUNĂ [1])

7 septembrie 1901, Fălticeni

(...)Trecutul meu, iubite se sfîrşeşte cu nuveletele, cu Suflete pierdute, cu Un foc în neguri; era nouă începe cu Ion Ursu, cu Fraţii Potcoavă, cu Popa Tărăboi şi cu o nuvelă Ruini pe care vei ceti-o poate în Revista Modernă. Şi iată de ce vei ceti-o în Revista Modernă:

Coşoi, directorul, pare un băiat foarte bun; e inimos, e talentat. Mi-a scris (acu sîntem prieteni) şi mi-a explicat multe. A vrut să scoată o revistă bună dar n-a putut să o scoată aşa cum a voit. A fost nevoit să publice bucăţi slabe pentru că n-avea altceva mai bun să pue. I-am scris, ne-am înţeles. Il ajut cu slabul meu talent şi cu talentele prietenilor mei, — bucăţile slabe vor dispărea — şi din revistă poate va eşi ceva bun, dacă va avea putere s-o ducă înainte.

Chiar azi am primit o scrisoare de la el şi chiar azi i-am răspuns. I-am făgăduit concursul nostru, al vechilor prieteni. De aceia te înştiinţez pe tine: scrie şi scrie frumos şi trimite-mi şi mie ce scrii; eu să aleg şi să trimitem acolo. Aşa vom popula revista cu bucăţi frumoase şi bucăţile slabe vor pieri şi se vor duce în neagra veşnicie a coşului. Beldiceanu scrie nuvelete: are două deocamdată; şi pe el îl pun la dare; şi voi pune la dare şi pe Ionescu (= N. Dunăreanu; n. ns.). pe prietenii toţi, din ale căror bucăţi voi alege eu ce e mai bun. Aşa, dacă ne vom sili, poate vom răzbate şi vom face ceva bun.

II

Către H. COŞOI [2])

8 decembrie 1901, Fălticeni

(...) Bine, încă nu se caută colecţia aceasta. Dar cînd revista va intra în anul al treilea, lucru nemaiauzit la noi în ţară pentru o revistă săptămînală, să vezi, noii cititori au să voiască să aibă colecţia. Ce-ai să faci? Şi noi să nădăjduim că vom intra cu glorie în anul al doilea şi în anul al treilea. Şi cînd vom intra în al treilea atunci poţi pune pe frontispiciu... ştii tu. Dar, după mine, nici atunci nu e nevoie. Crezi tu că cei ce ne citesc revista nu ştiu cine e directorul şi nu văd care-s redactorii principali? Dealtminterea mie — cred că şi ţie — îmi place să fie prezentă revista cît de simplu şi cît de modest — pînă ne-om lua vînt. Să o începem cîte oleacă şi poate vom răzbate! (...) Şi cînd e vorba că o publicaţie fără maeştri, fără nume mari, a putut înclina spre sfîrşitul unui an, îmi închipui că o să o ducă încă vreme multă (...) Mă-ntrebi care-i ideea mea asupra Semănătorului... Ei, dintr-un număr care nu conţine decît o bucată-două nu poţi vedea nimic. Cu numărul acesta s-a spus: cine sîntem şi ce vrem. Să vedem cele dintîi zece numere... Şi altceva. Intr-o revistă care pretinde că va regenera literatura romînă — zic ei, că nu vor putea şi nu vor publica bucăţi de o lungime oarecare (v. şi poşta). Ce dumnezeu, cum vei regenera spiritele şi literatura cu bucăţi de 2 pagini? (...) După zece ani de producţie uriaşă — 1880—1890 — a urmat în literatura noastră o perioadă de zece ani de linişte 1890—1900, în care spiritele s-au odihnit. Să vedem. Vine momentul unei noi deşteptări. Fi-ve în zece şi ţine revista pînă la anul al treilea (...) Dacă din cînd în cînd semnalezi vr-un talent în germen — pune la poşta redacţiei: „scrie ca răspuns plătit lui Cobuz" — şi eu şi l-oi descăli cît voi avea vreme (...) [3]).

III

Către H. COŞOI

10 decembrie 1901, Fălticeni

Măi frate dragă, mult m-o bucurat scrisoarea ta şi acum drept e că m-am sîmţit... dar îndată aşa flăminzit iar...

Ici alăturea e o scrisoricică, pe care am alcătuit-o înainte de a primi scrisoarea ta. Aici stai alăturilii mele în viitor, mai reci decît ale tale, dar mai sigure.

Acu să descurcăm sîmţul şi viaţa.

De ce să mărim numărul foilor? De ce să facem revista de două ori mai mare? Dacă pînă acuma de-abia, de-abia umpleai opt foi — apoi cum Dumnezeu, frate, ai să umpli şeisprezece? Dacă şi în aceste opt foi era materie de mîna a doua... mă rog înţelegi tu... Apoi în literatură nu încape: materie de întîia mînă şi materie de a doua mînă... Ci — ori bun, ori rău... Dar afară de asta, cum Dumnezeu să umpli şeisprezece pagini?, Eu, drept să-ţi spun, m-am înspăimîntat! Dacă Vlahuţă şi Coşbuc, ce Dumnezeu, nu s-au bizuit, cu atîţi prieteni... să scoată o revistă cît a noastră măcar... Lasă dracului cele opt pagini de mîna a doua mai bine opt pagini de literatură bună dacă vrei — ori, dacă vrei, extra şi e destul! Aşa, eu cred că mai bine te prezinţi înaintea publicului decît cu zamă lungă, cu bucăţi ca alde Elmida. Nu mă omorî, frate, nu mă omorî!

Nu te teme — că n-o să cucerim lumea dacă ne-om zvîrli aşa deodată. De ce să ne opintim odată tare şi pe urmă să ne întindem laţi? Incet, încet, tot aşa înainte. Azi ai pe Silvan, mîni mai vine unul, poimîni mai vine unul, ai răgaz să scrii mai în tihnă ce ai de scris; dacă sînt mai mulţi, nu eşti nevoit să scrii în fiecare număr, şi pentru public nu e monotonie... Eh! frate! din cîte mi-ai spus nu mă aşteptam la una ca asta... Toate le-ai făcut bune, da cu 16 pagini erai să o codălbeşti.

Incă n-a venit vremea. Cînd vom fi cincisprezece, ca tine, ca Silvan, ca Tutoveanu — atunci da, mai poţi adăuga cîteva pagini... Şi aceşti 15 vor veni pe rînd, n-ai grijă... Incet-încet; niciodată nu e prea tîrziu.

Să mergem aşa-binişor, pînă la anul al treilea măcar. Tot materie mai aleasă, calitate, nu cantitate, şi cînd în al treilea an ne vom simţi cu tovarăşi mulţi, cu materie pregătită de mai înainte pe o jumătate de an măcar — atunci cînd vom fi ceva, odată năvălim buluc la război, la asalt... Aşa-aşa... Dar aşa, ce vei face? Materia de mîna a doua nu face nici două parale, pentru că-i de mîna a doua... parale zvîrlite în gîrlă... Eu mă gîndesc cum să mai găsim un tovarăş bun de proză cu care să ducem cinstit şi bine aceste opt pagini...

Incolo, te felicitez, ori vă felicitez, cum vrei... Nimic nu împiedică să tipăreşti pe hîrtie mai bună aceste opt pagini, să pui clişee originale, să treci la altă tipografie mai bună, dacă vrei, să nu mai facă zeţarii greşeli de gramatică, cum au făcut... ş.a.m.d. (...)

Acum să te întreb ceva, în taină: zici că Gheorghe Silvan a venit din străinătate... Aşi vrea să ştiu dacă acolo a rămas romîn, adică dacă limba în bucăţile lui e romînească şi dacă subiectele sînt romîneşti. Asupra lucrurilor acestora, dragă prietene, mă se pare că noi ne-am înţeles de multă vreme — şi dacă Gh. Silvan nu-i astfel, nu l-aşi erta nici o dată, nici lui, nici ţie... Dar şi altfel... Şi fac să te mai întreb: ... o ... (...) Numai atunci lucrurile au să meargă bine... Altfel... Dar eu am impresia că eşti ... (Numai cu cele 16 pagini m-ai ... de ruşine). (...)

Pentru numărul dublu, am spus: trimit o nuvelă ..., cam cît Ruini — şi o poezie a Ecaterinei — vei vedea-o!

Ţine-te bine iubite, văd că vrei să faci lucruri frumoase. Să dea Dumnezeu să izbîndim. Intîi să ne pregătim al treilea an. La anul vin şi eu la Bucureşti.

Te sărut prieteneşte.
MIHAI SADOVEANU [4])

IV

DRAGĂ COŞOI [5])

(f. d.)

(...) Suprimarea Revistei Revistelor (sau a „revistei ziarelor") după Săteanu — o poţi judeca şi tu. Nu-i importantă de pildă cunoaşterea unei bucăţi inedite a lui Haşdeu? Afară de asta un aer nou de importanţă şi de viaţă răsuflă din această nouă rubrică. Şi afară de aceasta, măcar noi să spunem drept, cînd vom descoperi un talent nou: Acesta-i! (...). In curînd vei primi două schiţe nouă... Trimes afacerea Caragiale. Publică-o în acest număr. Ce-i cu Beldiceanu? Taci, frate, că nu s-a mai unit nici cu un duşman (...) De Sfîntul Vasile o să-ţi trimit o nuvelă Intoarcere, nouă, acum pt. Sf. Vasile, mare cît Ruini, dar care trebuie pusă într-un număr ştii atunci, la ţanc! [6])

V

Către E. FURTUNĂ,

1 februar 1902, Fălticeni

Dragă copile, ce mai faci? Te zbaţi între colegi care nu te înţeleg? Te mai sfădeşti, mai scrii, mai citeşti? Ei, bravo ţie, băiete! Mult trebuie să fi scris tu de cînd nu mai ştiu nimic de tine. Căci taci ca un peşte. Dacă nu-ţi scriu eu, de ce să-mi scrii tu? Eu — vai de capul meu! Tuns chilug, cu ciubote dintr-o piele de bebeu — boc-boc! pe trotuar — cu capela, cu halomeţa-cută, cu pungă, toată ziua fac meştera. M-au pus iar la învăţătură. N-am învăţat drumul pînă acuma. Acuma trebuie să învăţ; încerc mai frumos şi mai solid: ca să mă fac căprar, — don căprar [7])

In curînd se va începe publicarea dramei tale. Poate din numărul 47. De la acest număr se va tipări la tipografia „Minerva". Mă mir şi eu şi mulţi se vor fi mirînd cum de poate s-o ducă aşa de mult Revista Modernă. Şi merge din ce în cei mai bine. Ce e drept, Coşoi e un om de mare energie. Face toate chipurile în privinţa administraţiei. Eu fac toate chipurile ca să aibă materie. Fac eu recensiile şi Revista Revistelor. Trebuie să-ţi închipui cît sînt de ocupat, de aceea am să mă supăr dacă mi-ei scrii cărţi închise — n-ai înţeles, mizerabile?

Şi de aceea ţi-am scris această carte poştală, ca să te înştiinţez de aceste cîteva lucruri, şi să-mi scrii ce mai aia-bala pe acolo.

Imbrăţişări!
M. SADOVEANU [8])

NOTE

1) Pînă în prezent, corespondenţa lui Sadoveanu e încă puţin cunoscută. Puţin descoperită. O corespondenţă bogată pare să fi rămas mai ales din anii tinereţii. Din 1898 pînă în 1904 se cunosc scrisorile către E. Furtună, care constituie, în totalitate, aproape un jurnal al debutantului (Aceste scrisori se află în arhiva lui Sadoveanu, păstrată de familie). La Biblioteca din Iaşi se află acum corespondenţa Sadoveanu-Ibrăileanu, începînd din 1905 (v. Iaşul literar nr. 9 şi 10 din 1962). La Biblioteca Orăşenească din Sibiu, tov. Mircea Avram, secretar literar al Teatrului Naţional din localitate, a descoperit de asemenea cîteva frînturi de corespondenţă, din 1905—1906. La Biblioteca Academiei R.P.R. a intrat anul acesta un număr de scrisori, din diferiţi ani şi către diferite persoane — cele mai numeroase, însă, din 1901—1902.

Acestea din urmă privesc perioada colaborării la *Revista Modernă*, cea mai semnificativă pentru anii debutului sadovenian. Scrisorile sînt adresate lui H. Coşoi, directorul revistei.

Relaţiile cu acesta şi cu revista sa pot fi reconstituite perfect din corespondenţa, care le precede, cu E. Furtună. *Revista Modernă*, publicaţiune literară, săptămînală, Bucureşti, apare cu nr. 1, la 19 februarie 1901. La 23 martie 1901, din Fălticeni, Sadoveanu îi scrie lui Furtună:

Am cetit revista lui Coşoi.. Nu-i nimic. Incă o revistă! Incă o ciupercă! *La 31 martie 1901*, aceluiaşi:

Am cetit *Revista Modernă* Nr. 5. Afară de Steuerman slab de tot.

In nr. 14/21 mai 1901 al *Revistei Moderne* apare însă poezia *Solul* de M. S. Cobuz (pseudonimul cunoscut al lui Sadoveanu). In scrisoarea către Furtună, din 11 iulie 1901, Fălticeni:

Poate ai văzut o poezioară *Solul* publicată cu vreo 6, 7 numere în urmă; să ştii că poezia e trimisă de Săteanu, fără voia mea. Revista aceasta o primesc regulat de vreo 5 numere. Slab, tare slab...

In scrisoarea datată 3 septembrie 1901, Fălticeni, din nou, despre C. Săteanu:

Acum îmi bate capul de un răstimp să dau ceva *Revistei Moderne* Mi-a scris Coşoi, directorul, şi m-a rugat el — însfîrşit am scăpat, am scris săptămîna trecută o nuvelă care are să le umple vre-o 15 coloane şi le-am trimes-o. Numai de-ar apărea înainte revista.

In adevăr, în nr. 25 din 5 august 1901 al *Revistei Moderne* apăruse *La Pîndă* de M. S. Cobuz.

Scrisoarea către Enric Furtună din 7 septembrie 1901 înregistrează o schimbare a raporturilor cu *Revista Modernă* şi un moment de cotitură în bibliografia sadoveniană a debutului.

2) *Revista Modernă* nr. 29 din 9 septembrie 1901 anunţă că *Povestiri vînătoreşti după Turghenief de Ilie Puşcaşu* a apărut la *Fălticeni*. (Pseudonimul Ilie Puşcaşu nu mai e folosit de Sadoveanu după 1902). In nr. 30 din 16 septembrie, revista anunţă că „dl. M. S. Cobuz şi dl. N. N. Beldiceanu, fiul distinsului poet, amîndoi nuvelişti, ne-au promis colaborarea lor regulată".

In acelaşi număr, *Revista Modernă* publică, sub semnătura M. S. Cobuz, *Crăiasa apelor* (poezie după Puşkin) şi *Ruini*, nuvela cunoscută, care continuă şi în nr. 31. La 2 octombrie, Sadoveanu îi scrie lui E. Furtună:

Din numărul viitor al revistei, începe publicarea lui *Ion Ursu*.

Bucata e scrisă încă de la începutul anului. Ea reprezentase începutul „erei noi" în creaţia debutantului. (Scrisoarea către E. Furtună în care relatează semnificaţia acestei nuvele e cunoscută de mult). *Ion Ursu* apare în *Revista Modernă* nr. 33, 35, 36, şi 37, semnată M. Sadoveanu-Cobuz.

In nr. 38 din 18 nov. apar *Moarta* (semnată de M. S. Cobuz) şi *Ştiri literare şi artistice*, semnat S., în care se face revista revistelor. In nr. 39 din 25 nov.: *Fiul pierdut* (M. S. Cobuz) şi *Revista Revistelor* (S). In nr. 40 din 2 dec: *Povestea lui Ion* (M. S. Cobuz), *Revista cărţilor* (semnată M. Tufan) şi *Revista Revistelor* (semnată S. Prisăcaru). In nr. 41 din 9 dec.: *Un viteaz* (M.S. Cobuz), *Revista cărţilor* (semnată Br = Brînduşă = C. Săteanu, despre Fl. Becescu; şi M. Tufan despre Gorovei), şi *Revista Revistelor* (S. Prisăcaru). In nr. 42 din 16 dec. 1901: *Năluca* (M. S. Cobuz) şi *Revista Revistelor* (S. Prisăcaru).

Din această perioadă e prima scrisoare pe care o cunoaştem, pînă acum, din corespondenţa cu Coşoi, şi următoarea, pe care le-am reprodus în extrase cît îngăduie spaţiul unei reviste săptămînale.

3) Bibl. Acad. R.P.R. C. sp. mss. 482/62.

4) Bibl. Acad. R.P.R. C sp. mss. 480/62.

5) In nr. 43 din 23 dec. 1901, *Revista Modernă* publică nuvela *Intoarcere* (M. Sadoveanu-Cobuz) continuată în nr. 44 din 13 ianuarie 1902, apoi *Revista cărţilor* (M. Tufan) şi *Revista Revistelor* (S. Prisăcaru). In nr. 45 din 20 ianuarie 1902: *Moartea*, traducere din Dostoievski de Ilie Puşcaşu, apoi *Revista Revistelor* (S. Prisăcaru). Aici se recenzează rezervat ultimele numere ale *Semănătorului*, precum şi revista *Forţa morală*, a lui Caion, cu care prilej recenzentul îşi exprimă indignarea faţă de calomnia cunoscută la adresa lui Caragiale. In scrisoarea nedatată, de mai sus, probabil aceea alăturată scrisorii din 10 decembrie, Sadoveanu îşi apăra rubrica de *revistă a revistelor*, pe care unii colaboratori o găseau inutilă.

6) Bibl. Acad. R.P.R. C. sp. mss. 481/62.

7) La 1 ianuarie 1902, îi anunţă pe Coşoi: La 2 ianuarie *mă îmbracă. Dar eu voi trimite lui Coşoi ceea ce trebuie să-i trimit, de asta să n-aibă el grijă*. C. Sp mss 483/62. Iar la 3 ianuarie îi scria lui Furtună: *„Eu sînt militar de eri — de alaltăeri..."* In legătură cu poemul dramatic al acestuia, *Noaptea*, îi scria:

De ce s-o trimeţi la *Semănătorul*? N-ai înţeles, n-ai văzut *scopul* acestei reviste? E vorba de literatură cu... tendinţe naţionaliste... De ce s-o trimeţi? Bucată cu bucată, *Noapte* va fi publicată cît de curînd — n-ai grijă! — în *Revista Modernă*. In interesul tău am mai făcut cîteva modificări care nu strică întru nimica meritul poemei.

Scrisoarea pe care o reproducem mai sus urmează acesteia.

8) *La 5 Faur 1902*, îi comunica lui Coşoi (C. Sp. mss. 485/62) că, la *Revista Revistelor* trimisă mai adaugă „darea de seamă asupra cărţuliei lui Neagu"; îi cere apoi amănunte despre colaborarea lui I Adam la revistă, despre Gh. Silvan („iar s-a întors la tine?") şi: „Bre, ştii că aici se vinde mai mult revista noastră decît *Semănătorul*? Şi asta înseamnă ceva.."

Insă *Revista Modernă* apare numai pînă la nr. 51—52 din 24 februarie 1902 (Sadoveanu semnează aproape număr de număr, proză precum şi rubricile de recenzii, cu pseudonimele de pînă acum.). La 17 februarie, îi reproşa lui Coşoi că n-a publicat pînă atunci „drama cu adevărat artistică a lui E. Furtună" şi poeziile Ecaterinei Sadoveanu, îşi arăta dezaprobarea faţă de paginile lui Gh. Silvan şi cerea să înceteze „bucăţile lui P. Mihăiescu, aceste pete negre, aceste răni în revista noastră". „Recenzii o să fac" — îl asigura. „Ţi-am spus să anunţi şi romanul *Fraţii Potcoavă*.. Pînă acum nu s-au publicat romane în révistele noastre săptămînale". (C. Sp. mss. 484/62). Incă de la 1 ianuarie, corespondenţa cu Coşoi indică planul schimbării de titlu al revistei. O scrisoare din 26 februarie vorbeşte despre apariţia, în continuarea *Revistei Moderne*, a revistei *Pagini alese*. Aceasta apare cu nr. 1 la 14 martie 1902, anunţînd ca director pe H. Coşoi şi Gh. Silvan; de la nr. 2, rămîne director numai H. Coşoi. Revista continuă să apară fără regularitate pînă la 22 decembrie 1902, apoi de la 26 ianuarie pînă la 16 februarie 1903. Incă la 27 iunie 1902, Sadoveanu îi scrisese lui E. Furtună:

Pagini Alese apare la toamnă cu forţe nouă şi cu colaboratori noi. După liberare mă duc la Bucureşti şi iau pe mînecă revista. (Dar în privinţa asta, tăcere!) Cu *Noapte* să nu faci nimic; las-o la mine; îi va veni rîndul.

Intr-o scrisoare către Furtună, datată 1902, decembrie în 16, Fălticeni scrie:

După sărbători imediat, plec la Bucureşti, ca să iau direcţia *Paginilor*. Pînă atunci, dacă ai o inimă în al tău piept — trimite un teanc de poezii ca să am material pentru revistă (...) *Semănătorul* începe a întîrzia în apariţie din pricină că n-are colaboratori. Vlahuţă, Coşbuc, Gorun s-au retras. Restul — e pe ducă. Cred că la Bucureşti voi reorganiza revista şi va fi bine. O să lupt amarnic.

La 25 februarie 1903: „*Pagini Alese* a apus, pentru că am declarat că nu mai colaborez".

Corespondenţa din 1903 către E. Furtună, explică renunţarea treptată la această revistă care nu putea împlini aspiraţiile tînărului scriitor. Cele mai bogate şi mai dramatice profesii de credinţă sînt exprimate în această corespondenţă amplă. Programul scriitorului, care în acest an îşi încheie debutul şi se afirmă definitiv, e întreg şi impresionant expus.

S. B.

COPACUL

de MANOLE AUNEANU

Marfon stătea la masă picior peste picior și se uita chioriș la omul de lîngă tejghea.

— Vino, mă, Mateiaș să bei un șpriț cu mine. De ce nu vrei, mă? Dacă am eu ambiție să-ți fac cinste, ce treabă ai tu?

Cel căruia i se adresase răspunse fără să se întoarcă:

— Nu beau. Știi bine că nu beau. Am intrat numai să-mi iau țigări. Degeaba te superi.

Vorbea însă fără convingere și Marfon, deși era amețit, îl pricepu. De aceea insistă iar:

— Hai, mă, Mateiaș, n-o face pe scorțosul. Bei un șpriț și gata!

In local erau numai ei doi. Soarele de dimineață, ascuțit și rece, mînjea cele trei mese din mijloc cu o fîșie de lumină murdară, adîncind parcă și mai mult atmosfera lîncedă și plicticoasă. Mateiaș luă pachetul de țigări de la barman și veni lîngă Marfon. Trase un scaun de sub masă și se așeză.

— Bine — zise — dacă vrei tu să faci cinste, n-am să te refuz...

Luat pe neașteptate, Marfon se fistici. Apucă în grabă sticla cu vin și turnă în pahare pînă le umplu ochi, vărsînd și pe delături.

— Ai să faci chef! mormăi el încîudat că nu se putuse stăpîni.

Mateiaș nu-i răspunse imediat. Zîmbi numai, în felul său, plictisit. Celălalt se zăpăci de-a binelea, își dădea seama cît e de caraghios și ca să găsească o ieșire, hohoti și el forțat. Se sperie singur de rîsul lui și tăcu brusc.

— Tu faci chef, nu eu! făcu Mateiaș și zîmbetul i se șterse, lăsîndu-i pe buze numai batjocura. Tu faci chef — repetă el — fiindcă eu nu beau!

Marfon tresări și se uită la el aiurit, neștiind ce să creadă. Vru să-i răspundă ceva, orice, numai să-i răspundă, dar întîlnindu-i privirile întunecate, rămase cu gura căscată și nu reuși să îngîne nimic. Mateiaș sorbi o înghițitură de vin fără să ciocnească.

— Da — făcu el cu gîndurile duse, tu faci mereu chefuri...

Marfon bău și el însetat, continuînd să-l privească pe furiș. Se cunoșteau de ani de zile și cu toate astea nu pricepuse niciodată cu adevărat ce se petrecea în sufletul lui Mateiaș. De altfel, despre Mateiaș parcă nu avea nimeni o părere tocmai precisă. Se purta în mod egal cu toată lumea, adică distant și politicos, n-avea prieteni, iar dacă trebuia să vorbească, ceea ce se întîmpla destul de rar, glasul lui era repezit și dușmănos, încît simțeai că abia așteaptă să tacă. Toți îl considerau un om ursuz, pe care e mai bine să-l lași în banii lui.

De doisprezece ani, de cînd lucra în uzină, Mateiaș nu fusese niciodată amestecat în vreo întîmplare mai deosebită care să stîrnească vîlvă. Venea în fiecare zi în secție cu o punctualitate matematică, la fără un sfert, saluta în grabă dacă vedea pe cineva prin apropiere și pașii săi răsunau sec pînă în fundul halei, unde avea bancul de lucru. Acolo era lumea lui adevărată. Acolo statura sa masivă căpăta o destindere și se simțea în voie. Cu piesele pe care le confecționa era parcă mai prietenos, mișcările sale aveau o anumită gingășie, dar toate astea nu le știa decît el. Și se bucura lacom, cu o bucurie răutăcioasă că slăbiciunea lui rămîne o taină.

Implinise de curînd treizeci de ani. Fața sa negricioasă ar fi fost mai atrăgătoare dacă cele două cute din dreptul gurii și fruntea creață nu i-ar fi schimonosit-o. Din cauza ridurilor, buzele îi cădeau în jos disprețuitoare și ochii negri, ascunși în orbite, semănau cu doi cărbuni stinși.

— Imbătrînești și tu, măi Mateiaș — făcu Marfon, după ce se mai dezmetici, cercetîndu-i cu milă fața obosită și slabă. Imbătrînești, mă, și degeaba. Eu cel puțin am familie, trăiesc, beau... Da' tu?

— Te-ai îmbătat și începi să trăncănești! se supără Mateiaș. Ce dacă ai familie? Bei! Și dacă bei? Să-ți trăiești viața în circiumă?

— Nu, sigur, la mine băutura, cînd e, e o boală. Da' și tu ai o boală. Alta, da' tot boală e!

— Te-ai prostit de tot! Ascultă-mă pe mine, nu mai știi ce vorbești!

Marfon își frecă încet tîmplele și rămase cu palma streașină, privind în jos cu tristețe.

— Ba am dreptate. Nu vrei să recunoști fiindcă așa-i firea ta. Uite, de mîine o să fii poate șef de secție. Funcție mare, mă, mare de tot! Tu meriți. Ești meseriaș bun, ți-ai luat pataiama de maistru... De mîine ai să fii șef, da' tot degeaba. N-ai nici o bucurie. Eu știu, mă, Mateiaș, chiar dacă spui tu că-s prost. N-ai nici o bucurie, mă, eu te simt...

Mateiaș se făcu pămîntiu și murmură:

— Văd că începi să-mi cînți prohodul...

— Ce prohod?! sări celălalt enervat. Eu te-aș bate! Te-am mai bătut odată! Mai ții minte? Atunci cînd eram ucenici.

Fața lui Mateiaș se destinse și pe buze îi apăru un zîmbet:

— Lasă, că nu ți-am rămas dator!

— Da, m-ai cam pocit și tu pe urmă rise și Marfon. Aveai tot dreptul. Să știi că n-am fost supărat pe tine.

— Mie mi-a părut rău.

— Fugi, mă! Nu-mi spune mie asta!

După cîteva clipe, Marfon reluă cu glas tărăgănat:

— Da' povestea cu Cimpoieșu tot n-o pricep. Ți-a luat femeia și tu n-ai făcut nimic.

Mateiaș tresări ca dintr-un vis urît și buzele-i albiră dintr-odată. Celălalt tuși încurcat, încercînd s-o dreagă:

— Nu știu ce-a fost între voi, da' eu n-am priceput...

— Cu Cimpoieșu, e altceva...

Se ridicară de la masă și ieșiră afară. Vremea se încălzise, dar cerul

Desen de M. CIOBANU

era tot umed și mirosea a ploaie. Marfon îi strînse mîna în tăcere și se depărtă. Un timp, Mateiaș stătu locului, nehotărît. Incotro s-o apuce? Pînă să intre în schimb, mai avea două ceasuri bune. Pașii i se îndreptară totuși spre uzină. Călca greoi, obosit, de parcă ducea în spate cine știe ce greutate. „Va să zică — gîndi el — de mîine am să fiu șef de secție. A venit, așadar, și rîndul lui Cimpoieșu. Marfon e prost. Cum dracu' să nu mă bucur?! De mîine am să fiu șef de secție. Nici peste un an, nici peste doi! De mîine..."

Povestea cu Cimpoieșu n-o știa decît bețivul de Marfon, dar destul de vag și imprecis. Ceea ce fusese între ei doi era greu de închipuit și Mateiaș stătea cîteodată descumpănit și-și zicea că totul nu-i decît o halucinație de-a lui. Dar o întîlnea pe Norica pe stradă, o urmărea și vedea că ea nu trage la casa lui, la bărbatul ei adevărat, ci la Cimpoieșu.

Nu, era absurd să se amăgească. Pe femeia asta o iubise încă de cînd avea optsprezece ani. Se ținuse cu încăpățînare de ea, deși Norica îl iubea pe Cimpoieșu. Dar lui nu-i păsa, o vroia. După ce-a plecat Cimpoieșu în armată a încercat din nou să se apropie de ea. Fata nu s-a ferit, îl știa prieten cu Cimpoieșu. Intr-o după amiază și-a făcut drum înadins pe la ea, a întîlnit-o și-a invitat-o la el acasă. Pe atunci, Norica locuia pe o stradă mărginașă, desfundată, la capătul orașului.

— Ce să fac la tine? rîse fata, mirată că-l vede așa de fisticit.

— Să-ți arăt ceva. O scrisoare, adică o fotografie de la Cimpoieșu...

Norica nu i-a bănuit gîndurile și s-a dus. Au stat cît au stat de vorbă, ea îi cerea mereu să-i arate fotografia, dar el spunea că n-are nici o fotografie și că a chemat-o numai așa ca să o vadă lîngă el. După aceea, Mateiaș a încuiat ușa și fata nu i s-a mai putut opune. Peste două zile s-a dus la părinții ei și-a cerut-o de nevastă. Aceștia i-au dat-o, fiindcă știau că Norica fusese fată la Cimpoieșu și se temeau că, la întoarcere, băiatul va afla legătura ei cu Mateiaș și va rupe logodna.

La trei luni de la căsătoria lor a venit și Cimpoieșu din armată. El nu era din oraș, așa că de la gară, a tras direct la părinții Noricăi. Pe la miezul nopții, Mateiaș s-a trezit cu el acasă. Cimpoieșu era slab, cu fața vînătă și tremura tot, de parcă era bolnav de friguri. L-a dat pe Mateiaș la o parte și a intrat în casă. Norica stătea speriată în mijlocul patului, despletită, cu pieptul gol pe jumătate. Cimpoieșu i-a spus să se îmbrace. Femeia s-a dat jos din pat fără să scoată o vorbă, și-a luat repede rochia pe ea și au plecat împreună. Totul s-a petrecut așa de repede, încît Mateiaș s-a dezmeticit abia după plecarea lor.

Timp de o săptămînă a stat în cumpănă. Credea că Norica se va întoarce. Apoi, tot într-o seară, s-a dus la ei. Locuiau amîndoi la părinții fetei. Mateiaș se simțea furios, umilit, ar fi fost în stare de orice. Pe drum își pipăia mereu cuțitul în buzunar. Era hotărît să-și ia înapoi nevasta. L-a întîmpinat la poartă Cimpoieșu.

— Ce vrei? întrebă acesta cu ură.

— Să-mi dai înapoi femeia. E nevasta mea!

— Nevasta ta?! Ce nevastă?

A crezut, prostește, că Cimpoieșu nu aflase de căsătoria lor.

— Dar ce, nu știi? Ne-am luat legal...

Celălalt îl măsura disprețuitor, poate ar fi fost tentat să-l și pălmuiască, dar n-o făcea numai pentru că-i era scîrbă.

— Aha! Ești un bărbat legal...

Deși se simțea ridicol, Mateiaș nu se dădu învins:

— Asta nu-i treaba ta! Acum sîntem căsătoriți. Dă-mi femeia și gata!

— Pleacă, mă, cu dumnezeu! strigă Cimpoieșu abia stăpînindu-se. Pleacă pînă nu se întîmplă nimic!

Mateiaș își juca ostentativ cuțitul în palmă.

— Trebuie s-o lași. E femeia mea!

Era o noapte neagră și strada avea luminile stinse. Cele cîteva raze care veneau de la fereastra de vizavi jucau pe fețele lor umbre reci.

— Trebuie s-o lași! repetă Mateiaș agresiv.

Celălalt se răsuci brusc, îi smulse cuțitul din mînă și, apucîndu-l de gît îl izbi de cîteva ori cu capul de gard.

— Femeia ta! De unde-i a ta? Cum de ai curajul să vii să mi-o ceri, mă, tîrîtură?! Știai că ne iubeam, știai că ne logodisem. Fata ți-a spus totul, dar tu n-ai ținut seamă, inimă de cîine ce ești, ai silui-o ca să mi-o poți lua. Ai văzut doar că am închis ochii, nu te-am bătut în noaptea aceea, deși ar fi trebuit să te las olog, să-ți scot ochii! Nu ți-am făcut, mă, nimic. Și dacă nu ți-am făcut nimic, acum vii și te obrăznicești?

Cimpoieșu îl țintuise de gard și-l pălmuia răzbunător, fără să mai știe ce face. Mateiaș și-a revenit tîrziu, de tot, cînd la răsărit mijeau cu timiditate zorii. Zăcea jos pe trotuar, tăvălit și murdar. S-a ridicat și a plecat acasă, ocolind cîteva străzi ca să nu fie recunoscut.

A continuat totuși să lucreze cu Cimpoieșu în aceeași brigadă deși, peste vreo două luni i s-a ivit prilejul să se mute în altă parte. Nu se salutau, nu-și dădeau nici o atenție, parcă ar fi fost străini. Celuilalt îi convenea situația asta și nu se străduia s-o schimbe. O singură dată a venit la el și i-a spus rece, distant, ca și cum n-ar fi fost vorba de ei:

— Norica a înaintat divorțul. Dacă primești citație, nu te mai prezenta. Cheltuielile de judecată le suportăm noi.

Mateiaș a dat din cap fără să-i răspundă și i-a întors spatele. De atunci nu și-au mai vorbit. Dar în mintea lui, încolțise ideea răzbunării.

Fusese de două ori umilit, trebuia într-un fel sau altul să i-o plătească. Norica îl credea desigur slab, mărunt, un oarecare. Era el însă mai prejos decît Cimpoieșu?

Incepu să învețe, să studieze literatura de specialitate. Mai tîrziu a dat examen la școala serală de maiștri. Incet, încet, devenea o autoritate în secție. Ziarele îl pomeneau uneori numele, în ședințe era evidențiat. Intr-un singur an a depus la cabinetul tehnic trei inovații și raționalizări. Era chemat în schimburi de experiență la alte întreprinderi, consiliul tehnic al uzinei îi cerea adesea părere.

— Măi, Mateiaș — îi spunea Marfon, care ținea sincer la el — ce ai tu de gînd, mă? Stai ca un pustnic, nu tu prieteni, nu tu nevastă... Ai să te scrîntești, mă!

— Fiecare cu pasiunea lui, Marfoane!

— Ce pasiune, mă? La tine e o boală. Tu urmărești ceva...

Ii zîmbea indiferent, ca să-și ascundă enervarea, fiindcă Marfon, așa cum era el, îl cunoștea mai bine decît oricine.

Pe Mateiaș nu l-au furat niciodată succesele. Curios! Nu i se întîmplase încă să cadă în albia lor, să se scalde în valurile înșelătoare ale laudelor și să uite țelul, scopul lui. Este adevărat, succesele l-au făcut mai încrezător, mai sigur, dar nu i-au sucit capul. Il vedea adesea pe Cimpoieșu mergînd la braț cu Norica pe stradă, rîzînd amîndoi și strîngîndu-se fericiți unul într-altul. Și-și amintea cum arăta această femeie cînd a adus-o pentru prima oară la el acasă; cum fugea speriată prin cameră, răvășindu-și părul disperată; cum se zbătuse, mai apoi ca un animal prins... Amintirile acestea îl bucurau, îi trezeau satisfacții depline, răutăcioase, fiindcă el a fost singurul care a avut-o așa, învinsă, domesticită, ca pe un mînz nărăvaș, frînt de cravașă. Alteori, aceleași amintiri îl umileau și-l făceau să se simtă un om de nimic. Noaptea, mai ales, cînd n-avea somn se străduia să reînvie clipele cînd Norica fusese veselă cu el, cînd i se dăruise liberă, nesupusă, cînd îl mîngîiase.

Nu-și amintea...

A fost o vreme cînd și-a dorit o întîlnire cu ea. Să stea de vorbă pur și simplu. I-ar fi spus multe lucruri. Nu-și dădea seama ce anume, poate și-ar fi cerut iertare, poate ar fi sfidat-o. Erau momente cînd trăia intens această închipuire. O vedea pe Norica stînd în fața lui, cu brațele în poală și cu capul în pămînt.

— Ce faci, Norica? Iți mai amintești de mine?

— Imi amintesc. Sigur că-mi amintesc.

— Știi, eu te consider tot nevasta mea...

— Nu, Mateiaș, eu n-am fost niciodată nevasta ta.

— Ba da! Am trăit doar împreună, am fi avut și copii.

— N-am trăit împreună, ți se pare ție, Mateiaș, eu n-am trăit decît cu Cimpoieșu. El e bărbatul meu...

Chipul femeii, gingaș, cu obrajii albi, se înăsprea, apoi se îndepărta și se topea, iar el rămînea singur, cu mîinile întinse după ea, gata s-o apuce, s-o strîngă în brațe nebun și s-o ascundă toată în el, ca să nu i-o mai poată lua nimeni.

Dar ea se îndepărta și se topea, lăsîndu-l așa cu brațele întinse a rugă.

Cu timpul, dorințele i s-au potolit. Norica începea să dispară din gîndurile sale, iar obsesia căpătase o crustă sub care nu mai rămăsese decît înverșunarea, ambiția. Mecanismul acesta perfid îl măcina pe dinăuntru, manevrat de o mînă nevăzută. Acum nu-l mai ura pe Cimpoieșu din cauză că-i luase femeia ci fiindcă era om vesel, stăpîn pe sine, un om care-și trăia intens bucuriile. Cimpoieșu era fericit. De ce era fericit Cimpoieșu? Cine îi dădea lui dreptul la atîtea bucurii? Mateiaș se încredințase că acesta îi furase fericirea la care avea dreptul, că i-o consuma liniștit, nepăsător.

De aceea îl ura.

Toată după-amiaza nu s-a gîndit decît la întîlnirea lor de mîine. Era concentrat, crispat aproape, dar nu asupra lucrului. Marea bătălie se dădea înăuntru, în el, o luptă diabolică, halucinantă. De cîteva ori se trezi chicotind: „Ha, ha! La roabă! Ce dacă ai categoria a cincea? Ia roaba de coarne și umblă! Apucă mătura, ferîcitule!". Revenea brusc și se uita speriat în jur de teama să nu-l fi auzit cineva. Nu, altfel trebuia să procedeze. „Uite, Cimpoieșule, n-avem lucrări mai mari și pentru tine. Din astea, de categoria a doua — a treia se mai găsesc. Ia-le și tu, ca să nu spui că stai degeaba". Se simțea copleșit. Pipăia aproape fizic prada și nu se îndura încă s-o înfulece. Vroia să-și prelungească plăcerea oaspățului... Cît așteptase el, Mateiaș, clipa asta? Ani de zile. Atîta amar de vreme s-a risipit și n-a înțeles nimic din viață. Măcar pentru asta să-i plătească el lui Cimpoieșu.

Seara, după terminarea schimbului, avu loc adunarea generală pe secție. Mateiaș s-a dus la ședință ca fiecare, a căutat din ochi un loc în ultimul rînd și s-a așezat lîngă Marfon, așteptînd liniștit ca oamenii să-l laude pe el, Mateiaș, noul șef de secție. Incepuse să se vorbească de producție, de problema calității, de întrecere, o dată sau de două ori auzi și numele lui, dar nu-i păsa de nimic și nu era atent. Se gîndea la Cimpoieșu, mîine...

— Tu nu asculți? îl trase Marfon de mînecă.

— Ba da! Ascult, tresări Mateiaș.

Acum își închipuia mutra Noricăi, fața ei ovală, cu ochii închiși, umbriți de supărare:

— Cum? l-au ales pe Mateiaș șef de secție? Nu te-au ales pe tine?

Și răutatea ascunsă în suflet atîția ani de zile creștea în el ca o ciupercă veninoasă. „Nu l-au ales pe Cimpoieșu — îi răspundea el, în gînd — pe el l-ai ales tu! Credeai că apuci pe dumnezeu de-un picior!"

— Ce rîzi, mă? îl scutură din nou Marfon, care nu-l slăbise nici un moment din ochi.

— Cum? făcu Mateiaș buimac.

— Rîzi.

— Rîd. Și ce? Mi-am adus aminte de ceva.

In acel moment se ridică din prima bancă Cimpoieșu și ceru cuvîntul:

— Eu cred că noul șef de secție, începu el timid, tovarășul Mielu Mateiaș, este omul cel mai potrivit pentru funcția asta.

Ochii lui Mateiaș se întunecară, sala stătea parcă gata să i se răstoarne în cap și se chirci deodată, lovit de o durere ascuțită. „Dobitocule! murmură el. Aștept clipa asta de ani întregi ca să te umilesc și să mă răzbun și tu vii acum să mă susții?". Cimpoieșu însă vorbea mai departe cu căldură, spunea că Mateiaș e un muncitor pregătit și că poate conduce secția mai bine ca oricine. „Sigur că sînt pregătit, zîmbea Mateiaș strîmb. Eu nu m-am însurat decît odată și tu ai venit și mi-ai luat femeia. De atunci, stau singur cuc. Cînd tu făceai noaptea dragoste cu nevastă-ta, eu stăteam la masă, fumam pachete întregi de țigări și învățam!".

— Sînt sigur — încheie Cimpoieșu întorcîndu-se cu fața spre sală — că tovarășul Mateiaș ne va ajuta pe toți...

Impins parcă de un resort, Mateiaș se ridică brusc și strigă cu ură:

— Pe tine, nu! Pe tine n-am să te ajut!

Oamenii îl priviră surprinși. Mateiaș se așeză la locul său, încurcat.

— Tu ești deștept, n-ai nevoie de ajutorul meu! încercă el s-o dreagă.

Cimpoieșu rise fisticit, uimit de ieșirea lui Mateiaș și incidentul trecu neobservat, ca o glumă proastă. Numai Marfon rămase mai departe posomorît și spre sfîrșitul ședinței mormăi:

— Ce-i în tine, mă, năpîrca dracului? Ce-ai cu el?

Mateiaș se făcu că nu-l aude.

Era încă tulburat cînd a plecat de la uzină, și de aceea, s-a ferit să se mai întîlnească cu cineva.

Drumul spre oraș era însă același, n-avea unde să fugă. Oamenii treceau pe lîngă el, îi zîmbeau și-l băteau prietenește pe umăr:

— Să trăiești, Mateiaș!

— Noroc, nea Mielule!

Nu răspundea nimănui, călca îndesat, cu mersul său caracteristic, gata să sară peste șosea, în cîmpie, și să scape. Șoseaua era înaltă, cu șanțuri late pe margini, făcute parcă anume, ca oamenii să meargă pe ea drept, fără abatere. In jurul lui, grupuri de muncitori discutau aprins. Mateiaș nu auzea decît crîmpeie. Stoian, un tînăr de vreo douăzeci de ani, explica felul cum Mateiaș învață meserie pe ucenici: „Mă uitam la el și ziceam că are ceva în ochi și vrăjește mașina". Altul povestea cum Mateiaș, abia numit șef de echipă retezase unuia poftele de „ciubuc" și în prima ședință de producție ceruse o sancționare exemplară. „Da, așa s-au întîmplat lucrurile, aprobă Mateiaș mirat".

— Nu găsești om pe care să-l pui alături și să semene cu nea Mieiu! strigă Stoian înfierbîntat.

„Cum? se răzvrăti, gîndul lui Mateiaș, deznădăjduit. Nu sînt eu ăsta! Cum dracu nu vă dați seama că urmăream altceva? Ați fost orbi, sau v-am orbit eu! Nu, nu sînt așa, și dacă am fost cum spuneți voi, n-am vrut! Pricepeți odată că n-am vrut!"

— Noroc, nea Mielule!

— Să trăiești, Mateiaș!

Cînd ajunse la marginea orașului, Mateiaș o luă aiurea pe străzi, gîrbovit, și dacă vreunul l-ar fi lovit în moalele capului, i-ar fi mulțumit.

Va să zică aici trebuia să se sfîrșească totul.

Degeaba se amăgise. A crezut, atîția ani la rînd că vremea spală emoțiile bucuriei, așa cum spală deobicei și rănile durerii. Lui, timpul, n-a avut ce bucurii să-i spele. A avut, e drept, cîteva dar au fost prea mărunte și neînsemnate ca să aibă nevoie de timp să le uite. Iar dureri n-a avut decît una și uite că acești ani au fost neputincioși. Abia azi și-a dat seama de asta cînd s-a simțit la fel ca atunci cînd l-a pălmuit Cimpoieșu, terfelit, călcat în picioare. Clipa de astăzi a așteptat-o ani de zile, și-o închipuia mereu, noaptea și ziua, plăsmuise cu migală totul, pentru ca deodată să înțeleagă că n-a fost decît un prost, stăpînit de o idee fixă și că de fapt nu era decît un om mărunt, un om de nimic.

Acum rămăsese singur și se ducea acasă. Nu mai avea nici un țel. Simțea că picioarele nu-l mai țin. Niciodată nu fusese atît de obosit. Mintea îi rămăsese totuși limpede. Ii părea rău că i se împleticesc picioarele, el nu dorea decît să uite totul și să nu se mai simtă caraghios. Ar fi dat orice să nu mai știe ce-i cu el, să doarmă undeva, unde-o fi. Și gîndurile parcă înadins fugeau tot la Cimpoieșu. I se părea totul stupid, ca de altfel și încăpățînarea cu care continuase să se încredințeze că Norica era totuși nevasta lui.

Ani de zile îl socotise pe Cimpoieșu rival, credea că între ei doi se dă o luptă ascunsă, o luptă în care el, Mateiaș, cîștiga teren bucățică cu bucățică și că într-o zi va ieși în sfîrșit victorios. Il vedea pe Cimpoieșu zdrobit, frînt în două. Norica ar fi trebuit să fie neapărat de față, să sufere și să regrete că l-a părăsit pe el, pe Mateiaș.

Sosise și ziua aceasta. Astăzi el învinsese, dar cum?! Cimpoieșu îi dăduse toată satisfacția, îl susținuse, vorbise cu atîta căldură despre el...

Nu, și astăzi tot Cimpoieșu învinsese!

Mateiaș mergea pe stradă, împleticindu-se, și noaptea i se așternea la picioare ca un covor imens de întuneric, un covor moale și instabil pe care el călca aiurea, fără echilibru. Își lua în față puncte de reper și se străduia să meargă drept, dar totul era zadarnic. Picioarele nu-l mai ascultau, strada dansa înaintea lui, gata să-l răstoarne. Mai avea încă mult de mers pînă acasă și simțea că puterile îl părăsesc. Zări ca prin ceață, la cîteva zeci de metri înainte, copacul din fața casei Noricăi. Ințelese că se află pe aceeași stradă, cu luminile stinse și că de aceea noaptea este așa de neagră. Acolo, la poartă, o acostase el atunci și ea, încrezătoare, îl ascultase și mersese la el acasă. I se făcu rău și vru să se așeze jos, pe marginea trotuarului, dar renunță deodată îndîrjit, și-și spuse că trebuie să ajungă neapărat pînă la copacul acela. Porni mai departe, într-un mers repezit și nesigur, iar drumul se lungea parcă înadins. Își dădea seama că face o prostie, dar era hotărît să ajungă acolo cu orice preț. Și el mergea mereu și era convins că va ajunge pînă la copac. Nu-i mai păsa că astăzi fusese învins pentru totdeauna, că în toți acești ani se amăgise singur și se înșelase. Ii părea rău că n-a învățat nimic, deși a trăit între oameni buni, prietenoși, cu care a lucrat cot la cot. Chiar și drumul acesta, pînă la copacul din fața casei Noricăi, i se părea fără sens; era de fapt același drum pe care mersese ani de zile la rînd. Dar se încăpățîna totuși și vroia să-l ducă pînă la capăt, ca un fel de pedeapsă supremă pe care și-o aplica singur.

Inaintea lui, copacul se apropia și se înălța într-un fel de batjocură, voia, parcă, să-l ajute să ajungă mai repede și să-i arate nimicnicia. Mateiaș călca acum din ce în ce mai rar, mai nehotărît, gata să se oprească pe loc. Copacul însă venea spre el, legănîndu-se. Mateiaș se sperie și trecu în fugă pe lîngă el, iar cînd ajunse dincolo, se împiedică și căzu. Nu încercă să se ridice, își lipi capul de caldarîm și începu să plîngă în hohote. Strada se răsturna peste el amețitoare și Mateiaș plîngea și simțea uimit că se eliberează de o mare și îndelungă apăsare.

VASILE NICOLESCU

În adîncul oglinzii

După un vis cu îngrozitoare tangaje trezindu-mă, —
un vis cu rechini gata să-mi fierăstruiască trupul,
după un atomic coșmar în care mă izbeam dureros
de toate lucrurile
iar lucrurile fuzionau între ele ciudat aprinzîndu-se,
eu rămînînd asemenea leului înghețat de spaimă
în cercul de flăcări al circului
mereu îngustîndu-se,
treptat sufocîndu-mă,
înnebunind și totuși chinuitor de lucid, —
după ce am aruncat rama coșmarului pe fereastră
s-o mistuie zorile,
cu respirația întretăiată de bătăile inimii,
de respirația fiului meu,
de palpitația celor din urmă stele,
m-am privit în oglindă:
eram același,
la fel de tînăr
cu cel de aseară,
doar chipul mi-era poate
puțin mai răvășit
și părul se schimbase
în ram înflorit...
Și dincolo de mine, în spațiul de cristal
lumina fosforescentă a orașului înălțîndu-se
deasupra noilor blocuri
de-a căror tinerețe se-nfioară
în fiecare dimineață mai mult
ochiul mărit al cerului.
Și dincolo de oraș, în adîncul oglinzii,
eroica mea patrie
la fel de tînără,
zveltă-arcuindu-se
pe-naltele-i schele
sub ghirlanda soarelui
zidind.

O, cum mi-aș zidi inima între aceste minuni,
cu sîngele meu să hrănesc
coloanele lor, terasele
de pe care oamenii văd soarele
înainte de păsări și munți
cînd răsare,
și să le apăr
trezind
elementele toate
dacă vreodată moartea
ar șuiera nebună
peste visele noastre!

MIOARA CREMENE

BALADA

despre Neagoe craiul și al său meșter

Cică departe foarte și de mult tare, în cetate
strălucitoare, trăia un ucenic zidar, care avea
pe Argeș în sus, un prun înflorit, un moșneag
albit, un locșor de casă și-o mîndră mireasă.

Ucenicu-a crescut și s-a fost făcut, mai întîi
calfă și apoi meșter, și-apoi meșter mare
cu unelte-nvățate și mîini descîntate. Și popii-n cetate
au hotărît să facă biserică-naltă, să-i ajungă
domnului la talpă. L-au chemat și pe meșter
să vie, cu var și mistrie și c-un sfat isteț
că e mai de preț. Dar el se tot gîndea, colo pe Argeș în sus
pe unde avea, un prun înflorit, un moșneag albit,
loc cu iarbă deasă și-o mîndră mireasă.

Și-a stat ce-a mai stat și și-a învățat, nouă
ucenici pricepuți la fel. I-ntrecea doar el.
Și-a pornit cu ei spre Argeș în sus, cu gînd să clădească
biserică-naltă domnului la talpă. Și-o voia așa:
ca prunu-nflorită, ca moșul albită, blîndă
cum e iarba îmbrăcată-n seară și însingurată cum e o fecioară.

Iar dacă-a ajuns, prunul se uscase, moșneagul murise,
iarba se-ofilea, — mîndra-l aștepta...
Crai era Neagoe, schimbător la voie. Și dacă a aflat
meșter c-a venit, l-a chemat la el și-a grăit astfel:
— Tu cu meseria, eu cu bogăția. Tu cu ucenicii,
eu cu grămăticii. Și la faimă-apoi — doar unul din noi.
Faima nu se-mparte, ci-o s-o aibă-n parte dincolo de moarte,
acel ce-o avea și-o putea să dea, un dar mai de preț
lucind peste vieți, o flacără vie pentru temelie,
o rază smerită, să fie zidită ca în trup suflarea, ca în somn
visarea
ca-ntr-o carte floarea.

Iar Neagoe craiul, avea o soție, pe nume Despina, blîndă ca
lumina.

Și i-a poruncit, iar ea și-a zidit, cîte un smarald
sub un turn înalt, cîte un inel sub orice crenel,
cîteva brățări loc de luminări, mîndrele colane,
pe unde or fi amvoane, cercei de jar, unde-o fi altar
și o peruzea sub toacă să stea, ca să dea de știre,
cu limbă subțire că Neagoe craiul cît timp i-a fost traiul
și-a dorit mărire.
Iar meșterul mare, meșterul zidar, în ceas greu și-amar
și-a zidit iubita cu chipul bălan, că era sărman.
Astfel se făcu, de se ridică, pe Argeș în sus, biserică-naltă
domnului la talpă. Și era așa: ca prunu-nflorită, ca moșul
albită,
blîndă și curată și străluminată.

II

Ci craiul Neagoe, schimbător la voie, trecînd el odată
pe Argeș în sus, nu-i veni a crede, ce-i păru că vede.
Pe un turn înalt, sta meșterul său, lîngă dumnezeu.

— Noroc, sănătate, meștere-nvățate. Colo de-unde șezi
ia să-mi spui ce vezi?
— Văd mărite crai, o împărăție cum nici tu nu ai.
Albastră-n livezi și albă-n cirezi și atît de-ntinsă
și de necuprinsă, că pe lîngă ea, moșioara ta, e cît o mărgea.
S-a întunecat craiul și-a-ntrebat:
— Dar pe mine oare, meșterule mare, spune-mi cum mă vezi
colo de-unde șezi?
— Mi te văd stăpîne, cît un fir de pîne, cît e o lăcustă
pe frunza îngustă, cum zărești sub munte pietrele mărunte.
Te văd împărate nici pe jumătate.
Vodă-a rîs încet și-a răspuns șiret:
— Meșter priceput, meșter ne-ntrecut, bine-i printre nori
dar ia să cobori, și aici pe pămînt ai să vezi cum sînt.
Eu în slăvi călare, tu jos în picioare.
Eu la înălțimi, tu mic prin mulțimi.
Iar meșterul blînd, i-a spus după gînd:
— Crai cu stea în piept, poate că spui drept.
Craiule frumos, bine-ți stă voios și cu chef de glume...
Dar chiar de-o să-ți fie
prilej de mînie, cîtă-i lumea lume, eu nu-ți mai cobor
ție la picior, eu nu-ți mai rămîi ție la călcîi, vreau să
stau cum sînt, între vis și gînd, sus în turla-naltă
și așa învoaltă,
ca să pot privi de aici din tării, peste veșnicii,
prunul înflorit, moșul cel albit, iarba ce-am avut
draga ce-am pierdut.

Stelele-au prins glas, norii de prin [illegible]
au făcut popas —
— Și astfel a rămas!

Căluțul din vis

Băiatul crescuse mare, dar tocmai aici era buba.

Înfruntase cu bine mizeriile iernii, molimele primăverii și foamea, hrănindu-se cu rămășițele de bucate alterate ce-i picau uneori de pe la cuhnia baronului, de ziceai că zîna cea milostivă îi călăuzea pașii mărunței ca să treacă cu bine anii cei grei.

... popor mai pierise în vremea aceea, prin preajma lui nouă sute patruzeci! Căci nu tu vacă mulgătoare, nu tu lemne pe la casele oamenilor, nu tu medic pe seama celor necăjiți, așa că multe sicriașe din scîndură nevopsită luaseră drumul cimitirului purtate pe umeri de țărani oropsiți.

Dar afurisitului ăstuia de Misi parcă nici moartea nu avea ce-i face.

Domnul Szirmai, administratorul moșiei baronului (îi plăcea, nu-i plăcea, dar el era tatăl copilului!) de cîte ori îl vedea umblînd desculț, pînă hăt prin decembrie, pe o zăpadă cît toate zilele, se veselea foarte și mereu își zicea: „Așa, așa, fătul meu! Dă-i înainte, că doar-doar s-o brodi vreo

gripă d-alea, ori vreo aprindere de plămîni, să mă mîntuie de tine". Dar omul mereu rămînea doar cu nădejdea, precum și cu pata pe care i-o pusese pe cinstitu-i obraz faptul că el, ungur sadea și domn cît pe colo, trebuia să se știe tata al unui copil din flori. Și încă al unuia făcut cu o zdreanță de romîncă din capul satului, din sărăcime! Iar această rușine devenea din ce în ce mai supărătoare. Nu din pricina vreunui sentiment de remușcare. Ferit-a sfîntul! Căci omul nostru era, în privința asta, călit și răscălit. Ehei! Ci din cauză că era privit cam nu știu cum „în societate". Care va să zică, supărarea îi venea mai ales de la viitoare-i soacră (cui oare, dacă nu tocmai ei, îi erau mai nesuferiți țăranii, darămite romînii?!) precum și din partea gingașei lui logodnice, catolică pînă dincolo și geloasă foarte de neprihănitul nume al celui ce în curînd trebuia să-i devină soț.

Cît timp băiețelul era mic, nu-i prea pricinuise lui taică-său bătaie de cap. Se pierdea și el printre ceilalți copii, precum purcelul cînd intră în cîrd. Cine naiba îl mai băga în seamă? Dar ce să vezi, într-o bună zi domnul Szirmai băgă de seamă — și asta se întîmpla tocmai cu o lună-două înainte de nuntă — că tot mai des se vorbea în sat despre chestia cu copilul. „Ia uite, dom-le!" — își zise el. — „Cum de tocmai acum răsări și ăsta?!"

Trecu iarna, veni primăvara și după ea vara. Iar micuțul crescuse de mai-mai să-și poată vîrî capul pe fereastra conacului. Iacătă-l acum hoinărind cînd pe la moară, cînd prin fața circiumei, cînd te miri pe unde, peste tot pe unde lua ființă un buluc de oameni. Și numai ce-l vedeai gata să-i joace oricui, pe o băncuță ori pe un măr crețesc, tontoroiul.

Îl întrebase unul odată:

— Ia ascultă măi, puștiule! Pe tine cum te cheamă?

— Szirmai Misi mă cheamă.

— Da... al cui zici că ești?

— A lui dom' administrator.

— Păi atunci se cheamă că ești un fel de logofețel, măi!... Ia spune-i taică-tău, să-ți dea și ție un mînzoc din herghelia boierului. Se cade să umble unul ca tine, așa... pe jos? Cînd l-ei vedea, dă fuga după el și strigă-i. „Taicăăă! Dă-mi și mie un căluț!"

Țăranilor le surîdea, vezi bine, o poznă ca asta.

Învățătorul, care se cam luase la clanță cu administratorul baronului, îi dăruise băiatului o pălărioară verde. Ba îi mai înfipsese la panglică și o pană mică, albăstruie, de gaiță. Să-i semene, cică, lui taică-său. Să vadă tot omul... Să le vină rău — viitoarei soacre și viitoarei soții a domnului administrator — cînd s-o opri Miska al nostru în vîrful dîmbului și o începe să strige cît l-o ține gura. „Taicăăă! Dă-mi și mie un căluț!"

Jocul ăsta îi plăcea și copilului. Dar cîteodată îl cuprindea așa ca un fel de amărăciune, de nu-i mai venea nici să țopăie, nici să strige după taică-său, orice i-ar fi promis cei ce-l puneau la cale. Și-atunci rămînea pe-acasă și umbla de ici colo prin ogradă, căscînd gura la oamenii care se înapoiau de la tîrgul de joia și-i întreba, cu glas îndurerat, pe ceilalți copii. „Da ție ce ți-a adus taică-tău?"

Unuia îi adusese fluierice de zaharica, celuilalt turtă dulce cu oglinjoară la mijloc. Unul nu era să nu-i fi adus taică-său ceva — un lucru cît de cît — de „puiul-tîrgului". Maică-sa? Odată pe an dacă se ducea la tîrg și și-atunci îi venea cu vorba. „S-au încăierat, dragă, negustorii și și-au răsturnat șatrele, așa că... de unde naiba mai era să-ți cumpăr turtă dulce?"

Visase Misi odată că stătea pe deal tocmai cînd se mîna herghelia baronului la pășune. Se făcea, însă că în fruntea turmei călărea pe splendidu-i murg chiar taică-său. Copilul strigase după el. „Taicăăă! Dă-mi și mie un bidiviu!"

Domnul administrator se oprise lîngă el, pogorîse din șaua cea cu zorzoane, îl mîngîiase pe cap și-i zisese: „Pe care îl vrei, măi băiete? Ia alege-ți tu un mînzoc așa, ca pentru tine". Și ce să vezi, că în aceeași clipită se prăpodi în fața lui, de ziceai că din cer picase, un căluț de toată frumusețea. Și încă cu stea în frunte!

Pe dată Misi îi sări în spinare și porni în galop întins peste cîmpia înmiresmată. Cînd se trezise, la ziuă, din somn, parcă tot mai simțea adierea vîntului ce-i mîngîiase obrajii îmbujorați de goana nebună.

Visul ăsta îi amărîse pentru îndelungă vreme zilele. Și îl îndemna să caute prilej să vorbească și aievea cu taică-său.

Se întîmplă într-un rînd ca domnul administrator Szirmai să treacă prin fața școlii. De data asta mergea și el pe jos, ca toți oamenii, iar în tureatca cizmei avea vîrîtă o joardă de sînger, cunoscuta joardă cu care obișnuia să-și îndemne de la spate muncitorii. Misi zori după el, îl ajunse din urmă și-l agrăi. „Taică..." Domnul administrator nu binevoi să-l audă, măcar că nu-i despărțea decît un pas de loc, și hălădui mai departe. Misi îl agrăi și a doua oară, dar de-abia atunci își dădu seama că de fapt, de speriat ce era, din gură nu-i ieșea decît un fel de geamăt. Domnul administrator îi auzi gîfîiala, se întoarse și-i zise:

— Ce-i cu tine măăă... piciule?! Încotro alergi?

— La școală... Mă duc la școală — bolborosi copilul cu glas stins.

— Ia spune-mi! Cine te-a învățat să strigi după mine?

— Nimeni... scînci băiatul. Da... nici n-am strigat. Gîndeam doar așa, că mi-ar fi bun și mie un mînzuleț... Da' de zis, n-am zis, ci numai am gîndit...

— Bine, bine. Hai! Ia banii ăștia și du-te de-ți cumpără niscai bomboane. Da să nu mai strigi după mine! Auzitu-m-ai?

Și, grăind astfel, domnul administrator îi vîrî în palmă un leu mare și lat.

Cînd intră Misi în clasă era fudul ca un prințișor. În recreație se repezi și cumpără bomboane umplute pe care le împărți, în delir, copiilor. „Sînt de la taica" — se fălea el în dreapta și-n stînga — „cu el am venit pe drum și mi-a spus că-mi dă și un căluț. Pe-ăla mi-l dă, de mă duse deunăzi călare, pe cîmp. E cu stea-n frunte. Și ce mai aleargă! Îmi șuiera vîntul pe la urechi de ziceam că ce-i asta!"

— Iaca minți! — strigară copiii într-un glas — că nici n-avea stea în frunte!

Și din clipa aceea, mai zisu-i-a cineva altcum decît „Misi ăl cu stea în frunte"? Și mereu îl auzeai cînd pe unul, cînd pe altul. „Ia-uite, măi, Mișka, că ți-a ieșit o stea-n frunte!" Dar el, să se supere? Nici pomeneală! Zîmbea și continua să-și urzească visul de aur în care mereu apărea mînzocul rotofei cu coamă rotată.

Într-o bună zi, maică-sa se întoarse plîngînd de la curte. Nu o mai primiseră la lucru că — cică — fiu-său de ce strigă după domnul administrator?

Auzind băiatul una ca asta, își dădu seama că taică-său nu-l socotea de copil al lui, ci doar o simplă pacoste. Astfel se hotărî să se răzbune și așteptă prilejul. Pînă ce, într-o bună zi, îi veni apa la moară.

Era o dimineață de toamnă, cînd apărură în sat jandarmii cei cu pene de cocoș la chipiu. Smulseră chipul regelui din perete și îl agățară în locul lui pe acela al lui Horty Miklos. Vechiul notar fu dat afară din slujbă, iar în locul lui fu înscăunat tatăl administratorului. De bucurie, domnul Szirmai-junior hotărî să facă imediat nunta.

Să fi văzut forfotă la curte! Fură tăiate sumedenie de găini și gîște, fură uciși o mulțime de purcei iar în căldări cît toate zilele sfîrîiau munți de sarmale, în timp ce slujnicele nu mai pridideau să care și să așeze în cămări, la răcoare, torturile care mai de care mai împodobite cu panglici în culorile noii stăpîniri. În vremea asta, în mijlocul curții sub nucul cel bătrîn, în ceaune afumate, clocotea gulașul pentru slugărime; pe oriunde ai fi umblat prin sat nu scăpai de mirosul îmbietor al bucatelor de zile mari. Vizitiii lustruiseră lună caleașca cea cu cauciuc pe roți, lăutarii prinseră a cînta încă de pe la prînz, iar apoi, potrivit dispozițiilor date de însuși domnul administrator, oaspeții de vază ce începură a curge de pretutindeni — care în trăsuri, care călare, care în mașini — fură întîmpinați cu sunetele imnului hortist. Trei zile și trei nopți era pregătită să țină nunta.

Misi al nostru nu se mai dezlipi toată ziulica de curtea conacului. Leșinat de foame, căsca gura la invitații numai în găitane și fireturi, la trăsurile cele luxoase, la caii cu grumaji încordați și cu picioarele sprintene. Și nu-i mai păsa nici de batjocurile vizitiilor.

„Măi copile... Mă logofețelu' ăla, măăă! Văzuși că se-nsoară alde taică-tău? Spune-i dară mă-tii că n-are la ce-l mai aștepta. Păi dacă-i săracă și-i din prostime?!"

Băiatul nu prea înțelegea ce-ar fi avînd oamenii cu maică-sa. El știa una și bună. Că taică-său se însoară și că pe maică-sa n-o mai primesc la lucru la moșie. Și asta din pricina lui; că ieșise în deal și îl chiuise pe domnu' administrator.

După masă, mirele și mireasa, plutind în miros de colonie și urmați de droaia invitaților în veșminte foșnitoare, o luară spre biserică. Misi? Ascultă și el slujba — o slujbă ce parcă nu mai voia să se sfîrșească — care începuse cu imnul hortist și se sfîrșise la fel. Era și maică-sa pe-acolo. Căsca și ea gura, palidă și absentă, de după un stîlp al corului. Misi se ascunsese pe lîngă fustele ei. Parcă mereu îi venea să zică ceva, deși — în atmosfera sărbătorească din biserică — nici un pîs n-ar fi îndrăznit să scoată. Ar fi vrut să-i spună maică-si: „Lasă, mamă, nu te mai amărî dumneatale, că ne-om duce și-om munci la boierul celălalt".

Izbucni apoi huiet de orgă, lumea ieși din biserică iar șirul de trăsuri se trase în fața casei parohiale. Tînăra pereche intrase ca să iscălească în condica de stare civilă.

Atunci îi trăsni băiatului una prin cap.

Se trase sub poartă și așteptă, cu inima la gură. Aștepta cam multișor, nu-i vorbă, cu fruntea încrețită de teamă, dar și de fiorul pe care i-l pricinuia hotărîrea pe care o luase. „Dacă-s o pacoste pentru el, pacoste să-i fiu!" Ast singur gînd îl stăpînea acum. De aceea aștepta cu atîta înfrigurare clipa cînd trebuia să-și împlinească gîndul.

Apăru domnul administrator cu mireasa la brațetă. Pășiră mîndri pe poartă, apoi se frichiniră îndelung pînă a se așeza bine pe locurile de cinste ce li se cuveneau, în rădvanul cel cu roți de cauciuc. Traseră la scară, una cîte una, și trăsurile nuntașilor. Vizitiii, mîndri, își jucau caii în hățuri, în timp ce în coada alaiului, cocoțat pe platforma unui camion, taraful adus tocmai de la Cluj prinsese a zice...

Cînd caii de la caleașca mirilor porniră în trap semeț, băiețelul nostru ieși din ascunzișul lui, se cățără pe osia de dinapoi și, aplecîndu-și capul spre mire și mireasă, începu să zbiere, ca scos din fire, cu glas pițigăit dar răsunător:

— Taicăăă! Dă-mi și mie un căluț!

Mireasa scoase un țipăt, domnul administrator se suci scurt în jeț și, dînd cu ochii de prichindel, șuieră printre dinți:

— Ia car-te de-aici măăă...!

Copilului însă nicicum nu-i era aminte să se lase de trăsură ci, cu cît mai tare răsunau hohotele țăranilor înșiruiți pe cele două laturi ale drumului, cu atît mai oțărît striga, țopăind de pe un picior pe celălalt:

— Taicăăă! Dă-mi și mie un căluț!

Administratorul smulse biciul din mîna vizitiului și, făcîndu-l în două, îl croi pe copil peste amîndoi obrajii pînă-l podidi sîngele. Băiatului, în goana în care pornise trăsura, i se învălmășiră toate în fața ochilor. Se ținu totuși tare de coviltir și nu conteni să strige... să strige. Nici nu-și mai dădea seama ce strigă, dar zbiera... zbiera... Nici nu-și mai dădea seama unde se găsește, ci simțea doar că se găsește cățărat pe ceva care gonește și că pe unde trece, prostimea hohotește... hohotește...

Și deodată o mînă puternică îl luă de piept, iar în clipa următoare copilul nu mai văzu nici bolta cerului, nici ulița înțesată de oameni. Ca prin vis mai zări o învălmășire de roți, de arcuri de trăsură, de copite și potcoave. Iar cînd vizitiul caleștii care venea a treia după aceea a mirilor, struni brusc caii, de mai-mai să-i facă să sară în două picioare, să-i fărîme oiștea, copilul zăcea în nesimțire, în colbul drumului.

Pe fruntea lui înnegrită de soare și de praf, chiar de-ar fi albit vreodată steaua cu care îl cicăleau oamenii din sat, nu se mai vedea nimic.

Iar prin hărmălaia care se îndepărta din ce în ce, el tot numai vorba lui o auzea, venind parcă din neguri sau din altă lume: „Taică. Dă-mi și mie un căluț".

Două povestiri de SÜTŐ ANDRÁS

Comoara

Mă găsesc la un fel de chermesă aici, la marginea stufului: cu plimbărețele rațe, cu becaținele cele cu zbor de săgeată și cu lișițele ce poartă băncuțe albe pe frunte. Îmi dau însă seama că sălbăticiunile astea nu simt nimic din bucuria care mă copleșește pe mine. Oricît de lipsite de judecată ar fi ele, știu că ochiul care îndreaptă țeava puștii numai binele nu i-l dorește. În clipa de față doar omul lipsește din acest peisaj al Cîmpiei transilvănene.

Dar iată că închipuirea mea, înfierbîntată de simțămîntul de singurătate care mă stăpînește, mi-a adus în fața ochilor sate întregi. Mă văd parcă înconjurat de o seamă de păstori, prin preajmă răsună cîntece, ba mi se pare că aud chiar un discurs. Dar deodată chipurile de față se întorc spre dealurile dimpotrivă unde, deocamdată, „zace" noul „pisc" al ținutului. Din forfota ce s-a stîrnit împrejurul lui deduc că marea schimbare se va produce peste cîteva minute și că eu voi avea cinstea de-a fi martor al acestei schimbări. Prevăd mai departe că mîine dimineață — dacă nu cumva chiar în astă-seară! — oamenii vor ieși pe prispe și vor face ochi mari cînd privirea li se va agăța de namila de fier care va sfredeli zarea. „De unde naiba a răsărit așa... dintr-odată?!" — se vor întreba ei. — „Care-ați văzut cînd și cum, păcatele mele, s-a ridicat de la pămînt spre a se înălța în slavă?" Ei, iacă, eu voi putea povesti cum stăteam și ascultam, în amurg, doinitul stufului și cum — urmărind zborul unui stol de grauri — numai ce m-am pomenit cu gura căscată... la acest nou pisc al ținutului în care m-am născut și am copilărit.

Privind peisajul, de-aici din vale, ai impresia că te găsești în fața unui basorelief în lemn de-al lui Gy. Szabó Béla. Rău destul că nu-i și el pe-aici, căci măiastra lui mînă ar fi în stare să veșnicească, dăltuind-o în lemn, această măreață priveliște: pe fundalul luminos al cerului se proiectează 50—60 de siluete omenești precum și scheletul unui turn metalic care deocamdată zace, cît e de lung, la pămînt. Prin fierăria lui mișună oameni, ciocănindu-l de zor. Oamenii par niște pitici iar ciocanele lor tulbură liniștea începutului de amurg. Arătarea e măreață nu atît prin simpla ei înfățișare, ci mai ales prin faptul că apare într-un cadru natural încă prea puțin alterat de mîna omului: pe de-o parte nesfîrșitul Cîmpiei transilvănene, pe de altă parte noua masivă alcătuire din fier și oțel.

După cum spusei, turnul se află încă culcat la pămînt. Totuși, chiar de pe acum, toate cele din preajma lui par simple stîrpituri pe lîngă el; între două gratii de-ale turnului ar încăpea coliba paznicului de vînătoare, iar cumpăna fîntînii — observatorul permanent al uliului șoricar — a rămas o biată jucărie în peisajul în care proporțiile au fost atît de radical răsturnate.

Aud o comandă, apoi motorul cu păcură prinde a dudui. Cablurile de oțel se întind, scîrțîie macaralele, iar motorul își mlădie glasul după alternanța eforturilor ce i se cer. Turnul cel de oțel, culcat la pămînt, s-a clintit oleacă — ori mi s-a părut mie? — apoi a început să se ridice încet-încet. Nici nu bagi de seamă cînd s-a dezlipit de la sol și, de unde pînă atunci părea un monstru diform, deodată prinde a cîștiga o siluetă și o grație, pe care pînă atunci în ruptul capului nu i le-ai fi bănuit. Ajuns în poziția lui normală, nici nu-ți mai vine să crezi că-i tot dihania culcată într-o rînă, de adineauri. Are forme echilibrate după canoanele esteticii, e de-o mărime uluitoare. Țesătura de zăbrele din care e alcătuit a fărîmat cerul în mii de ferestruici. Iar în vîrful lui, care în această clipă încă se găsește înclinat cu vreo 20—30 de grade față de verticală și care deocamdată încă arată spre locul unde cerul se atinge cu pămîntul, flutură un frumos steag roșu. Căci cei ce l-au făurit n-au uitat să-l împodobească cu acest semn al oricărei munci a noastre săvîrșite cu bine.

Pînă atunci și steagul zăcuse pe pămînt, împreună cu vîrful turnului de oțel, dar acum bătea din aripi colo sus, în suflarea vîntului de decembrie, făcînd el singur cît o întreagă serbare inaugurală cu trîmbițele și surlele respective, cu discursurile de rigoare cu tot.

Cînd s-au pornit motoarele, m-am uitat la ceas: era patru și patruzeci și cinci de minute. Nu trecuseră decît șase minute și sonda se și înălța, dreaptă ca lumînarea, pe creasta dealului.

Nimeni, de la „facerea" lumii, nu mai apucase o asemenea priveliște prin părțile astea! Nimeni, de cînd lumea, nu măsurase o asemenea „cotă" în Cîmpia Transilvaniei.

Ca să-mi potolesc emoția mă mut cu gîndul la marile combinate industriale din țară: îi rog pe tovarășii de pe la Bicaz, de la Onești sau de prin părțile Hunedoarei să nu zîmbească atunci cînd vor citi aceste rînduri. Notițele de față n-au veleități de sentință literară care — din pur patriotism local — ar căuta să-l consacre (cum e obiceiul) pe condeierul local al acestui ținut drept un nou Maxim Gorki. Îmi dau seama că strașnicul meu turn de oțel din Cîmpie nu-i decît o biată jucărie în raport cu giganticele realizări din alte părți ale țării. Îmi dau seama și totuși îmi fur căciula! Și nu mă pot opri să nu casc gura... ca ultimul țînc din capul satului, care încă n-a trecut dincolo de peretele de stuf ce-i închide orizontul. Trebuie să dau înapoi ornicul vremii pentru ca într-o astfel de realizare, devenită azi lucru de toată ziua, să văd ceva demn de relevat. Și cum mă trag înapoi, în vreme, mă năpădesc amintirile. Furați de somn, ni se năzărea, în nopțile albe de altădată, că vedem țîșnind flăcări dintre lespezile albe. Cîți nu porneau, cu lopeți și tîrnăcoape, să descopere comorile ascunse care se vesteau prin pale de foc ce țîșneau din pămînt! Dar vîlvătăile care pîlpîiau prin adîncul văilor nu erau decît închipuiri ale unor minți ce scrutau viitorul. Nu vedenia lor, ci nădejdea de mult nutrită, că odată aceste meleaguri, această Mare-Moartă, ne-or aduce bogăția, ființa aievea.

Și-acum priviți mîndra alcătuire din vîrful dealului! O babă bălăduiește, cu mers împleticit, pe potecă. Deodată se oprește locului, căci ochii i s-au arătat de-un lucru nemaivăzut: „Doamne — Dumnezeule! Ce-am ajuns...!"

În ce mă privește, ard de dorința să mă cațăr în vîrful turnului de oțel, de unde de bună-seamă s-ar vedea casa noastră. Aș flutura steagul cel roșu din vîrful sondei dîndu-le de veste tuturor păstorilor din Cîmpie: „Veniți, oameni buni, că am dat peste mult căutata noastră comoară!"

În romînește de NIC. A. STRĂVOIU

Desene de EUGEN MIHĂESCU

ADRIAN PĂUNESCU

Zile de mare emoție

LA 19 ANI

Mă aflu în zilele de mare emoție
În care mă pregătesc pentru o altă vîrstă.
Umblu cu o deosebită repeziciune pe străzi,
Unor lucruri le dau împuterniciri speciale;
Trimit copaci să mă reprezinte la răsăritul lunii,
În blocnotesul meu, creionul schițează
Oameni pe care nu i-am văzut niciodată.
Zilele acestea de mare emoție
— Submarine ieșind brusc
Din timpul nelimitat —
Îmi torpilează vîrsta mea veche,
Iar eu, convins că e bine ce fac,
Îmi dezgolesc în fața voastră anii;
Și denunț întrebările nerezolvate
Cu care voi intra în vîrsta nouă...
Am avut un prieten foarte talentat;
Amîndoi eram tineri, atunci.
Știu că alții-mi spuneau că el nu e
La fel de tînăr și-n singurătate.
Eram doi oameni veseli. Rîsul nu suporta
Oboseală pe față și o lepăda.
Într-o dimineață, am văzut cum îi zburau
De pe frunte ridurile.
Era un băiat blond, înalt, mai puțin robust decît mine;
Cînd îl băteam prea tare
Pe umărul, mai degrabă elastic decît puternic,
Îmi spunea să nu mai fac glume fizice.
Întrebările care-mi rămîn
Pentru vîrsta mea nouă, se leagă de el,
Către el întărît reflectoarele
Înainte de sărbătoarea celor 19 ani,
Sărbătoare pe care o voi proclama la mine acasă.
Eu vin în fața voastră și întreb:
Să-l chem și pe el la această petrecere?
Îmi pare rău că unul dintre voi
E plecat pe munte, la schi.
L-aș fi întrebat mai cu seamă pe el
Dar va veni pînă-atunci, negreșit,
Rezemîndu-și schiurile la intrare.
Sub semnul schiurilor sale
Aș vrea să înceapă festivitatea!

Vă întreb:
Tencuind, văruindu-mi odaia,
Ștergîndu-mi cărțile de sîngele
Luptelor ce se petrec în ele,
Mutînd paianjenii în spatele stelelor,
Spălîndu-mi și apretîndu-mi cămașa eroică,
Risipind în toate acestea pasiunea
Electrică a sufletului meu, bogat în tensiuni,
Am dreptul să-i chem printre noi,
Pe prietenul meu?
Vă întreb și aștept să-mi răspundeți cinstit!

Odaia mea nu e prea largă
Dar cărțile din ea îi dau lărgime de planiglob,
Cu întîmplări din vremi și spații multe,
Un planiglob fierbinte și desenat la scara:
literă = om!
Odată, cînd dormeam greu
Pentru că scrisesem aproape toată noaptea,
M-am trezit respirînd primăvară:
Vapori înflăcărați se desfăceau
Din „Firele de iarbă" — ale lui Whitman
Și îmi părea că-nmuguriseră și înfloriseră
Unghiurile obiectelor din casă.
Am un radio cafeniu
Pe care, cercetîndu-l, am înțeles
Că melodiile pot fi întunecate;
Îl ascultam pe Cezar Franck și mă gîndeam,
Cu fața căzută în culoarea închisă a radioului,
La cei opt antifasciști
Pe care un milion de parizieni
I-au petrecut la morminte.
Am un ceas fosforescent. Vîrsta mea
Nu poate avea
Decît secunde, minute și ore fosforescente.
Și ceasul cu ore de fosfor
E atît de logic așezat printre cărțile mele,
În timp.
Am uitat să vă spun despre ușă!
Cei care nu știu să vină la mine,
Să se oprească în fața oricărui zid,
Strigînd din toată inima: bună ziua, noroc sau sănătate!
Ușa mea li se deschide înainte.
În această odaie, am stat multe zile
Cu prietenul meu.
Ne-am limpezit ideile, aruncîndu-le între noi
Și lăsîndu-le să se încaiere.
Privindu-le cu inima strînsă
Așa cum în momentele de vîrf ale bătăliei
Luptătorii de rînd își lăsau
Să se înfrunte aleșii.
De cele mai multe ori, ideile mele
Se întorceau victorioase,
Cu oboseală povestindu-mi bătălia.
Prietenul meu se odihnea în aceeași odaie cu mine.
Nu prea citea, mergea la reuniuni,
Dansa foarte mult și venea obosit.
Eu citeam cu voce tare, de parcă,
În locul fularului obișnuit,
Purtam o bandă de magnetofon
Cu vocea lui Vladimir Maiakovski.
Vă întreb, poate știți, iar de nu,
Poate-aflați între timp:
Oare omul acesta pe care l-am iubit
Ca pe-un frate al meu, m-a mințit?
Mi-amintesc o poveste cu-o fată urîtă:
El i-a spus într-o clipă că e-ndrăgostit
De ciudatul desen al pistruilor ei
Și de ochii ei galbeni, așteptători,
Obosiți de singurătate.
Nu era îndrăgostit dar voia să-i aprindă
Viața ei monotonă.
Începuse un joc de-a fericirea,
Dar curînd, plictisit, a tăiat
Ninsoarea sub care mergeau
Cu două cuvinte adevărate.
O vedeam într-o vreme pe ea, foarte tristă,
Năruită de adevăr.

Era un om care căuta în răsăritul soarelui
Prilej să se vadă pe sine, de sus pînă jos.
Odată, s-a îmbolnăvit
Cineva foarte drag mie.
Am mers împreună la medic.
Și, la întoarcere, prietenul m-a întrebat:
— Vei ține minte ce frumoase și ce multe sînt, la miezul nopții,
Aceste străzi ce le-am bătut cu tine?

A plecat într-o zi de la mine
Și de-atunci, niciodată nu mi-a mai intrat în odaie.
Cuvintele lui amicale și calde
(Au existat și din acestea, pot să jur!)
Se smulg din mine acum și mă dor.
Tot ce credeam că el primise sincer,
Prietenia mea adîncă pentru el,
S-a prefăcut acum în arbori firavi
De care muntele din el n-are nevoie.
Și aș fi bucuros de-ar fi așa,
Dacă în locul vechilor arbuști
Ar crește brazii fermi, atletici.

După toate acestea, privind lucrurile-n care
Mai păstrez mișcările lui: o foaie mototolită,
O peniță cu cerneală uscată, vă întreb:
— Avem dreptul să-l primim printre noi?
Nu trebuie să greșim. Noi sîntem
Adolescenții pe care
Și i-a dorit pămîntul.
Fiecare poartă cu sine, mereu,
Un costum de lansare.
Fiecare dintre noi este mărturisit celorlalți
Pînă la gînduri, încît i se vede
Prin frunte, gîndirea arzînd.
Sîntem mult prea cinstiți
Și prea intransigenți
Ca să mai putem aștepta întîmplări din afară,
O plecare, o supărare a lui.
Eu, acum, vă întreb și-l întreb și pe el:
— Să ne mai strîngem în jurul aceleiași mese?

Cu prilejul vizitei pe care a făcut-o recent în țara noastră o delegație de scriitori din R. P. Ungară, a avut loc la Uniunea Scriitorilor o întîlnire în cadrul căreia au fost discutate unele probleme ale literaturii contemporane. La ea au participat prozatori, poeți, dramaturgi și critici literari.

Deschizînd consfătuirea, V. Em. Galan, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor a spus: „Socotim de la început că întîlnirea aceasta izvorăște dintr-o dorință de toți resimțită și anume aceea de a ne împărtăși reciproc din experiența acumulată, de a reflecta împreună asupra realizărilor obținute și de a examina, pe cît este posibil, direcția în care se dezvoltă literaturile noastre".

LITERATURA ȘI VIAȚA

— Pe marginea întîlnirii scriitorilor romîni cu o delegație a Uniunii Scriitorilor din R. P. Ungară —

Contemporaneitate și profunzime

Ideea de contemporaneitate a stat în centrul atenției majorității vorbitorilor.

DOBOZY IMRE, secretar al Uniunii Scriitorilor din R.P.U., consideră caracterul contemporan al literaturii indisolubil legat de reflectarea aspectelor concrete ale vieții în etapa actuală a construirii socialismului. „Socialismul, a spus el, a trecut proba primei etape: etapa socializării mijloacelor de producție și a colectivizării agriculturii. Acum urmează o etapă mai lungă și mai complexă în care omul devine un om al colectivității sub multiple aspecte: și în ceea ce privește felul lui de a gîndi și în ceea ce privește îmbogățirea personalității umane. Acest om nou, — a spus vorbitorul, — plămădit dintr-un aluat superior, se formează într-o luptă grea și îndelungată, ceea ce impune literaturii probleme social-morale de o complexitate deosebită". Dezvoltînd această idee, prozatorul a combătut maniera ilustrativă prezentă în unele opere literare care se rezumă la a da o imagine superficială a realității, abordează problemele de actualitate fără pasiune și fără dorința de a pune în lumină semnificațiile profunde pe care viața le oferă literaturii.

„In fața noastră a spus Dobozy Imre, se conturează imaginea unei societăți în care, pentru prima dată în istorie este posibil ca oamenii să ocupe un loc în cadrul colectivității pe baza aptitudinelor lor reale. Nu cred că există pentru scriitor un ideal mai frumos".

În cuvîntul său, OV. S. CROHMALNICEANU a relevat unele probleme ale dezvoltării prozei noastre în ultimii ani. Fenomenul cel mai caracteristic din proza noastră, a arătat vorbitorul, este o concretizare mult mai mare ca înainte a ideii de **contemporaneitate.** Aceasta trebuie înțeleasă sub două aspecte: întîi, o abordare și o cercetare a realității socialiste dinăuntrul ei, văzută ca o lume cotidiană în care se desfășoară viața oamenilor, și în al doilea rînd în proiectarea acestor aspecte pe niște dimensiuni de ordin mai general ale existenței umane.

În continuare vorbitorul a scos în relief care sînt consecințele pentru proza noastră ale orientării ei mult mai hotărîte ca pînă acum către contemporaneitate. Este vorba, în primul rînd, de o pătrundere din ce în ce mai masivă în literatură a datelor vieții socialiste în multilateralitatea lor, așadar de o lărgire a ariei fenomenelor, relațiilor omenești și figurilor prezentate.

„In spiritul acesta sînt scrise romanul «Risipitorii» al lui Marin Preda ultimele cărți ale lui Nagy Istvan, «Cuscrii» de Alecu Ivan Ghilia, romanele tînărului prozator Nicolae Țic: «Ora 6» și «Anii tineri», apoi «Zilele săptămînii» de D. R. Popescu, «Casa» de Vasile Rebreanu și, mai ales, un număr foarte mare de povestiri, nuvele și schițe despre foarte variate aspecte ale realității zilnice, datorate unor scriitori ca Eugen Barbu, Remus Luca, Teodor Mazilu, Szabo Gyula, Radu Cosașu, Nicolae Velea, Fănuș Neagu. Este de asemenea semnificativă sporirea considerabilă a interesului pentru problemele etice, pentru aspectul etic al acțiunii de construire a socialismului, ca o reacție împotriva înțelegerii simpliste, false a contemporaneității. De aici decurge și o anumită preocupare privind arta literară. Ocupîndu-se mai mult de aspectele vieții sufletești, de explorarea proceselor de conștiință, prozatorii noștri au fost nevoiți, în mod firesc, să utilizeze într-o măsură mai mare analiza, monologul interior și alte forme de investigare a lumii sufletești".

Aceste trăsături pozitive, a arătat vorbitorul, au însă și reversul lor. Există de pildă la unii scriitori tendința de a impune nemijlocit legitatea generală socială în planul literaturii fără a se ține seama de specificul reflectării artistice. De aici alunecarea spre literatura ilustrativă, despre care vorbea și tovarășul Dobozy Imre. Mai există, în afară de aceasta, o înclinare către psihologism, către înfățișarea unor cazuri de conștiință artificiale care nu odată înlocuiesc aspectele dramatice principale, cu ecou social, ale luptei dintre nou și vechi în viață printr-un soi de «autoiluminări interioare» și «desăvîrșiri» lăuntrice".

Reluînd ideea de contemporaneitate în creația artistică, criticul DIOSZEGI ANDRAS a semnalat faptul că multe din aspectele arătate de Ov. S. Crohmălniceanu sînt comune și prozei maghiare. „Caracterul contemporan al unei opere, a observat el, ține într-o măsură considerabilă de natura eroului literar". Ilustrînd această idee, Dioszegi Andras s-a ocupat pe larg de tipologia epicii maghiare de astăzi.

La o sferă similară de probleme s-a referit, în cuvîntul său, și V. EM. GALAN.

Mi-a apărut semnificativ, a spus el, faptul că tovarășul Dobozy Imre a vorbit mai mult despre problemele vieții decît despre problemele literaturii, sau mai mult despre înțelegerea problemelor vieții de către artistul contemporan, dovedind că există între noi o similitudine de preocupări.

Mă pasionează, cum îi pasionează probabil pe toți, trăsăturile cu desăvîrșire noi ale omului și lumii contemporane. Iată pe scurt, cîteva date ale problemei. Omul de azi dispune de unelte cu ajutorul cărora ridică mii de tone infinit mai mult decît ar putea-o face cu forțele sale fizice; vedem, ceea ce ochii noștri singuri n-ar putea vedea: ceea ce este în zona ultravioletului, a infraroșului etc.; auzim ceea ce urechea noastră nu poate să audă: ultrasunetul Nu mai vorbesc de viteza cu care putem merge și zbura. Mai mult decît atît, gîndim cu ajutorul unor unelte construite de noi: mașinile electronice de calculat. Descoperim cu aceste noi unelte nu numai dreptul și obligația de a ne lărgi universul către spațiul cosmic, dar în același timp descoperim că în lumea noastră au apărut o serie de elemente din sfera științei aplicate care se leagă în modul cel mai direct de personalitatea umană, înțeleasă atît în latura ei individuală cît și în cea socială.

Aceste raporturi apar, desigur, și în lumea capitalistă. Diferența este însă că, în timp ce socialismul își propune să organizeze societatea umană ca un instrument de rezolvare a tuturor problemelor privind viața și fericirea omului pe pămînt, la nivelul acestor posibilități, idei, idealuri, înțelegeri, unelte superioare, capitalismul luptă pentru păstrarea unei orînduiri sociale în care omul să nu poată intra în drepturile sale, drepturi care decurg tocmai din decoperirea de către el a unor astfel de mijloace uriașe. In legătură cu rolul scriitorului în acest proces social consider că ideea după care scriitorul există numai pentru a-și afirma propria personalitate, individualitatea în sine, a dus la eșec pe prea mulți pentru a mai fi valabilă în vreun fel. Este evident că în epoca noastră calea individualistă spre fericire nu duce nicăieri".

„Contemporaneitatea unei opere de artă este dată nu numai de natura eroilor și a conflictului, de abordarea actualității imediate, ci în primul rînd, de viziunea socială și filozofică a artistului, adică de generalizarea experienței colectivității omenești în mijlocul căreia el trăiește".

Referindu-se la această problemă, MARCEL BRESLAȘU, a observat că una din trăsăturile esențiale ale literaturii realist-socialiste este optimismul funciar, dat de înțelegerea dezvoltării istorice. „Este vorba, — a spus el—, nu de optimismul naiv sau mistic, ci de optimismul fundamental al omului care-și cunoaște puterea, care privește lucrurile prin prizma unor legi obiective de dezvoltare, care consideră destinul său individual în raport cu cel al colectivității din care face parte. Acest raport a pătruns și în literatura noastră dar mai mult sub aspectul lui grav. Sentimentul puterii de a învinge greutățile, încrederea în perenitatea valorii umane poate fi însă exprimată și cu alte mijloace. Mă gîndesc de pildă la posibilitățile pe care le oferă în această direcție comicul" (...). „Aș lega această necesitate, a spus în continuare vorbitorul, și de faptul că, după cum se știe, ne despărțim voios de trecut. Raporturile de viață pot fi privite și din unghiul umorului. Nu mă refer la veselia sfătoasă și puțin senilă ci la împletirea între conștiința forței umane și optimism... În romane și în piesele de teatru, autorii aduc de obicei un personaj purtător al optimismului, dar el este de obicei un bătrîn, un bătrîn sfătos, să zicem. Moș Alecu sau Ianoș-baci, pus să rostească pe scenă sau în roman cele mai prăfuite anecdote.

Nu de acest optimism vorbesc, ci de optimismul fundamental, filozofic, al omului care privește cu luciditate viața, îi cunoaște legile. Acest sentiment de plenitudine nu cade, cu necesitate, cum s-ar crede (și cum s-a crezut chiar) sub semnul ridicolului, ci poate fi dimpotrivă expresia unei duioșii solidare, înțelepte, eficiente în acțiunea de combatere a vechilor deprinderi și mentalități.

Mi se pare, din ce am auzit și din ce cunosc, că aceasta este o lungime de undă pe care nu se emite îndeajuns, sau se emite pe ea așa cum se întîmplă cu unele emisiuni de radio, numai la ore speciale și numai pentru un auditoriu special".

In cuvîntul său, prozatorul TATAY SANDOR a precizat că dezvoltarea literaturii, întărirea spiritului ei contemporan se leagă în mod nemijlocit și de sprijinul pe care il acordă critica literaturii. Drumul scriitorilor spre contemporaneitate nu este ușor. Anumite fenomene din viața socială nu-și dezvăluie prea bine implicațiile moral-spirituale. Căutările pe plan estetic nu sînt totdeauna orientate pe făgașurile cele mai fertile. Cîteodată o întreagă generație este pusă în fața unor realități de mare complexitate care pot deruta pe cei mai puțin formați. In toate aceste împrejurări un rol important îl are critica literară. Vreau să mă refer, a spus în continuare Tatay Sandor, la cîteva aspecte ale vieții literare din R.P.U. convins fiind că ele nu sînt detașate de problema contemporaneității în artă. Iată de pildă problema educării gustului public. Au putut fi semnalate cazuri cînd opere minore au avut o largă circulație, au plăcut unor oameni puțin exigenți, și în schimb creații valoroase, îndrăznețe, străbătute de un autentic suflu contemporan au fost ignorate. Ce face în acest caz critica? Critica noastră literară nu caută secretul succesului de care se bucură unele lucrări mediocre în rîndurile cititorilor. Ea rămîne în espectativă, în cel mai bun caz înregistrează faptul cu amărăciune. Este oare aceasta rolul ei cel mai potrivit? Firește, nu.

Eroi și conflicte

A discuta despre contemporaneitatea literaturii înseamnă a privi îndeaproape esența conflictelor, și, implicit, a eroilor zilelor noastre. Participanții la discuție s-au ocupat în intervențiile lor, de problemele acestea. Înfruntarea pe plan economic și social dintre vechi și nou duce cu necesitate la conflict, la o definire a atitudinilor. Efectele diverselor ciocniri se repercutează azi la noi îndeosebi pe planul moralei. Lupta dintre elementele vechi și cele noi are aici un caracter de mare complexitate. Înfruntările pe plan moral alcătuiesc un teren foarte fertil pentru literatură.

Această idee a dezvoltat-o, în cuvîntul său, DOBOZY IMRE. Semnalînd succesele obținute de literatura maghiară în acest sens, vorbitorul s-a oprit mai mult asupra unor experiențe epice infructuoase, caracterizate în primul rînd prin încercarea de a substitui adevăratelor conflicte etice, conflicte minore, false.

„Există, a spus el, anumite semne care ne fac să înțelegem că nu întotdeauna mergem pe drumul cel bun. In loc de a aborda în mod curajos problemele mari, sociale și etice, unii autori recurg la predici morale ieftine. Avem piese de teatru, drame și comedii care ridică cu foarte mult curaj problemele dragostei în socialism, ale căsătoriei, ale prieteniei, ale relațiilor umane, nu avem însă o piesă care să abordeze o problemă mare, o problemă de bază a eticii socialiste, să analizeze cu mai multă profunzime relațiile complexe dintre individ și colectivitate. Face oare acest individ tot ceea ce așteaptă de la el colectivitatea, obștea? Servește el colectivitatea sau o înșeală? E clar că acestea sînt problemele esențiale. Asupra lor trebuie să se aplece, cu luciditate, prozatorul sau dramaturgul.

La noi se scrie despre președinți de gospodării agricole colective, scriitorii sînt curioși dacă președintele iubește și pe cine, dacă bea puțin sau bea mult. Pentru mine moralitatea socialistă a unui om se definește în primul rînd în raport cu munca lui. Important este, cred eu, modul cum descifrăm și înfățișăm aceste conflicte. Tendința cea mai primejdioasă este aceea de a transforma literatura într-o simplă cronică ilustrativă a fenomenelor. Cred că trebuie să rupem o dată pentru totdeauna cu rolul nefast al ilustratorului. La noi foarte mulți scriitori ajung la această concluzie. In multe opere apărute se vorbește de un om bun care se ceartă cu un om mai puțin bun. Dar conflictele vieții sînt cu mult mai ascuțite, în general un om bun se luptă cu un om care nu este bun, cel care spune adevărul, cu cel care minte. Să nu ne jucăm de-a balanța în problema dozajului — atîtea elemente pozitive, atîtea elemente negative — ci în locul armonizării proporțiilor, să privim realitatea așa cum este, în totalitatea ei, cu tot ceea ce o duce înainte și cu tot ceea ce o ține pe loc. Dacă cineva își asumă sarcina de a trece din socialism în comunism, atunci acela trebuie să dea la o parte — cu pasiune dacă vreți — cu supărare, cu mînie, tot ceea ce este obstacol în drumul nostru

Desigur, adevărul nu poate fi înțeles de pe orice poziție, din orice punct de vedere. El poate fi descoperit și spus pînă la capăt, numai de pe o singură poziție, de pe poziția marxistă. Și numai de pe această poziție putem vorbi de creșterea responsabilității noastre".

Ceea ce caracterizează literatura romînă actuală, a spus în cuvîntul său OV. S. CROHMALNICEANU, referindu-se la conflict, este interesul considerabil sporit pentru problemele eticii. Această particularitate derivă din orientarea literaturii romîne, în totalitatea ei, spre actualitatea imediată a construcției socialismului.

„Eu cred că acest interes foarte mare pentru aspectul etic al problemelor construcției socialismului, a arătat vorbitorul, răsfrînge o reacție împotriva înțelegerii simpliste, false a contemporaneității, văzute ca o actualitate de decor. Problemele oamenilor, esența filozofică a superiorității relațiilor socialiste, dezbaterile pe care este chemată literatura să le poarte asupra modului în care lumea socialistă rezolvă problemele fundamentale ale existenței omenești, nu aveau cum să se manifeste atîta vreme cît planul etic al vieții era neglijat.

Acest lucru este nemijlocit legat de faptul că astăzi în țara noastră, așa cum arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, terenul principal pe care se dă lupta de clasă este terenul ideologic. Este firesc atunci ca scriitorii să-și caute conflictele în aspectele semnificative ale realității, în implicațiile cu caracter etic.

Se pot cita foarte multe exemple de asemenea probleme pe care literatura din ultimii ani le-a pus cu ascuțime.

Mă limitez numai la unul. S-a vorbit mult de o schiță a lui Nicolae Velea, «în treacăt», în care un bărbat obișnuit să considere că el trăiește provizoriu, că poate să facă orice, din moment ce răspunderile vor începe mai tîrziu, cînd se va maturiza. Acum el trebuie să se angajeze în [illegible] fel. Eroul se [illegible] brutal de viață și cînd își dă seama ce s-a întîmplat, este prea tîrziu, pentru că nu se mai poate repara ce a făcut. În legătură cu conflictul mai trebuie discutată o problemă. Conflictele — judecă unii — [illegible] tema în general, pentru că ele se petrec în conștiința unor oameni buni sau recuperabili, în ori și ce caz educabili: ciocnirile nu sînt de multe ori neapărat antagonice pentru că nu au o bază social-economică care să le determine, ci țin mai mult de rămășițe ale unor concepții vechi, sortite să dispară pe măsură ce procesul de educație se amplifică. Acest raționament este, în linii mari, just, corespunde unui adevăr numai că se omite un lucru; în cazurile individuale, particulare, de care se ocupă literatura, aceste rămășițe la anumiți indivizi pot fi de asemenea natură încît îi transformă în niște adversari ai vieții noi, chiar dacă nu mai există, pentru aceasta, baza social-economică a atitudinilor lor. Folosindu-se de anumite condiții particulare, aceste rămășițe ale lumii vechi încearcă să se integreze în socialism, adică să apară drept calități ale omului nou, și devin mai ales astfel deosebit de primejdioase; se nasc de aici conflicte ascuțite cu care forțele sănătoase ale poporului, ale colectivității socialiste luptă, se ciocnesc, dînd exact măsura și adîncimea procesului de dezvoltare a vieții noastre actuale. Neînțelegerea acestui lucru, ocolirea acestor conflicte mai ascuțite duce, după părerea mea, la o literatură searbădă, convențională".

Natura conflictului literar contemporan, a precizat în cuvîntul său, DIOSZEGI ANDRAS, se definește mai bine dacă raportăm faptele la destinul eroului, în primul rînd la alegerea și urmărirea lui în relațiile existente astăzi în viața socialistă. Problema esențială este aceea a raporturilor individ-colectivitate. În ce termeni se poartă acest dialog, ce forme îmbracă aceste raporturi? Iată ce îmi propun să arăt, a spus Dioszegi Andras. Voi recurge la cîteva exemple pentru a vedea cum realizează literatura maghiară actuală cerința de a zugrăvi universul moral-spiritual al adevăratului erou al timpului nostru: omul simplu, comunistul.

Aleg ca exemplu o povestire care aparține unui tînăr scriitor. Titlul ei este „Oglindă de copil", iar eroul — un simplu elev. Acest copil are o ținută etică înaltă, crede în idealurile pe care i le-a insuflat educația comunistă din școală. El este convins în mod sincer de tot ceea ce i-a spus tatăl sau profesorul lui, de tot ceea ce a învățat din cărțile pe care le-a citit. La un moment dat observă că între idealurile lui etice și realitatea din jur intervin nepotriviri; apare un conflict pe care copilul îl trăiește cu o dureroasă sinceritate. El constată că tatăl său, care lucrează ca funcționar într-o instituție, a fost amestecat într-o chestiune foarte complicată față de care trebuie să ia o poziție critică hotărîtă. Copilul remarcă ezitarea părintelui său, de aici neliniștea, frămîntarea prin care trece acest simplu elev. Copilul nu vrea să facă compromisuri și nu aprobă cinismul tatălui său, nu vrea să creadă că idealurile sînt numai în cărți, că ele nu se pot concretiza în realitate. Mie mi se pare că în momentul cînd copilul își pune aceste probleme a devenit un erou literar contemporan.

Dar prozatorii maghiari se interesează în același timp și de alte tipuri, de pildă, de oamenii care stau la pragul a două lumi, la hotarul între două lumi. Este vorba de cei care nu mai trăiesc pe baza normelor etice vechi, dar care n-au ajuns încă să asimileze principiile etice ale socialismului. De aci se iscă frămîntări de conștiință, de aici sentimentul acestor oameni „la răscruce" că sînt nefericiți, că îi amenință nu știu ce tragedii. In eșecurile lor se exprimă critica împotriva credinței vane într-o a „treia cale".

Ocupîndu-se de dramaturgie, VALERIU RIPEANU, după ce a amintit unele din aspectele legate de dezvoltarea teatrului actual, s-a oprit mai mult asupra naturii conflictelor dintr-o serie de piese apărute în ultima vreme. „Trebuie să dăm, a spus el, o accepție mai largă noțiunii de conflict contemporan. Conflict contemporan și caracter contemporan au și unele lucrări cu subiect din trecut. Aceste trăsături apar și mai evidente în operele dramatice care reflectă momente de cotitură în istorie, cum ar fi, de pildă, acela al Eliberării, al actului de la 23 August".

„In momentul de față, a spus în continuare Valeriu Ripeanu, punctul de greutate al dramaturgiei noastre actuale îl ocupă problema răspunderii sociale a eroului, a evoluției lui, de la o poziție individualistă la conștiința răspunderii față de societate. Căutările din dramaturgia actuală se înscriu pe linia celor mai bune tradiții ale dramaturgiei romînești, oferind un răspuns întrebărilor de natură filozofică asupra destinului omului în societate, asupra răspunderii sale. Întrebări pe care și le-au pus și dramaturgii noștri din trecut, dar nu le-au putut da decît un răspuns la nivelul cunoașterii lor de atunci.

Sigur că aceste căutări se soldează uneori cu reușite numai parțiale. Tovarășul DOBOZY vorbea de conflicte minore, de false conflicte din unele lucrări literare sau dramatice. Ele apar și la noi. Critica literară a subliniat existența conflictelor nesemnificative în unele piese de teatru. Acestea provin adesea din concepția greșită că în momentul de față transformările care au loc în conștiința oamenilor nu ar da loc unor conflicte puternice, dramatice, că lupta dintre vechi și nou pe planul conștiinței s-ar preta numai la o tratare idilizantă, călduță".

La această sferă de probleme s-a referit în cuvîntul său și TRAIAN SELMARU. El a criticat o serie de piese de teatru pentru tendința lor de a ilustra anumite legi generale sociale și nu de a interpreta artistic, original, realitatea.

„Cele mai bune piese ale noastre, a spus el, au un caracter de dezbatere, angajează într-un dialog pasionat, publicul. Foarte interesantă este și polemica în vederea educării lui estetice. O parte a publicului, de ce s-o ascundem, preferă să se ducă la o comedioară ușoară pentru a se distra; dar publicul mare, acela despre care s-a vorbit aci foarte frumos, acest public ascultă cu foarte mare atenție piese care ridică și altfel de probleme, mai greu de înțeles, însă cu o semnificație profundă". Autorul a analizat, în continuare, piesa lui Sergiu Fărcășan: „Steaua Polară", subliniind caracterul îndrăzneț, actual al acestei creații.

„Noi n-am reușit însă să aducem în primul plan pe oamenii cei mai ridicați, — a spus în încheiere Traian Selmaru, pe cei care se luptă în modul cel mai direct pentru societatea nouă, adică pe oamenii care văd în muncă un act de creație și luptă împotriva a tot ceea ce ține de inerție și conservatorism.

„In perioada nouă pe care o parcurgem, a spus criticul KOCZKAS SANDOR, se manifestă o serie de fenomene noi în literaturile socialiste, pe care trebuie să le analizăm cu atenție. Această sarcină revine criticii. La noi s-a ridicat în ultimul timp problema caracterului conflictului literar care a îmbrăcat noi aspecte prin fuziunea cu conflictele inedite care se petrec în viață. Aceste conflicte de tip nou, caracteristice epocii de construire a socialismului nu au un caracter mai puțin acut, nu sînt nici ele lipsite de dramatism. Ele au însă o altă natură decît cele vechi și deci, în consecință, trebuiesc zugrăvite în alt mod. Nu se mai luptă două clase dușmane ci, în esență, e vorba de tipuri ale unei societăți unice. Aceste tipuri se deosebesc însă prin gradul de conștiință atins, prin deprinderi morale, prin nuanțe de caracter, de sentimente ș.a.m.d.

Asemenea probleme le aflăm tratate, de pildă în piesa lui Darvas Ioszef „Focul din zori". Eroul, un țăran înaintat, este potrivnic altuia, un om mai refractar noului, mai înapoiat. Acesta din urmă nu este un dușman ci pur și simplu un om care n-a ajuns încă să înțeleagă perspectivele deschise de socialism agriculturii. Literatura noastră tinde din ce în ce mai mult să zugrăvească astfel de conflicte. Aș putea să vă dau ca exemplu și o nuvelă a lui Dobozy Imre: „Ploaia", aplatizată, din păcate, într-un film. Este vorba aici de conflictul trăit de o femeie tînără care, la început, nici n-a cutezat măcar să semneze declarația de intrare în gospodăria colectivă. In noua ei situație își dă seama că viața a luat alt curs. Acum nu mai este o anexă a bărbatului, a devenit un om stăpîn pe soarta sa, liber în acțiunile sale; vechi stări de fapt, cu care se obișnuise, îi devin insuportabile.

Spre a demonstra că în zugrăvirea unor astfel de situații se ajunge la conflicte de mare ascuțime, voi cita o nuvelă aparținînd unui scriitor tînăr. Mă refer la nuvela lui Szokony Karl, intitulată „Prizonierul". Un tînăr ostaș este băgat la carceră, pe drept, pentru o faptă condamnabilă pe care o făcuse. Este vorba de o orgie. La ea a luat însă parte și alt soldat, tocmai cel care-l păzește și îl duce, acum, spre arest. Scriitorul ne arată cam ce gînduri îi frămîntă pe cei doi tineri. Prizonierul mărturisise totul soției sale, el era acum, într-un fel, un om liniștit. Avea conștiința vinei comise. Dar ostașul care-l conduce, despre care nu s-a aflat că a participat și el la acea ispravă condamnabilă nu are curajul să răspundă de fapta sa. Și tocmai el este, în momentul de față, „omul legii", omul care aplică legalitatea!

Prezentînd această situație ascuțită autorul face o distincție prețioasă, deosebind etica socialistă de tot ceea ce este numai aparent a ei, deosebind afirmarea ipocrită a moralității de realitatea ei ca atare, în conștiința oamenilor.

Raportîndu-se și el la natura eroului contemporan, V. EM. GALAN a amintit de un pasaj dintr-o scriere a lui Lenin, referitor la faptul că lumea comunistă nu va fi construită de niște oameni curățel, cu miinile albe, curate, de niște oameni prefabricați, ci de oameni formați din materialul existent, așa cum a ieșit el din societatea capitalistă. Este de o extremă importanță pentru noi, să ne dublăm munca propriu-zis literară, cea de la masa de scris, cu o foarte serioasă și temeinică muncă de autoformare a noastră, să medităm asupra epocii noastre, asupra idealurilor în slujba cărora militām, a răspunderilor pe care ni le luăm. Afirmația lui Karl Marx privind filozofia, se aplică și literaturii. Aș spune: sarcina noastră nu este numai de a descrie lumea sau de a o interpreta, ci de a o transforma; și din acest punct de vedere interesul operelor noastre, originalitatea imaginilor literare, depinde în foarte mare măsură nu numai de realitatea socială în mijlocul căreia trăim, de locurile în care ne documentăm, ci de puterea și forța cu care se imprimă toate acestea în sensibilitatea și conștiința noastră.

Referindu-mă de data aceasta la circulația literaturii pe care o scriem, nu numai în propriile noastre țări, ci în lumea întreagă, cred că este extrem de important să înțelegem care e sarcina specifică ce ne revine în cadrul literaturii mondiale. Eu cred că este aceea de a furniza oamenilor imagini convingătoare asupra universului de viață al socialismului, imagini despre felul original în care omenirea, aici, începe să gîndească, să acționeze, să-și rezolve toate problemele existenței, toate problemele care privesc nașterea, viața și moartea omului. Propunîndu-și acest obiectiv, fără îndoială operele noastre vor dezvolta, implicit, o polemică cu toate celelalte idei care trag lumea înapoi. Literatura noastră trebuie să ajute, atît cît este posibil, și cu mijloacele ei specifice, ca întreaga lume să se dezvolte în sensul socialismului.

Am mai discutat și altă dată, în legătură cu natura conflictului contemporan, despre raportul dintre lege și întîmplare. Vreau să reiau o concluzie: nu există nici un fel de întîmplări, oricît de grele, oricît de complicate pentru eroul respectiv, care să nu poată fi abordate de către noi. Dar, în același timp, este clar că nici un scriitor nu va putea să aducă în literatură o întîmplare, dacă lui nu-i este clară legea, zecile sau sutele de legi care fac această întîmplare posibilă, și care, în același timp, fac ca în rezolvarea ei să se străvadă legea obiectivă.

In continuare, V. Em. Galan s-a referit la literatura ilustrativă.

„Literatura aceasta există atîta timp cît mai există și cititori amatori să o consume. Se mai găsesc încă un număr de oameni care sînt mulțumiți de cărțile care nu fac altceva decît să descrie în pilde convenționale ideile comunismului. Nenorocirea este că uneori noi încurcăm criteriile și clasificăm o carte din această categorie (despre care se poate discuta pe drept cuvînt dacă face sau nu parte din literatură), drept o culme literară".

„In legătură cu eroul și conflictul în dramaturgia actuală, aș vrea să vorbesc despre unele probleme referitoare la activitatea unui om de teatru, — respectiv a mea", a spus în cuvîntul său, HORIA LOVINESCU. „Voi pleca de la un fapt și anume de la sentimentul de insatisfacție pe care il am de cîte ori mă gîndesc la cele mai multe dintre lucrările pe care le-am scris pînă acum.

Aș vrea să fiu înțeles bine. Insatisfacția aceasta nu exprimă o simplă exigență artistică sporită cu vîrsta. Ea este cauzată deci de alte motive și în special de faptul că am senzația netă că aceste lucrări aparțin iremediabil trecutului, că ele cuprind oameni, situații, psihologii, probleme, interesante poate din punct de vedere documentar și al istoriei literare, dar perimate (poate nu atît pentru spectatori, care încă le acceptă, cît mai ales pentru autor). Cred că nu sînt singurul scriitor care simte cu acuitate că o sferă întreagă de preocupări, un mod de a vedea și a judeca lucrurile trebuie înnoit, că trebuie să ne împrospătăm și să adîncim viziunea noastră. Spun viziunea și nu numai tema. Interesul pentru problemele de etică, pentru viața intimă a oamenilor, pentru dezbaterile cu caracter ideologic care se manifestă în dramaturgia ultimilor ani, s-ar părea că marchează această înnoire și îmbogățire a tematicii".

In continuarea intervenției sale, Horia Lovinescu a spus: „Oare caducitatea vechilor scrieri de care vorbeam nu amenință uneori și pe cele noi care nu-și datoresc aerul de prospețime uneori decît apariției mai recente? Nu trebuie uitat că unele din aceste lucrări ale noastre se refereau la evenimente nu numai spectaculoase, dar istoric foarte importante: revoluția, prăbușirea burgheziei, lupta inverșunată pe viață și pe moarte cu clasele exploatatoare, formarea din mers a omului nou în trăsăturile lui esențiale, adică a omului care spunea DA revoluției și NU trecutului. Acestea au fost și rămîn teme generoase, patetice și nobile.

Impinsă înainte de mersul istoriei, dramaturgia are însă de reflectat, astăzi, noi aspecte ale vieții. Nu ne mulțumim însă oare, uneori, numai cu aceste improvizații și cîștiguri tematice, fără a ne preocupa îndeajuns de autenticitatea și profunzimea conflictelor, fără a medita suficient asupra a ceea ce ar putea în adevăr să înarmeze literatura noastră împotriva caducității?

Cîteva exemple. Există tendința de a se stabili nu o corelație, ceea ce ar fi justificat, ci o identitate mecanică între progresul vizibil al vieții sociale și economice și între progresul spiritual și moral al oamenilor care făuresc aceste realizări materiale. Se ignorează faptul că omul, luat în parte, în afara cazurilor excepționale, cunoaște o evoluție mai complicată, urmează un itinerar mai sinuos, nu lipsit uneori de dramatism.

Aș vrea să mă opresc și asupra unui alt aspect: al raporturilor individ-societate. Este caracteristică societății noastre grija pe care colectivitatea o are față de destinele individului, căci societatea trebuie să-și integreze individul după cum acesta trebuie să se integreze societății, nonintegrarea fiind tragică. Grija și solicitudinea cu care este înconjurat omul în socialism sînt firești și necesare, dar de aici pînă la operele literare în care abundă atitudinile brutal moralizatoare, necruțătoare cu viața interioară a oamenilor este o mare diferență.

Adevăratele și gravele aspecte ale problemei rămîn cele ale răspunderii individului față de societate și ale realizării armoniei între această răspundere și fericirea lui personală. Aici, în adevăr, ne aflăm în fața unei dramatice dezbateri care cere soluții artistice cît mai profunde. Individul cantonat în individualism, în mijlocul unei societăți socialiste, se prăbușește și acest adevăr mi se pare infinit mai necesar de spus decît sfaturile date la repezeală cuiva care vrea să divorțeze sau care nu-și plătește rata la motocicletă".

La aceste afirmații, AUREL BARANGA a replicat aducînd precizări necesare, după el, în înțelegerea justă a raportului existent astăzi între individ și societate. „Eu sînt de acord, a spus Aurel Baranga, că individul care trăiește în afara societății, care se încorsetează într-un individualism feroce este sortit pieirii. Dar a înfățișa numai acest fapt, izolat, înseamnă a te ocupa numai de un singur termen al ecuației. Există și un al doilea termen care se numește grija colectivității față de om. Eu sînt de acord cu Horia Lovinescu că în multe piese ale noastre — și ale lui și ale mele și ale altora — oamenii care se ocupă nu numai de soarta lor ci și de a altora, nu au fost înfățișați cum merită să fie înfățișați, dar aceasta nu din vina lor, ci din vina noastră. Sînt de acord cu Horia Lovinescu și asupra faptului că a prezenta un erou într-o piesă ca pe un pisălog care vine și-ți dă sfaturi să nu divorțezi, sau ca să-ți aducă aminte să plătești rata la motocicletă, nu este un lucru menit să-l facă pe respectivul erou un om interesant și cu un rol social esențial. Acest lucru s-a întîmplat într-adevăr în unele piese și în acest păcat a căzut și Horia Lovinescu, și eu, și alți dramaturgi. Dar acestea sînt păcatele noastre, ale scriitorilor. Sarcina de a înfățișa munca și pasiunea comuniștilor în toată amploarea și diversitatea ei, este o sarcină de onoare a literaturii. Nu voi apăra niciodată piesele în care comuniștii sînt schematizați, prezentați ca niște dătători de sfaturi plicticoase, dar am făcut această intervenție ca să înțelegem clar lucrurile".

Referitor la cele spuse de Horia Lovinescu în legătură cu perimarea unor opere, A. Baranga a spus: „Vreau să vă mărturisesc că sînt foarte puțin preocupat de problema «eu și eternitatea». V-aș minți, în același timp, dacă nu v-aș spune cu sinceritate că m-ar bucura foarte mult să știu că după existența mea, limitată în timp pe această planetă, ceva din ce am scris va dăinui. Dar mi se pare că a face astăzi o judecată definitivă cu privire la caducitatea unora dintre lucrările noastre, este un proces nițel cam pripit. In primul rînd pentru că istoria literară își are legile sale, pe care noi, contemporanii, de cele mai multe ori le intuim cu dificultate și, în al doilea rînd, pentru că dacă într-o lucrare de artă ceva este adevărat și exprimat cu sinceritate și la timpul său, chiar dacă opera respectivă nu întruchipează desăvîrșirea, ea are toate șansele să dăinuiască. Și în multe dintre lucrările noastre scrise de la Eliberare pînă astăzi, în pofida atitor slăbiciuni, există acest germene de nou, de sinceritate și de pasiune. De aici, de la acest germene, trebuie să pornim mai departe. Totul este nou în jurul nostru. Și noi sîntem aceia care defrișăm acest teren nou."

La aceasta, EUGEN JEBELEANU a replicat arătînd că nu ne putem mulțumi cu opere literare care să îndeplinească numai condiția minimă de a exprima, cu sinceritate, ceva din tumultul vieții de astăzi. „Un scriitor adevărat, a arătat el, un poet autentic va adresa un mesaj umanității numai într-o formă a sa, irepetabilă. Spre acest ton unic, spre acest ton al noutății trebuie să tindem cu toții".

Lirism și actualitate

Un capitol special al discuțiilor a fost consacrat problemelor liricii, perspectivelor de dezvoltare ale poeziei realist-socialiste. Orizonturi nebănuite în trecut descoperă poeziei epoca noastră de desăvîrșire a construcției socialismului, epocă în care personalitatea umană cunoaște o înflorire armonioasă, o îmbogățire continuă pe planul vieții spirituale.

„Delimitîndu-ne de la bun început de orice curent dușmănos, a spus KOCZKAS SANDOR, trebuie să stimulăm acele curente poetice care militează net pentru socialism, ca și acelea care în esență tind către socialism. Este oare posibil, s-a întrebat vorbitorul, ca poezia socialistă actuală să umble pe drumuri bătătorite? Eu cred că nu. Trebuie să asigurăm înflorirea sănătoasă și viguroasă a diferitelor modalități practice, pentru că această multilateralitate, aceste experiențe polivalente asigură de fapt dezvoltarea unei poezii majore, de largă respirație.

Oare asta ar însemna liberalism în poezie? Nu, pentru că în problemele de orientare, principiale, nu cunoaștem concesii. Procedeele artistice pot și trebuie să fie foarte diferite, dar în ceea ce privește viziunea, în ceea ce privește conținutul liricii, ele trebuie să fie în esență socialiste".

„Trebuie să arătăm, a spus I. D. BĂLAN, că universul liricii noastre realist-socialiste din ultimii ani s-a îmbogățit mult, poezia și-a lărgit aria de preocupări, a aprofundat filozofic marile teme contemporane. Trebuie să remarcăm pe drept cuvînt capacitatea poeziei noastre noi de a cuprinde atitudini poetice foarte variate, de la îngîndurarea melancolică fulgerată de tristețile bătrîneții, din excepționalul volum al lui Tudor Arghezi „Frunze", pînă la meditația gravă, lucidă, și ea cu umbre de neliniște în fața scurgerii ireversibile a timpului, din ultimele volume ale lui Mihai Beniuc.

Poezia noastră socialistă, vibrînd la cele mai noi cuceriri prozodice, comunică, adeseori, a arătat I. D. Bălan în continuare, cu fondul adînc al sensibilității populare exprimată în folclor. Astfel, poeți ca Tudor Arghezi, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, care de atîtea ori au scris versuri de o factură foarte modernă, au dat și strălucite exemple de poezie realizată în strînsă legătură cu tradiția noastră folclorică.

Una din cuceririle poeziei noastre din ultimii ani, a spus în continuare I. D. Bălan, stă și într-o tendință salutară de a-și încorpora cotidianul, de a releva rezervele de poezie închisă în aparenta proză zilnică. Uneori însă această poezie, în care se evită intenționat ținuta solemnă este amenințată de pericolul notației banale, nesemnificative, al prozaismului".

EUGEN JEBELEANU a spus: „Tovarășul Koczkas afirma că nu putem lupta împotriva modernismului de pe pozițiile conservatorismului și avea perfectă dreptate. Cu arme vechi nu poți să lovești bine dușmanul. Totodată dînsul a spus că nu putem lupta nici împotriva conservatorismului de pe pozițiile modernismului. Prin „modernism" dînsul a înțeles, desigur, acele poziții care sînt anacronice, adică ale modei, poziții care, în esență, cum s-a mai demonstrat, nu conțin nimic nou cu adevărat. Noutatea unei opere, contemporaneitatea ei este dată, de bună seamă, de forța personalității poetului, de capacitatea sa de a-și impune personalitatea lirică, timbrul său unic. Astfel se face că lectura unui poet din trecut poate să creeze, adeseori o impresie de mai mare noutate, de actualitate chiar, decît aceea a unui poet de astăzi. Recitesc „Sciții" sau „Cei doisprezece" de Block și constat că el este în momentul de față mult mai modern, mai actual decît foarte mulți poeți contemporani.

In epoca noastră, în care poeții nu-și mai cîntă solitudinea sau exclusiv patria căreia îi aparțin, ci trec cu viteza avioanelor supersonice de-a lungul și de-a latul planetei, trebuie să facem un schimb din ce în ce mai viu al acestor valori universale care se numesc Block, Whitmann, Maiakovski, Jozsef Attila, Neruda, Aragon, Antonio Machado, Prevert, (un poet modernist dar și un mare satiric la adresa burgheziei) și mulți alții. Realismul socialist este pentru poeții noștri o admirabilă rachetă cu trepte infinite. Această rachetă ne-o pun la dispoziție partidul și popoarele noastre, dar carburantul este un carburant personal pe care îl dau creatorii a căror artă și viață este închinată umanismului socialist al epocii noastre".

„In ceea ce privește poezia, a spus SAVIN BRATU, aș vrea să relev două fenomene evidente la noi în ultimii ani. Unul este acela al perspectivei filozofice pe care o capătă poezia, o poezie a emoțiilor intelectuale, în care chiar confesiunea intimă este plasată într-o perspectivă filozofică.

Un al doilea fenomen remarcabil mi se pare a fi acela al dramatismului pe care îl cîștigă poezia lirică. Ea nu mai poate exprima o stare de optimism simplist, ci o răspundere gravă, profundă pentru destinele umanității contemporane și viitoare. In acest sens, optimismul în poezie cred că trebuie să fie văzut ca un optimism filozofic, ca o încredere în dezvoltarea progresivă a omenirii, ca o convingere a drumului just pe care îl urmează societatea socialistă și nu ca exprimarea unei stări de voioșie permanentă care seamănă cu inconștiența".

O artă de înaltă ținută

O atenție deosebită s-a acordat în cadrul discuțiilor chestiunilor de stil, de expresie artistică în genere, văzute, firesc, în interdependență cu problemele de conținut ale operei. Majoritatea vorbitorilor au subliniat că literatura nu se poate mulțumi să expună anumite teze generale, sociale și politice; ea operează cu imagini artistice. Aceste imagini sînt adecvate conținutului pe care trebuie să-l exprime, evoluează odată cu acesta. Abordarea unor zone tematice noi, a unei problematici inedite pe care le pune în fața literaturii etapa actuală a construirii socialismului determină o reîmprospătare a mijloacelor literare, părăsirea unor procedee devenite inoperante, și descoperirea altora, potrivite exprimării noului.

„Noile transformări sociale petrecute în epoca noastră, la care oamenii contemporani au fost martori, a arătat Ov. S. CROHMALNICEANU, sînt de natură să determine apariția unor mari sinteze epice, scrierea unor cărți menite să cuprindă pe cît e posibil amploarea fenomenelor istorice în construcții masive cu caracter monumental. Totuși timpul nu ne așteaptă și atunci se naște tendința de a căuta să se dea un răspuns imediat acestei cerințe, folosind niște mijloace mai speciale, mai adecvate, mari rezumări în cuprinsul prozei nu de foarte mare întindere, precum ar fi, de pildă, simbolul, parabola, simplificările demonstrative. Se observă asemenea încercări, mai ales la tinerii scriitori în unele din scrierile lui Mazilu, în nuvelele și schițele lui Vasile Rebreanu, în unele nuvele ale lui Dumitru Radu Popescu etc.

Atîta timp cît aceste formule lite-

(Continuare în pag. 7)

Foto: FLORIN DRAGU

LITERATURA ABSURDULUI

Truman Capote, scriitor american din generația medie, care încearcă să se emancipeze de sub tutela literaturii lui Faulkner și Hemingway și să-și găsească o expresie proprie, formulează prin intermediul unui personaj, o întrebare sinistră: „Oare și cei morți sînt tot atît de singuri ca și cei vii?“ Manifestînd o curiozitate de asemenea natură, Truman Capote vrea nu atît să arate că pune mari speranțe într-o lume de dincolo de mormînt cît să-și exprime dezamăgirea pe care i-o provoacă existența, după părerea lui, iremediabil solitară a omului pe acest pămînt.

Lawrence Durell îl face pe scriitorul Pursewarden, alterego al său, să întrebe o nefericită dansatoare de cabaret: „Cum te aperi de singurătate?“ Răspunsul sună astfel: „Am devenit întruchiparea singurătății“.

Scriitorul italian Cesare Pavese care s-a sinucis în 1950 pentru că nu a găsit mijlocul de a se apăra de singurătate, a făcut nenumărate „repetiții“ ale acestui gest definitiv, prin personajele operelor sale. În schița intitulată de-a dreptul Suicidi *(„Sinucigași“), naratorul, care prin purtarea sa bizară, disprețuitoare, prin „incomunicabilitatea“ lui ostentativă, determină sinuciderea iubitei sale, mărturisește retrospectiv: „Alții poate vor provoca un mare rău din calcul, stăpîni pe ei, manifestînd interes pentru victimă și pentru joc — și bănuiesc că multe satisfacții poate da o viață astfel cheltuită; în ce mă privește n-am făcut altceva decît să sufăr de o mare, ușuratecă incertitudine și să mă zbat, cînd vin în contact cu alții, într-o cruzime prostească. De aceea — nu există leac — ajunge să mă las cuprins cîteva clipe de remușcarea singurătății mele, că mă și gîndesc din nou la Carlotta“. Astfel, în schița lui Pavese, și victima și asasinul ei moral suferă de aceeași maladie ascunsă și iremediabilă pe care pare să o secrete condiția umană însăși — singurătatea, neputința de a ieși din temnița perfect închisă care este însăși individualitatea omului.*

Moravia, pictor conștiincios al acestei „infirmități“ din care se naște, în opera sa, sentimentul atotdistrugător al Plictisului, face următoarea sugestivă descriere: „...am fost pentru mine însumi ceva foarte asemănător unui individ, pentru diverse motive insuportabil, pe care un călător l-a găsit în compartimentul său la începutul unui lung voiaj. Compartimentul este dintre acelea de modă veche, fără comunicare cu alte compartimente; trenul nu se va opri decît la sfîrșitul călătoriei; călătorul e deci constrîns să stea cu odiosul companion pînă la capătul drumului (...) Acum, după cum am mai spus, aspectul principal al plictisului era imposibilitatea practică de a sta cu mine însumi, singura persoană din lume, pe de altă parte, de care nu puteam, în nici un chip, să mă despart“.

Singurătatea spirituală, incapacitatea de a comunica și de a simți o solidaritate umană, se înrudește inevitabil cu sentimentul absurdității lumii. Tot Moravia declară foarte limpede: „Sentimentul plictisului se naște în mine din cel al absurdității unei realități, cum am spus, insuficiente sau incapabile să mă convingă de propria, efectiva mea existență“.

Legătura dintre sentimentul singurătății iremediabile și presupunerea că universul este absurd nu este decît foarte explicabilă. Omul pare creat pentru a intra în comunicație cu ceilalți oameni; totul în istoria omenirii arată că omul e un animal social care creează condițiile vieții sale materiale și spirituale pentru a fi folosite în comun, în societate. Perfecționarea unor mijloace de comunicare atît de adecvate acestui scop ca limbajul, ca — indiferent de limba în care sînt elaborate sau gîndite — artele, arată de asemeni că unul din țelurile spre care tinde umanitatea de-a lungul istoriei este perfecționarea posibilităților sale de a realiza un consens cît mai general între membrii ei. Cum se face atunci — se întreabă acești dramatici interpreți ai sentimentului acut de însingurare — că omul care a fost creat pentru a trăi în societate se simte atît de însingurat și de neajutorat în societatea modernă a occidentului? Și răspunsul, repede găsit, este că existența în general contrazice scopurile pentru care a fost creată. Lumea este, prin urmare, absurdă.

Dacă despre [illegible] se spune, ca o [illegible], că [illegible] din „Mantaua“ lui Gogol, despre literatura absurdului, se poate spune — adăugînd însă mai puțină glorie [illegible] prin epigonii pe care i-a stimulat — că a ieșit din romanele lui Franz Kafka, părintele ei incontestabil.

Birocrația, monstruos hipertrofiată a monarhiei austro-ungare îi apărea — după cum arată criticul marxist Ernst Fischer — nefericitului funcționar al unei companii de asigurări împotriva accidentelor de muncă, Franz Kafka, drept cea mai deplină realizare a unui efort absurd: instituțiile, create cu scopul de a sluji interesele vieții publice, nu făceau în fond decît să dezorienteze pe omul simplu, pe cetățeanul intimidat de formalitățile intenționat complicate și greoaie, ca să devină neinteligibile și misterioase. Parabolele utilizate de Kafka în operele sale s-au născut astfel dintr-un sentiment de repulsie inspirat de o societate aberantă intrată în faza ei de prăbușire apropiată și urmăresc să scoată în evidență faptul că orînduirea capitalistă este improprie, dușmană omului.

Într-un episod al romanului „Procesul“ *publicat și separat sub titlul* „În fața legii“ *Kafka, utilizînd obișnuita lui simbolistică, dă o succintă imagine a eșecului înregistrat de individ într-o orînduire ale cărei scopuri mărturisite vin în flagrantă contradicție cu cele nemărturisite. Un om de la țară apare în fața unei monumentale clădiri, lăcaș al Legii. El dorește să intre aici, să devină un om care să trăiască în spiritul justiției. Dar poarta clădirii este apărată de un gardian necruțător. La argumente logice, la milă, la forță, la rugăminți și viclenii el rămîne neînduplecat. Și admițînd faptul că acest prim gardian ar putea fi corupt, convins sau înfrînt, sînt înăuntru alți o sută care păzesc clădirea. Bietul om de la țară își petrece viața așteptînd să poată intra pe poarta Legii. Cînd simte că sfîrșitul îi este aproape, plin de tristețe, îi pune paznicului o întrebare: „Dacă fiecare om aspiră să ajungă în fața legii, cum se face că de atîția ani, nimeni în afară de mine, n-a cerut să intre?“ Și gardianul, văzînd că omul e pe moarte, îi strigă în urechea aproape inertă: „Pe aici nimeni în afară de tine nu putea să pătrundă, fiindcă această intrare era făcută numai pentru tine. Acum plec și închid poarta“.*

Această schiță rezumă foarte bine spiritul operei kafkiene, care este opera unei imense, neîntrerupte parabole, urmărind să pună în evidență contradicția dintre scopul existenței omenești și imposibilitatea de a-l realiza într-o societate potrivnică celor mai elementare năzuințe umane. Dar în timp ce, la Kafka, nici interpreții lui cei mai tendențioși — și sînt nenumărați apologeții decadentismului care îl reclamă — nu pot escamota viziunea polemică, neputința de adaptare a artistului la o realitate opusă aspirațiilor sale elementare — deci aberantă, absurdă — la epigonii lui elementele de critică socială au dispărut, lăsînd loc unei dezolări complice cu o lume intrată în descompunere. Uneori chiar talente remarcabile, fecunde sub raportul protestului anticapitalist prin elementele realist critice ale operei lor, sînt dezorientate de climatul general și plătesc un tribut împovărător scepticismului, demoralizării, defetistei teorii a absurdității existenței, teorie foarte răspîndită azi de ideologii imperialismului.

Eroarea tragică pentru Kafka, de a considera lumea relațiilor capitaliste ca singura posibilă, a fost exploatată de o literatură epigonică a absurdului într-un sens metafizic. Orice efort uman devine la Camus o muncă de Sisif, lipsită de sens și eficacitate. Omul depune perpetuu un efort colosal de a ridica în vîrful muntelui o stîncă enormă care atunci cînd e aproape să ajungă acolo unde trebuie se rostogolește înapoi în vale. A dispărut, în interpretarea lui Camus orice referire la o societate care contravine celor mai elementare cerințe omenești: dimpotrivă, în opera lui, omului sustras în chip arbitrar relațiilor concrete, istorico-sociale, nu-i mai rămîne decît să înfrunte o categorie metafizică: Destinul. Și acest Destin este absurd, ca un flagel care nu se știe de unde vine și de ce se abate asupra oamenilor („La Peste“).

Friedrich Dürrenmatt acordă de asemeni existenței semnificația unei nefirești și absurde aventuri. Un student meticulos și de o mediocritate solidă, în genul unor eroi ai lui Thomas Mann, ia trenul din orășelul său natal, ca în fiecare duminică seara, pentru a fi a doua zi, la universitatea din Zürich. Trenul [illegible] un tunel a cărui traversare durează cîteva minute și studentul [illegible] de scrupuloi [illegible] observă imediat că, după scurgerea minutelor regulamentare, n-a ieșit la lumină. Din ce în ce mai neliniștit începe să cerceteze cauza acestei anomalii. În cele din urmă, împreună cu un funcționar al căilor ferate, se strecoară pînă la locomotivă și descoperă că nimeni nu conduce trenul care continuă să alerge din ce în ce mai repede, într-o direcție subterană și necunoscută („Tunelul“).

Singurătatea, incomunicabilitatea, absurdul existenței sînt fantome care vizitează cu stăruință operele unor scriitori occidentali, chiar dintre cei care, prin alte laturi ale creației lor, îndeplinesc o funcțiune realist critică, cum sînt Moravia, Pavese sau Dürrenmatt. E curios însă că asemănarea stridentă dintre stînca lui Sisif, labirintul lui Robbe-Grillet, tunelul lui Dürrenmatt nu inspiră nici unui teoretician burghez ideea simplă că o atitudine comună se exprimă în aceste simboluri, ușor de fabricat de îndată ce rețeta a fost descoperită. Este vorba de o viziune impusă artiștilor de clasele sociale condamnate și care ar dori să antreneze în prăbușirea lor istorică, condiția umană însăși, omul în general. Nu exprimăm un paradox facil afirmînd că singurătatea este și ea un produs social, ca și incomunicabilitatea, ca și sentimentul absurdului.

Individualismul care, în zorii societății burgheze, s-a afirmat ca o prețuire a individualității, a drepturilor omului împotriva castelor și a privilegiilor „înnăscute“, a devenit mai tîrziu, și mai ales în epoca de degenerare a burgheziei, un mijloc de subminare a solidarității mulțimilor exploatate. Sentimentul singurătății produs de un individualism exacerbat are la origine un punct de sprijin în realitatea lumii capitaliste: interesul privat al individului se opune, în această lume, societății. Concurența presupune în mod necesar lupta și înfrîngerea semenilor, de unde sentimentul izolării. Mai mult decît atît, reușita socială a individului în orînduirea capitalistă presupune o decădere de ordin moral, fenomen ilustrat recent foarte exact de un roman cum este cel al lui John Braine, „Room at the top“ *(„Drumul spre înalta societate“). Și omul, lipsit de scrupule, infectat moralicește, e clar că nu are multe lucruri de comunicat. Ce ar putea să comunice? Abjecția, vinovăția, necinstea, crima nu se împărtășesc, se ascund (deși în jocul contradictoriu al artei devenită marfă, în lumea imperialistă se găsesc destui amatori dispuși să transforme în obiecte de schimb și minciuna și viciul și tentațiile criminale). Închiderea omului în propria lui individualitate, ca rezultat al condițiilor sociale, este de multe ori indiciul unui asasinat moral care caută să risipească bănuielile, înpăunîndu-se cu gloria unei tristeți metafizice. Nu e mai puțin adevărat că unii oameni cinstiți, dar străini de lupta clasei muncitoare, încearcă un sentiment de însingurare și de izolare în lumea capitalistă, trăgînd concluzia eronată că în orice societate individul se opune colectivității.*

Tema singurătății poate da naștere, în consecință, unor opere valabile atunci cînd devine țintă a criticii și nu un refugiu în infernul imoralității sau al egoismului sterp, lipsit de înțelegere față de adevăratele interese umane. Chiar în operele lui Pavese și Moravia — ca și în operele multor scriitori occidentali, minați de contradicții — distingem viguroase elemente de critică socială întemeiate tocmai pe constatarea că orînduirea capitalistă cu cunoscuta ei morală a junglei generează însingurarea, ridicînd între oameni bariere invizibile.

Sentimentul absurdității existenței care colorează mai mult sau mai puțin cu dezolarea lui cenușie literatura occidentală — firește, excluzînd operele scriitorilor cu o viziune revoluționară asupra lumii — este sentimentul unei societăți în declin; în alunecarea ei spre neant, burghezia ține să se consoleze dar și să-și deruteze adversarii cu înțelepciunea ascetică a renunțării; lumea este absurdă, totul nu-i decît o vanitate a vanităților. Explicația nu se rezumă însă la atît. O parte din intelectualitatea burgheză trăiește astăzi un proces descris de Marx și Engels cu multă ascuțime în „Ideologia germană“; scindarea produsă de diviziunea muncii între munca materială și cea spirituală evoluează în interiorul clasei dominante pînă la „o anumită opoziție și dușmănie între cele două părți, care, însă, la orice ciocnire concretă care periclitează clasa însăși, cade de la sine, după cum într-un asemenea moment încetează și aparența că ideile dominante n-ar fi ideile clasei dominante, ci ar avea o putere independentă de puterea acestei clase“. Ideea absurdului existenței reflectă în totală concordanță cu analiza lui Marx și Engels neîncrederea acestei intelectualități în propria ei clasă și în viitorul ei; pe de altă parte, răspîndita idee a absurdului reflectă dorința secretă, subiectivă, de a respinge legile istorice, de a exagera particularitățile individuale pînă la a socoti comunicarea între oameni imposibilă, de a considera lumea alcătuită din „cazuri“ neîncadrabile, într-o lege, pînă la nonsens. Cultul particularităților, al excepțiilor care desființează regula este alimentat de dorința nemărturisită a acestor intelectuali, dincolo de poziția „deziluzionată“ prizonieri încă ai mentalității burgheze, de a opune legilor descoperite de materialismul istoric iluzia unei totale dezordini, unei dezvoltări sociale cu totul întîmplătoare. Prin absurd, burghezia nu-și va mai urma poate destinul ei inexorabil. De aceea absurdul e atît de îndrăgit în occident. Fenomenul care se exprimă în cultul particularităților era de altfel previzibil. Lenin scria în „Marxism și revizionism“ *în 1908: „...fiecare întorsătură cît de cît neașteptată și neprevăzută a evenimentelor, chiar dacă această întorsătură ar modifica linia fundamentală a dezvoltării numai într-o măsură infimă pentru un răstimp foarte scurt, va provoca totdeauna, în mod inevitabil, o varietate sau alta a revizionismului“.*

Chiar dacă în rețeaua ideologică a burgheziei se rătăcesc uneori — temporar sau definitiv — talente de valoare, clișeul reprodus la infinit al nonsensului, al eșecului, al absurdului — tunel, labirint, etc. — nu face decît să demonstreze sterilitatea unei idei nealimentate de fapte, de realitate. Poate că inventivitatea scriitorilor va mai putea pune în circulație și alte simboluri descurajante — regizorul Ingmar Bergman furnizează nenumărate: un ceasornic fără ace, un obraz omenesc lipsit de ochi, o femeie care se zbate în durerile facerii ca să nască un copil mort — dar tocmai relativa facilitate de a le confecționa, cît și similitudinea lor de serie, discreditează, chiar de la prima vedere, numeroasele întruchipări ale unei idei eronate și nefecunde.

Georgeta HORODINCĂ

Confruntarea cu viața

(Urmare din pag. 1)

vers. de la teorii — (și nu odată teoria e înlocuită prin prejudecăți) — către viață.

În problema conflictului contemporan cred că două sînt primejdiile principale care pîndesc și literatura și critica atunci cînd analizează literatura: mai întîi lipsa de originalitate, dată de repetiții, șabloane, scheme, cazuri ciudate, singulare, colecționarea faptelor cu prea puține semnificații; în al doilea rînd abaterea de la realism și de la perspectiva clară a viitorului, dată de metoda realismului socialist, de spiritul partinic, în favoarea fie a idilizării, fie a ignorării elementului în dezvoltare.

Problema cercetată de Eugen Luca, a raportului între ceea ce el numește „spectaculozitate“ și între ceea ce înțelege prin profunzime, ne duce la o dispută mai veche, după părerea mea nu fundamentală în problema noastră. Sînt doar termeni noi pentru noțiunile numite altădată „conflict social“ (în terminologia noastră: de clasă) și „conflict psihologic“, interior. Sigur că nu poate fi pus un semn de egalitate între conflictul de clasă în societatea noastră, oglindit de literatura nouă, și conflictul social din trecut, oglindit de literatura realistă și critică anterioară.

Nu pot fi de acord cu Eugen Luca, în legătură cu afirmația sa, că majoritatea participanților anteriori la discuție privesc noțiunea de conflict oarecum în afara realității, independent de ea, nici că ei „leagă adesea *ideea de conflict de ideea de ciocnire spectaculoasă*, mai mult, confundă chiar aceste două idei“ (sublinierea aparține lui E. L.). Și ceilalți critici cunosc, ca și Eugen Luca, ideea cuprinsă în documentele de partid că în etapa actuală lupta de clasă (ceea ce Eugen Luca identifică adesea cu „ciocnire spectaculoasă“) se manifestă în principal în domeniul ideologiei — deci și al conflictelor etice. Și al problemelor de etică. („conflictele profunde“ spune Eugen Luca) dar nu numai al lor, căci domeniul ideologiei implică și alte laturi. Aceasta pe de o parte. Apoi: identificarea conflictului de clasă cu „spectaculosul“ va crea cel puțin confuzie. (Nu atribui criticului opinii pe care el nu le-a avut. El spune limpede: „Departe de noi intenția de a stabili o strictă diferențiere în ceea ce privește reflectarea literară a conflictelor sociale de cele etice. Ne-am propus doar să arătăm că formele pe care le iau unele conflicte și implicit mijloacele literare folosite pentru oglindirea lor sînt uneori sensibil diferite“. Chiar însă diferențierea pe care el o face, plasează conflictul social în zona spectaculosului, iar conflictul etic în cea a profunzimii).

Conflictul etic presupune existența unor resturi de mentalitate individualistă, moștenite de la capitalism, împotriva cărora luptă ideologia socialistă, etica socialistă. Vechile clase nu mai există, dar practicile lor nu au fost lichidate, nici influența acestor practici, chiar la unii oameni nu lipsiți de bune intenții. Din acest punct de vedere noi n-am analizat îndeajuns și în toate aspectele lor, lucrări cum sînt romanele „Front *fără tranșee*“, „*Casa*“, „*Drum deschis*“, „*Anii tineri*“, toate referindu-se la o perioadă foarte recentă. La oameni care au avut altădată bune comportări (Zolovie în „Front fără tranșee“) sau care au o poziție generală avansată (Ion Dragomir în „Drum deschis“, Dima în „Anii tineri“) se ivesc uneori, în mod surprinzător, apucături de natură să declanșeze conflicte puternice — și chiar cu manifestări exterioare „spectaculoase“ — consumate nu doar în conștiința personajelor, ci izbucnind numaidecît în afară. Am mai făcut observația că nu mi se pare fericită întîmplarea că trei cărți din cele patru de mai sus analizează cazul descompunerii președintelui de colectivă, și conflictul lui cu secretarul de partid. (la fel e și la D. R. Popescu în „Zilele săptămînii“, la Al. Ivan Ghilia în „Cuscrii“). În această direcție eu văd o primejdie a șablonului, a sărăcirii problematicii satului, în perspectiva dezvoltării romanului. Observația nu privește fiecare carte separat, ci pe toate la un loc — dar problema semnalată de ele este una reală: conflictul lor este real și el vorbește despre faptul că resturile capitalismului, ale influenței burgheze, apar încă în vremea noastră și nu le stîrpim cu una cu două. Cînd vorbim despre conflict, fie el „spectaculos“ sau „profund“ e vorba de o luptă, de un antagonism: există, deci, cum spune G. Dimisianu, „termenii unui conflict social sau etic“ iar aceștia, cum spune tot el, stau „nempăcați față în față“. Am avut senzația că uneori formula „conflict etic“ e înțeleasă ca un fel de frămîntare interioară în care se amestecă numai incompatibilități morale, impulsuri și remușcări, dar nu e o luptă în care o forță învinge, iar alta este înfrîntă. Dezvăluirea de către scriitori a unor tipuri și situații, întîlnite în realitate, analizarea ciocnirilor din operele literare prin confruntarea lor cu viața din jur, — aceasta mi se pare lucrul cel mai de preț într-o discuție despre conflictul contemporan. La aceasta îmi propun să revin.

Mihai GAFIȚA

Literatura și viața

(Urmare din pag. 1)

rare sînt subordonate principiilor fundamentale ale realismului și sînt socotite ca niște mijloace, ca niște instrumente pentru a exprima o cunoaștere profundă a realității, o interpretare a ei de pe poziții înaintate, ele îndeplinesc un rol util și au o valoare incontestabilă inovatoare. Există însă și pericolul de a aplica simplist asupra unor realități specifice nouă mijloace împrumutate mecanic din literatura burgheză contemporană, mijloace care au fost cerute de caracterul specific al acestei literaturi, dar care nu se potrivesc realității noastre. Ele sînt capabile să stîrnească confuzii, deoarece, am impresia, că aceste simplificări demonstrative, parabole, simboluri, de multe ori sînt folosite de scriitorii occidentali pentru a se păstra pe o poziție de mijloc, adică pentru a oscila între socialism și între capitalism, căutînd un fel de generalitate umană în care problemele abstractizate să nu mai fie nici ale realității socialiste, nici ale realității capitaliste, ci ale unei realități umane în general. Aceasta nu exprimă, în fond, decît ezitările spiritului mic-burghez. În fața marilor contradicții social-istorice ale vremii noastre, cînd asemenea abstractizări sînt aplicate asupra unei realități pe care noi o cunoaștem foarte bine și față de care avem o atitudine foarte precisă, foarte fermă, firește că ele nu pot duce la rezultate potrivite, rodnice și constituie de fapt un mijloc de a evita darea unui răspuns răspicat, adoptarea unei atitudini lipsite de ambiguitate“.

„O problemă mult dezbătută la noi în ultimii ani, a spus KOCZKAS SANDOR, este aceea a tradițiilor poeziei maghiare. Era o perioadă în care se spunea că drumul cel mai bun de urmat ar fi acela al lui Petöfi, al metodelor poetice pe care le întrebuința el. În ultimul timp au apărut însă o serie de tineri care, în mod programatic, declarau că pășesc pe drumul lui Jozsef Attila. De fapt aceasta a fost o discuție fără sens, artificială. Cînd proclamăm că o singură tradiție trebuie să fie urmată, aceasta nu poate decît să aducă limitări creației. S-a născut, astfel, la noi, necesitatea de a se trece la o analiză mai aprofundată a moștenirii poetice din sec. al XIX-lea și începutul sec. XX, în vederea preluării tuturor tradițiilor democrat-revoluționare și socialiste ale poeziei maghiare.

Trebuie să ducem o luptă neabătută pentru ceea ce este valabil în opera unor poeți contradictorii și care, totuși, trebuie considerați precursori ai poeziei socialiste maghiare. Este de netăgăduit că cel mai mare precursor al liricii maghiare socialiste de astăzi este Jozsef Attila, dar pe lîngă el mai sînt și mulți alții, printre care în primul rînd Rodnoti Micloș și Illyes Gyula. Ei au creat o atitudine poetică socialistă, fapt ce nu poate fi neglijat“.

În intervenția sa, I. D. BĂLAN s-a referit la unele aspecte ale înnoirii vechilor specii poetice sub aspectul ideilor și sentimentelor contemporane. „Chiar o formă veche — aș spune străveche — cum este fabula, a fost tratată, la noi, de Marcel Breslașu, cu o vervă inventivă, cu o mare capacitate de asimilare a problemelor eticii socialiste“ — a arătat vorbitorul.

Despre noi modalități de expresie în teatru a discutat, în intervenția sa, VALERIU RÎPEANU. Prin venirea unui număr mare de scriitori spre teatru (ei au adus ceva din experiența de pe tărîmul prozei sau al poeziei) s-a produs o înviorare a construcției dramatice. Piesele nu mai au înfățișarea clasică. Autorii recurg la întretăierea planurilor, la retrospective, adeseori cu rezultate fericite, ca în lucrările dramatice ale lui Horia Lovinescu, Mihai Beniuc, sau Dorel Dorian, dar și cu efecte mai puțin fericite atunci cînd dramaturgii nu folosesc toate aceste cuceriri ale teatrului modern în scopul adîncirii analizei, al explicării unor procese de conștiință, ci numai ca simple artificii formale.

Referindu-se la problemele artei literare, SZASZ IANOS a discutat despre interferența genurilor care nu se mai supun, ca în trecut, unor canoane imuabile. „Tumultul vieții contemporane, formele infinit de bogate ale existenței cotidiene care se cer transpuse în literatură spulberă teoria fixității genurilor artei“.

O altă problemă pusă în discuție a fost aceea a disputei dintre tradiționalism și modernism în legătură cu care AUREL BARANGA a făcut cîteva precizări.

„Uneori, a arătat el, esteticienii înfățișează aceste două aspecte ca aparținînd unor poziții diametral opuse, dreapta și stînga, aspectul tradiționalist fiind de dreapta și aspectul modernist, de stînga. Mi se pare că această împărțire între dreapta și stînga este formală. Nu voi insista asupra vremii [illegible] savante a modernismului. Mișcările moderniste ale veacului, fie că s-au numit futurism, dadaism sau suprarealism, sînt se știe, experiențe consumate. Asupra laturilor retrograde ale acestor experiențe timpul și-a spus cuvîntul, înmormîntîndu-le. Dacă în manifestările literare citate au existat și lucruri bune, ele au fost încorporate experienței generale literare și astfel ajungem la o concluzie care este numai aparent paradoxală și anume aceea că însăși experiența modernistă, în măsura în care a fost încorporată și depășită de timpul nostru, înseamnă, pentru noi tot tradiționalism, tot o prelungire nefirească de rețete caduce.

Dacă mai este nevoie să dau o definiție tradiționalismului, sau conservatorismului cum îl numesc tovarășii noștri maghiari, mă voi feri din nou de o formulare savantă și voi spune că pentru mine tradiționalismul (conservatorismul) în artă se caracterizează prin faptul că el se cramponează de lucruri pe care le-am auzit de multe ori spuse prost, sau mai bine, dar pe care în orice caz le-am mai auzit.

Eu cred că datoria noastră, datoria unor scriitori comuniști, datorie care ne dă și sensul existenței este de a spune, de a comunica semenilor noștri ideile, sentimentele, pasiunile vremii noastre“.

„Pentru exprimarea conținutului nou al literaturii, a adăugat SAVIN BRATU, cred că există practic o varietate infinită de forme și fiecare formă se verifică prin capacitatea pe care o dovedește de a exprima acest conținut.

Nimeni dintre noi nu duce o bătălie pentru o anumită formă în sine și frămîntările pe care le avem în legătură cu alegerea unei forme sau a alteia sînt determinate de dorința noastră de a ne exprima aspirațiile și sentimentele. Avem nevoie, deci, de o literatură care să arate cum se reflectă în individ problemele complexe ale epocii noastre.

Determinarea formei de către conținut — lege internă a creației — se manifestă în toate domeniile literaturii — acolo unde noul din viața oamenilor impune spargerea vechilor tipare și împrospătarea mijloacelor de expresie care au devenit insuficiente. Noile conflicte etice, frămîntările psihologice ale omului contemporan, așa cum arăta în cuvîntul său Diószegi Andras, nu pot fi zugrăvite în mod didactic, moralizator. Este necesară, pentru a le exterioriza, o perspectivă artistică și filosofică înaltă, pe măsura ideilor timpului.“

Luînd cuvîntul în încheierea discuțiilor, V. EM. GALAN a subliniat importanța și utilitatea unor asemenea întîlniri prietenești. „Repetarea lor în viitor, a spus el, este de dorit, și pentru aceasta ar trebui descoperite noi forme de desfășurare, pregătite din timp prin publicarea prealabilă de articole în presa literară, prin traducerea operelor celor mai reprezentative în ambele limbi, prin restrîngerea obiectului discuțiilor astfel încît problemele abordate să poată fi și mai temeinic dezbătute în viitoarele întîlniri“.

Forestierii de pe Dorna

(Urmare din pag. 1)

ani. Echipe de cepuitori și cojitori apăreau, lucrînd aplecați peste copacii doborîți, într-o concentrare mută, asemenea aceleia a arheologilor sau geologilor, care cercetează tainele pămîntului.

Sus, pe culme, unde s-a tăiat, unde zăceau trunchiurile cepuite și cojite, unde va rămîne arșiță sau „schelbe“ pînă la replantare, cei patruzeci au poposit, stînd pe bușteni. Părea un stat major al armatei de exploatare a pădurilor țării, care se punea de acord asupra acțiunilor viitoare. Nu e necesar să reproduc mersul discuțiilor tehnice. Dar din tot ce vorbeau, se desprindea o intensă dorință de a găsi căile cele mai noi, pentru a da patriei o continuă bogăție nesecată, doborînd și înălțînd din nou pădurile.

Era un schimb de experiență pe locul de muncă, sub cerul mare, sub același cer sub care se întind toate pădurile noastre. Forestierii din pădurile patriei răspîndite pe zonele muntoase, veneau să vadă cum și cu ce rezultate munceau cei de la Coșnița.

Din acea vizită la Coșnița am cules cîteva date, despre locuri, muncă și oameni, lărgindu-mi raza cunoașterii în domeniul în care mă documentam pentru o viitoare carte. Dar am mai înțeles și altceva făcînd o paralelă în fenomenul schimbărilor de experiențe:

În toate manifestările de viață, de muncă, acest schimb, acest mod de a cunoaște, informa și crește prin învățămintele pe care ți le oferă creșterea oamenilor, prin intermediul perfecționării, modernizării formelor de muncă, este încununat de vizibile succese. Să căutăm să-l intensificăm și în tărîmul literaturii. Să fiinţeze o mai strînsă legătură între provincie și capitală. Oare în pădurea de gînduri, cei ce le doboară și le înalță, nu au atîtea de învățat unii de la alții?

Să depunem eforturi personale, ca schimburile noastre de experiență să se inspire mai complex, mai în adîncime, din realitățile vieții, din vasta ei gamă, cu seriozitate și după îndemnul pe care l-am învățat de la forestierii de pe Dorna.

Radu BOUREANU

JOHN STEINBECK

laureat al Premiului Nobel

După Sinclair Lewis, Eugen O'Neill, Pearle Buck, William Faulkner şi Ernest Hemingway, John Steinbeck culege laurii unui premiu literar care, fără să fie totdeauna expresia unei judecăţi de valoare obiective şi detaşate, consacră totuşi adesea nume şi opere valoroase, cum se întîmplă în cazul romancierilor americani pomeniţi.

John Ernest Steinbeck s-a născut la 27 februarie 1902 în orăşelul Salinas din California, într-o familie cu strămoşi irlandezi, de la care a moştenit, respectiv, o fire independentă şi un fizic viguros. A avut, ca numeroşi alţi scriitori americani, o copilărie şi o tinereţe foarte zbuciumate, fiind nevoit de timpuriu să-şi cîştige existenţa — ca lucrător cu ziua în diferite ranch-uri californiene, apoi ca dulgher, ca zugrav şi ca simplu salahor la New York, unde şi-a început şi activitatea literară, ca reporter de ziar. Acestea au fost „universităţile" lui John Steinbeck, — dar nu singurele, căci viitorul romancier a studiat — e drept, cu dese întreruperi — şi la o universitate propriu-zisă (Universitatea Stanford, din California). După acestea toate, s-a apucat să scrie literatură, fără, însă, a putea să trăiască din ea. Iată pentru ce s-a angajat ca paznic al unei case cocoţate în munţii de pe malurile lacului Tahoe (din sălbateca regiune Nevada). Acolo, într-o singurătate deplină, Steinbeck şi-a scris primul roman hărăzit să vadă în 1929 lumina tiparului: **Pocalul de aur** („The cup of Gold") — un soi de reconstituire istorică, închinată vieţii aventuroase a unui corsar englez celebru, Henry Morgan, ajuns să fie înobilat de regele Angliei. Acestui roman — interesant doar ca oglindă a preocupărilor şi căutărilor tînărului scriitor, încă necristalizat ca personalitate literară — i-a urmat, în 1932, o carte intitulată **Păşunile cerului** („The Pastures of Heaven"), un fel de monografie epică a uneia din fertilele văi din California natală. Apoi, în 1933, Steinbeck a încredinţat tiparului romanul **Unui zeu necunoscut** (To a God Unknown") — titlul e luat dintr-un poem vedic. (Multe din romanele lui Steinbeck poartă titluri simbolice scoase din marile poeme religioase, inclusiv din Biblie). Dar nici această carte — care este un imn patetic şi cam naiv închinat naturii, într-o manieră ce aminteşte de literatura lui Jean Giono, dar şi de aceea a lui D. H. Lawrence — nu i-a adus autorului recunoaşterea pe plan naţional. Abia în 1935, el a dobîndit această recunoaştere, prin publicarea romanului **Cartierul Tortilla** („Tortilla Flat"), cronică savuroasă a vieţii slobode şi chiar desănţate a simpaticilor paisanos — proletari agricoli statorniciţi într-un cartier pitoresc al oraşului californian Monterey.

Curînd după această carte amuzantă (şi libertină pe alocuri), scriitorul s-a impus atenţiei cititorilor americani printr-un roman tragic, în care îndelungile sale căutări îşi găsesc pentru prima oară o rezolvare, întruchipată artistic. E vorba de romanul publicat în 1936 sub titlul „In Dubious Battle" (tradus în romîneşte „Bătălia"), titlu împrumutat din „Paradisul pierdut" al lui Milton şi menit să simbolizeze, în cazul de faţă, lupta inegală dintre muncă şi capital în Statele Unite. Sub influenţa mişcării muncitoreşti, — care, pe vremea aceea, devenise foarte puternică în pofida [illegible] de crize economice periodice, — romancierul a scris o carte revoluţionară în implicaţiile ei, un veritabil act de acuzare împotriva capitalismului american, condamnat de pe poziţiile proletariatului (e drept, ale unui proletariat agricol, căci romanul descrie organizarea unei greve în rîndurile lucrătorilor nomazi angajaţi la culesul merelor în valea Torgas din California).

In acelaşi an, Steinbeck a publicat în ziarul „San Francisco News" o serie de articole consacrate lucrătorilor agricoli din California — articole care au stîrnit un puternic răsunet în opinia publică din Statele Unite, şi au determinat pe autor să le strîngă într-o broşură, apărută în 1938 sub titlul **Sîngele lor e viguros** („Their Blood is strong"). Romancierul, care a devenit între timp celebru, prin publicarea, în 1937, a unei povestiri intitulate **Oameni şi şoareci** („Of Mice and Men"), a cărei versiune dramatizată avusese un uriaş succes pe Broadway, dădea un înalt exemplu de conştiinţă cetăţenească, abordînd unele dintre cele mai acute probleme sociale ale timpului său.

Această conştiinţă cetăţenească şi-a găsit suprema întruchipare artistică în romanul **Fructele mîniei** („The Grapes of Wrath") publicat în 1939 şi încununat, curînd după aceea, cu Premiul Pullizer. Aici Steinbeck relatează impresionanta odisee a unei familii de fermieri americani ruinaţi, care străbat, într-un automobil, cei două mii de kilometri dintre ferma lor şi amăgitoarea Californie, unde vor deveni nişte declasaţi, la cheremul marilor plantatori de acolo; romanul a stîrnit un adevărat potop de aclamaţii în întreaga lume, dar şi unele reacţii mai puţin entuziaste, concludente pentru eficienţa criticii sociale pe care le cuprinde. Romanul a fost asemuit, pe bună dreptate, cu faimoasa carte antisclavagistă „Coliba unchiului Tom", a scriitoarei Harriet Beecher-Stowe, — carte socotită a fi contribuit la mobilizarea morală a aboliţioniştilor din Nord, în ajunul războiului civil de acum un veac.

După „Fructele mîniei" — care constituie culmea creaţiei lui Steinbeck — scriitorul s-a îndepărtat din păcate, de făgaşul fertil al realismului, fără să-l părăsească însă complet niciodată. In scrisul lui s-au manifestat din nou, — în condiţiile războiului mai întîi, iar mai apoi în condiţiile postbelice din Statele Unite, — unele tendinţe negative, existente încă de la început în opera sa, dar depăşite ulterior în romane ca „Bătălia" sau „Fructele mîniei". O anumită dulcegărie, de pildă, caracterizează povestirea **Luna a scăpătat** („The Moon is Down"), publicată în 1942, adică în toiul războiului antihitlerist, şi pătrunsă totuşi de o [illegible] clemenţă faţă de cotropitorii fascişti ai ţărişoarei nordice (Norvegia) care alcătuieşte fundalul povestirii. Naturalismul, cu inevitabilele-i cruzimi şi cu inerentele-i simplificări, şi-a pus o pecete asupra unor romane nu lipsite de unele calităţi, ca **Autobuzul rătăcit** („The Wayward Bus") sau **La Răsărit de Eden** („East of Eden"), publicate respectiv, în 1947 şi 1952.

John Steinbeck, însă, a fost totdeauna considerat „un om al surprizelor", şi ar fi prematur — în ciuda laurilor ce-o încununează acum să-i considerăm opera încheiată. Ultimul său roman, publicat în 1961 sub titlul **Iarna nemulţumirii noastre** („The Winter of Our Discontent"), a stîrnit nemulţumirea unor anumite cercuri, tocmai din pricina faptului că vădea reminiscenţe sănătoase critice la autorul „Fructelor mîniei".

La vîrsta de 60 de ani, în plină glorie şi putere creatoare, noul laureat al Premiului Nobel mai poate dărui cititorilor săi, răspîndiţi în lumea întreagă, numeroase pagini emoţionante de un realism viguros pe măsura unui talent care şi-a dovedit forţa îndeosebi cînd s-a pus în slujba oamenilor şi a adevărului.

Petre SOLOMON

M. A. ASTURIAS

LUI OVIDIU

Lui, care „Tristele"-n exil şi-n jale
cîntă, cu fruntea-n lauri împletită
salut ! Aici, cu lacrimile tale,
făcut-ai Marea Neagră nesfîrşită.

Tu te plîngeai de ţărmurile goale,
nu de ţăran şi via-i însorită
şi ai băut nelinişti mari, mortale,
mai mult decît licoarea fericită.

Cu ger, Septentrionul, iată-ţi linge
acest picior, ieri uns de-uleiuri rare,
Iar jalea cîntecul tău n-o învinge

căci ai mărit, făcînd-o mai afundă,
cu mii şi mii de lacrimi Neagra Mare
şi cu-ale tale „Triste", limba sfîntă.

Constanţa, iulie, 1962

În romîneşte de EUGEN JEBELEANU

Contrapunct

„Despre ţipuri, despre destine, despre dragoste" se numeşte volumul de versuri al poetului Ilya Selvinski apărut de curînd în editura „Scriitorul sovietic".

A apărut, pentru prima oară în limba rusă, o culegere a miniaturilor lirice aparţinînd poetului armean din secolul XVI, Nahabed Kuceak (din care a tradus la noi Victor Tulbure). Volumul de versuri, editat de Editura pentru literatură din Moscova, înmănunchează cele mai frumoase versuri ale sale, în traducerea poetei Vera Zveaghinţeva. Mult timp aceste miniaturi lirice au fost considerate de domeniul folclorului. Forma lor, caracteristică poeziei culte armene din evul mediu şi artei poetice a lui Nahabed Kuceak, a înlesnit identificarea lor.

Una din cărţile care se bucură în ultimul timp de un mare succes de librărie în S.U.A. este romanul tînărului scriitor de culoare James Baldwin „Altă ţară". „Saturday review" o caracterizează drept „unul dintre cele mai puternice romane din ultimul timp". Cartea este o replică la desmăţul rasiştilor americani şi este închinată luptei negrilor pentru egalitate şi demnitate.

Reacţia la apariţia acestei cărţi a fost diferită. In timp ce criticii literari legaţi de cercurile reacţionare s-au grăbit să o etichetze drept „amorală", critica progresistă a subliniat forţa realismului lui Baldwin, tonul lui protestatar. Astfel Gertrud Wilsohn scria nu demult în „New-York Amsterdam News": „Această carte e la fel de reală ca şi strada 125 şi ca şi Amsterdam-avenue (centrul Harlemului, populat îndeosebi de oameni de culoare). Ea e la fel de reală ca şi slums-urile, ca şi înfiorătoarea prăpastie întunecată a neînţelegerii dintre albi şi negri şi ea parcă secţionează cu tăietură de brici întreaga profunzime a chinurilor şi sărăciei de care au parte mulţi".

Scriitoarea Katherine Ann Porter — cunoscută demult cititorilor americani ca autoare a unor schiţe scrise cu evident talent — şi-a făcut recent debutul ca romancieră. Romanul ei „Corabia proştilor" deţine în ultimele săptămîni recordul „Bestseller"-urilor în S.U.A. Scriitoarea americană a fost martoră a fascizării Italiei şi Germaniei, romanul „Corabia proştilor" fiind o reflectare a atitudinii ei faţă de fascism. Personajele romanului lui Ann Porter sînt cei care — direct sau indirect — au sprijinit venirea la putere a lui Hitler. Autoarea dezvăluie în paginile romanului toată cruzimea, despotismul şi prostia „arienilor sută la sută" şi demască făţărnicia moralei burgheze, amintind totodată pericolul pe care îl reprezintă şi astăzi nazismul.

„Cea mai iubită vedetă" în Republica Federală Germană nu este precum s-ar putea crede, nici Sophia Loren, nici Brigitte Bardot. La o recentă anchetă întreprinsă de o revistă germană a ieşit la iveală un nume aproape necunoscut pentru cineaştii lumii: Ruth Leuwerik. Cine este această actriţă preferată de spectatorii vest-germani, unor nume celebre, ca Gina Lollobrigida sau Doris Day? O persoană casnică şi după toate aparenţele cumintе, pe care nimeni nu a văzut-o fotografiată în costum de baie sau în vreo rochie decoltată. Vîrsta 36 de ani (Despre ea, însuşi Thomas Mann spunea că e „o femeie nespus de respectabilă"). Genul femeii micuţe şi cuminţi care are grijă de casă şi ştie să aşeze florile într-un vas. Necesitatea liniştii casnice stă în preocupările omului simplu di R.F.G. în ciuda strigătelor isterice şi a propagandei filmelor americane !...

SUB CERUL SICILIEI

de DANILO DOLCI

Danilo Dolci a cunoscut Sicilia acum 10 ani, cînd s-a dus acolo în practică. Era student al facultăţii de arhitectură din Milano. Devenind astfel martor al existenţei mizerabile pe care sînt siliţi s-o ducă foarte mulţi dintre ţăranii din Sicilia, Dolci renunţă la arhitectură şi, stabilindu-se în orăşelul sicilian Partinico, îşi consacră viaţa şi studiile ajutorării nefericiţilor din jurul său. Unul din rezultatele muncii sale este volumul de „povestiri documente" [illegible], alcătuit din relatări ale ţăranilor sicilieni.

Aşa arată locuinţa unei familii din sudul Italiei

Toate mi se trag din faptul că m-au silit să mă mărit fără dragoste, fără să dorim asta nici el, nici eu. Pentru că stăpîna acelui pămînt era mătuşă-mea. Şi mătuşa avea nevoie s-o ajute cineva în gospodărie şi la cîmp. Şi-a hotărît că eu i-aş conveni. Pe atunci Cola — aşa-l cheamă pe soţul meu — era încă în armată. Eu nu voiam să mă mărit, pentru că hotărîsem să mă călugăresc. Tata mă iubea aşa de mult, încît nu voia să mă lase. Eu însă pregătisem totul ca să plec la mînăstire. Atunci tata mi-a spus: „Te conduc la gară. Dar acolo, tu — în tren, eu — sub tren, şi copiii îi las de izbelişte, rămînă în seama ta." Nu voia să plec la călugărie, îmi vorbea de parcă avea să nu mă mai vadă niciodată. Dar, dacă mă mărit — cu plăcere: pot să plec. Atunci, ca să ascult de tata, am rămas acasă. Eram nouă suflete şi toată gospodăria o duceam eu, fiindcă mama zăcea mereu bolnavă.

A stat tata de vorbă cu socru-său şi i-a spus: „Cum s-o las pe Rozaria la mînăstire?" Stăteau în faţa crucifixului cînd discutau despre asta. Bunicul a îngenunchiat, a sărutat mîna Mîntuitorului şi a spus: „Nu-ţi fă griji, Rozaria în curînd va fi soţia lui Cola". (Dar Cola era la militărie, soldat). „Cum asta?" — întreabă tata. Şi bunicul: „Las'că aranjăm noi totul încetul cu încetul, o să vezi".

Eu nu ştiam nimic pe atunci despre toate acestea şi, ca să ascult de tata, nu mă mai gîndeam să mă duc la călugărie. Începură cînd bunicul, cînd bunica, să-mi dăruiască fel de fel de lucruri de mîncare. Veneau şi-mi spuneau: „Na, mănîncă". Eu le răspundeam: „Fiica voastră e ea (adică mama), daţi-i ei". Şi m-am supărat, n-am vrut să primesc. Bunicul o chemă pe mama să vie jos; eu i-am spus: „Nu-i, s-a dus la biserică". Atunci el a urcat treptele, a intrat în casă şi a venit în bucătărie, eu frămîntam aluatul pentru pîine. Mi-a spus: „Ascultă, Rozaria, bani văd că n-ai ca să te duci la mînăstire". Zic: „Grija asta îl priveşte pe tata". Zice: „De ce nu vrei să iei nimic de la noi?" — „Nu vreau". — „Aşa? Lasă, drăguţă, c-o să iei tu curînd, curînd tot ce-oi pofti eu să-ţi dau". Şi a plecat.

Pregătiră totul pentru căsătoria mea. Mătuşa mi-a spus: „Dacă te duci la mînăstire, îţi dăruiesc o cămaşă, o faţă de masă, şi două cerşafuri, dar dacă vii să stai la mine în casă şi să-mi fii de ajutor, îţi las moştenire tot pămîntul cît îl am". S-au ţinut de capul meu pînă ce m-am învoit, dar m-am învoit fără nici o bucurie. Cum e sîmbătă, ne-am dus la primărie şi a doua zi, duminică — cununia. Cînd au sosit musafirii, că fuseseră invitaţi cîţiva, eu eram cu rochia de toate zilele. Nunta a ieşit bine.

Pe cînd ne întorceam de la biserică, mătuşa-mea ne aştepta, stînd în mijlocul străzii. Şi zicea într-una (mi-au povestit unii mai tîrziu): „Stai că-mi intri tu în casă, să vezi ce calvar te-aşteaptă, nici n-o să-ţi poţi duce crucea". Şi cei care au auzit-o, îmi spun pînă-n ziua de azi: „Adevărat că prin greu calvar ai avut de trecut".

Trăiam la ea, pot spune, ca-n străini. Bunăoară, de-un sfîntu' Iosif. Mătuşa-mea rămăsese acasă; bărbatu-meu zice către mine: „Plec". Şi mătuşă-mea: „Ce? Pe Rozaria n-o iei la petrecere?" El îi spune: „Mă duc numai să arunc o privire mai întîi, ea pînă atunci să se pregătească, pe urmă viu s-o iau şi mergem la petrecere. Ai grijă să-ţi pui rochia de mătase". Stau şi-l aştept, mă uit ba pe un ochi de geam, ba pe celălalt, el — nici gînd să mai vină. Se înserase şi eu tot aşteptam. Cînd în cele din urmă a sosit, am plecat cu el, dar fără nici o bucurie. Ce mai vorbă, nu era dragoste între noi.

Aşa au trecut doi ani. Se duşmănea un unchi, care voia să pună mîna pe pămîntul nostru. S-a dus la Casteltermini să stea de vorbă cu vrăjitorul de-acolo. Pe urmă s-a dus la o femeie care lucra pe ogoarele noastre şi i-a spus: „Vrei să-i dai nepoatei mele bucata asta de brînză?" Bucata aceea de brînză fusese menită să aducă-n sapă de iarnă toată familia noastră. Femeia s-a învoit: „De ce să nu i-o dau? Îi sînt datoare". Şi numai ce-o văd că vine, mi-aduce o bucată de brînză de vreo şase-şapte kile, — brînză bună, făcută cu mirodenii şi tot ce trebuie. Şi zice: „Ţine de ici brînza asta din partea mea, s-o mănînci sănătoasă" — şi-mi mai dă şi două păturici de lînă, din cele de pus pe spatele catîrului, cînd mergi la cîmp. Darurile astea erau vrăjite. Am pus brînza într-o oală şi, ca s-o ţiu la răcoare, am pus oala uite colo, în dulăpior, îndărătul ceasornicului, acoperită cu un clit de şase farfurii. Stătea la noi şi soră-mea. Cînd mă duc odată să iau puţină brînză, văd farfuriile sparte; îi spun soră-mei: „De ce-ai trîntit farfuriile, cînd ai umblat la brînză?". Zice: „Da' n-am trîntit nimic şi nici nu m-am atins de brînză". Iau oala, îi găsesc alt loc, pun peste ea un bolovan. Cînd mă duc mai pe urmă să iau brînză, bolovanul — nicăieri. Bucata aceea de brînză era vrăjită.

Un an mai tîrziu ne-au dispărut patru stoguri de fîn. Nu ne puteam dumeri ce s-o fi întîmplat cu ele, şi-atunci mă cheamă la ea o femeie care ştie să ghicească şi-mi spune: „Să nu-ţi închipui că-i un lucru de nimic, ia seama, te paşte o nenorocire". Zic: „Şi nu se poate să pun stavilă nenorocirii?" — „Ba se poate, signora, mai este încă vreme. Vino la mine la ospătărie, adu-mi douăzeci şi cinci de lire (de-alea vechi) şi-i închidem noi drumul nenorocirii". Acasă, îi spun mătuşei mele: „Fînul nu-i nimic, dar ne paşte o nenorocire". Şi mătuşă-mea zice: „Vezi şi tu cum faci, dar eu douăzeci şi cinci de lire nu i-aş da. Mai bine, cînd ţi-o mai dărui careva de mîncare, ia cu stînga, dar nu mînca, aruncă darul tot cu stînga. Şi-ai economisit douăzeci şi cinci de lire". Am făcut cum a spus mătuşa-mea, pentru că ea poruncea în casă.

Trece cîtva timp, şi-ncepem a suferi fel de fel de necazuri din pricina acelei bucăţi de brînză: şi în familie, şi cu pămîntul, şi fiecare dintre noi în parte. Că bărbatu-meu fusese şi el vrăjit împotriva mea, ca să se îndrăgostească de soră-mea care locuia la noi în casă. Avea şapte ani soră-mea. Şi el deodată declară faţă de alţii că nevastă o să-i fie copiliţa asta, nu eu. Iar unchiul, dîndu-şi seama că mocneşte ceva în casă la noi, s-a dus prin vecini şi a întrebat: „Ei, cum trăiesc Cola şi Rozaria?" I s-a spus că rău şi el s-a bucurat şi-a zis: „Îmi pare bine".

După aceea a fost şi mai rău. Bărbatu-meu începu să se poarte urît de tot faţă de mine, parc-aş fi fost un cîine. Eram însărcinată pe-atunci, aşteptam să nasc cam pe la Sfîntu' Iosif. Mă vedeau oamenii şi se mirau că soră-mea era la cîmp, pe cînd eu — singură acasă; şi-mi povesteau că bărbatu-meu într-una pomeneşte de soră-mea. Ştia lumea ce ştia, dar eu încă habar n-aveam, pînă ce mi-a deschis ochii o femeie de treabă, sora judecătorului, care mi-a explicat totul. Şi pe urmă am născut un băiat. Am trimis vorbă să vină acasă careva, să-mi dea ajutor. Surioara mea şi bărbatu-meu au venit doar pentru trei zile şi după aceea deodată iarăşi au plecat la cîmp, m-au lăsat singură. La cincisprezece zile după ce născusem, m-am dus şi eu la cîmp să le dau ajutor cum puteam. Mi-era aşa de rău că abia mă mai puteam ţine pe picioare, îmi venea să mor.

Într-o noapte, soţul meu aude un glas, îl vorbea mătuşă-mea care de cîtva timp murise: „Cola, acasă şi du-te la Menaco (unul din pămînturile noastre), vezi ce-i acolo". Se trezeşte el şi zice: „Am văzut-o pe mătuşa, o să mă duc să văd ce s-a-ntîmplat la Menaco". Pe urmă, pe la vreo patru jumătate-apă, vine un băiat şi ne roagă: „Daţi-mi voie să culeg puţin mărar de pe ogorul vostru". I-am spus: „Puţin". Noi aveam la cîmp o căsuţă. A pornit bărbatu-meu de-a dreptul spre căsuţă, şi băiatul, pe cîmp, să culeagă mărar. Cînd soseşte flăcăul la parcela noastră, vede nişte crăpături în pămînt, adînci cît două staturi de om. S-a înfricoşat, a rupt-o la fugă spre căsuţă ţipînd. Bărbatu-meu atunci lasă catîrul lîngă casă şi se duce să vadă şi el, şi cînd vede, îl ia groaza. În scurt timp, crăpăturile se lăţiseră de erau cît o uliţă fiecare, şi pămîntul se mişca mereu şi arborii se prăvăleau.

Aluneca la vale dealul cu tot ce era pe el — viţe, şerpi, scorpioni. Bărbatu-meu atunci s-a gîndit că măcar de lemnul arborilor să nu păgubească: i-a trimis acasă-n sat la mine pe băiatul acela, să-mi spună să chem cîţiva oameni ca să taie copacii. Zăceam în pat bolnavă de gripă şi băiatul numai ce deschide uşa şi-mi spune: „V-aţi nenorocit, vi se surpă pămîntul şi cară totul cu el". L-am trimis să adune oameni de ajutor, mi-a adus opt, dar ei în loc să ne ajute, s-au bucurat de nenorocirea noastră: au lucrat, au doborît arborii şi bărbatu-meu le-a spus să ducă lemnul acasă la noi, însă ei au încărcat fiecare cît au putut şi l-au dus la el.

Căsuţa stătea gata-gata să se prăbuşească, alunecarea de teren înainta foarte repede. Mai înainte fusese un rai acolo, aveam apă — iaz artificial de opt metri, pătrat — smochini, vişini, pieruci; în 24 de ore s-a nărui totul, s-a prăpădit.

Pe urmă, de crăciun au venit la noi nişte vrăjitori. M-am întîlnit la han cu o doamnă care mi-a explicat totul, adică tot ce se-ntîmplase. Ea încă mi-a şi spus că nenorocirea mi se trage de la bucata aceea de brînză. Şi-a adăugat: „Dacă ai putea face rost de o bucată de brînză fie şi mai mică decît cea care ţi-a fost dăruită, dar să fie tot cu mirodenii, şi-apoi mi-ai aduce o găină neagră şi trei metri de panglică roşie, te-aş scăpa de vrajă".

M-apuc să umblu, caut lucrurile astea. Doamna mi-a spus pe urmă să iau aghiazmă din şapte biserici şi să-i dau soţului meu. A turnat nişte doctorii în aghiazmă, apa s-a făcut roşie ca vinul şi doamna mi-a spus: „E sîngele lui Hristos". Şi pe urmă soţul meu trebuia să ia sticla asta de un litru, să stea în picioare la miezul nopţii în locul dincotro venea alunecarea de teren şi să stropească în jurul lui cu apă — într-o mînă să ţină sticla şi cu cealaltă să stropească, zicînd: „În numele Domnului, îţi poruncesc: fugi de pe pămîntul meu". S-a dus bărbatu-meu la miezul nopţii, de-a stropit locul, a turnat apă peste tot unde aluneca terenul. Mergea singur prin întuneric, printre crăpăturile pămîntului şi i s-a făcut frică de tot pînă ce-a isprăvit treaba asta. Terenul lunecea într-una, soţul meu sărea din piatră-n piatră. Dar a doua zi pietrele nu se mai clinteau şi alunecarea se oprise.

Soţul meu însă nu şi-a mai aflat linişte. Şi-a făcut o pereche de saboţi cu tălpi de lemn, a ieşit la drum, în calea oamenilor, nebărbierit, cu părul vîlvoi de semăna cu sfîntul Onufrie şi pe toţi care treceau pe lîngă el îi punea să citească din evanghelie. Îşi ieşise din minţi. Le spunea oamenilor că, dacă-s creştini, apoi să facă aşa cum scrie evanghelia. Se dusese să mai privească alunecarea terenului şi văzuse că apa sfinţită fusese de folos. Tare-aş fi vrut să-l văd liniştindu-se, dar el în loc să mănînce se ţinea mai departe de cuvîntări ca-n parlament, se hrănea cu vorbe...

Mă gîndeam tot timpul ce să fac ca să-l vindec. Preotul m-a sfătuit: „Du-te mai des la cîmp şi să vedem ce-o să se întîmple atunci?" Mi-am luat copilaşii şi m-am dus. Aveam doi şi la piept încă unul, sugaci. L-am găsit pe Cola în locul unde se oprise alunecarea de teren. Îi crescuse barba lungă de tot, părul — la fel. L-am strigat: „Co-o-la!" şi l-am învăţat pe copii să-l strige şi ei: „Tată, tată!" El dormea. L-am trezit. S-a dus în casă şi-a luat o seceră în mînă, zicea că trebuie să ne taie capetele. Diavolul îl făcuse să fie aşa. Că era vrăjit şi el, şi pămîntul. Voiam să plec, dar m-am gîndit: dacă tot am venit aici, de ce să nu pun la fiert o cratiţă de macaroane, să-i las de mîncare? Am intrat în casă şi m-am înspăimîntat. Căsuţa pe jumătate năruită, bărbatu-meu furios, îndrăcit. Totuşi i-am făcut de mîncare, însă el a aruncat-o la cîine. Şi-o fi dat seama oare că intrase în el puterea necuratului?

Tată-meu şi ceilalţi spuneau: „Lasă-l să arunce mîncarea, n-are decît să moară, că tot n-ai nici un ajutor din partea lui ca să creşti copiii". Dar eu ştiam, cum să nu ştiu, ce era cu el. M-am sfătuit cu doi inşi, un bărbat şi o femeie, care se pricep la făcut farmece. Mi-au spus: „Da, îţi vindecăm soţul, dar numai dacă faci aşa cum îţi spunem noi". Mi-au cerut şaptezeci de mii de lire. N-aveam atîţia bani şi nici n-aveam de la cine face rost...

Atunci am luat din casă cuvertura de pe pat, că era de mătase, şi un covor, foarte frumos, de aşternut la picioarele patului, şi am zis: „Asta-i toată bucuria vieţii mele. Vreţi chitanţă, vă dau. Vreţi o bucată din pămîntul meu, veniţi de-o luaţi". Şi ei mi-au spus: „Vedem că-ntr-adevăr îţi iubeşti soţul. Eşti gata atunci să ne semnezi o hîrtie cu sînge din vinele dumitale?" Şi eu le-am răspuns: „Da". — „Bine. O semnăm la miezul nopţii numai eu şi cu dumneata".

Pe la unsprezece jumătate sau douăsprezece fără un sfert, am plecat. M-am dus la hanul lui don Ciccio. Fix la miezul nopţii, vrăjitorii m-au vîrît într-o cămăruţă mititică. Pe masă — un caiet. Mi-au făcut o tăietură la mînă, au muiat tocul în sînge şi apoi mi-au dat să iscălesc în caiet cum că vreau însănătoşirea soţului meu. Venise cu mine şi fratele meu care se înţelesese cu tata să-l împuşte pe Cola şi apoi să-l îngroape acolo, pe cîmp. Fiindcă lumea, cînd e ucis careva care-o stinghereşte, zice: „Da' bine i-au făcut că l-au curăţat". Aşa încît mie-mi păruse bine că mi se spusese să viu cu fratele meu.

Şi atunci vrăjitorul mi-a luat copilaşul din braţe şi mi-a spus: „Tatăl tău acum nici nu mai vrea să ştie de tine, dar odată şi odată o să fii bucuria vieţii lui". Pe urmă s-a uitat la frate-meu şi zice: „Alta-i pricina rîului, nu Cola, să nu trageţi în el, că e vrăjit şi gloanţele vor trece pe lîngă el fără să-l atingă. Vreţi să vedeţi ce putere vrăjitorească am eu? Duceţi-vă acasă, aduceţi-mi un pumn de ţărînă din pămîntul vostru şi numaidecît vi-l fac sănătos pe fratele şi soţul vostru". Ştiam că bărbatu-meu dormea la ora aceea şi mă temeam să-l trezesc, n-aş fi vrut să mă duc acasă. Totuşi, m-am dus. Acasă, văd pe jos în curte nişte păr împrăştiat — vasărică, iacă. Cola s-a tuns şi şi-a tăiat barba. M-am speriat, dar fiindcă voiam să-mi dau seama dacă bărbatu-meu s-a însănătoşit sau nu, am început să-l caut şi l-am găsit sus, în casă — se spăla. Şi zice: „De ce nu-mi dai primeneli? Mă duc la biserică s-ascult liturghia". — „Na, ia de ici!" Şi s-a-mbrăcat curat. Îmi vorbea despre ai noştri din familie, îmi vorbea despre toate, a stat la discuţie în stradă cu cunoscuţii pe care-i întîlnea şi pe urmă i-a luat băiatului gheţuţe, că-l văruse umblînd desculţ. Se uitau toţi la el, în piaţă, cu ochii bleojdiţi. După ce-a ieşit de la biserică, i-a întrebat pe copilaşi: „Ce-aţi dori să vă cumpăr?" Unul i-a cerut un fluier, celălalt muzicuţă. Pe la amiază, numai ce-l aud: „Mă simt cam ostenit. Am eu vreo boală pesemne. Ţie nişte acadele ceva, am uitat să-ţi aduc". Se simţea ostenit fiindcă dusese luptă din greu cu puterea necuratului sălăşluită în el pînă puţin mai înainte.

Cu mătăniile în mîini, soţul meu tot timpul face rugăciuni. Ştie pe de rost o carte întreagă de rugăciuni şi tot ce spune în ea: despre rai, despre iad, totul. Oamenii se minunează auzindu-l cum se roagă într-una, în timp ce terenul tot alunecă şi alunecă. Se roagă în orice clipă. Nici cînd doarme nu lasă mătăniile din mîini, nu se desparte de ele nici cînd e la vite. Niciodată nu se desparte de ele. Cei cărora li se năruie pămîntul din cauza alunecării, sînt întrebaţi uneori: „Nu cumva e vrajă la mijloc? De ce-o fi oare blestemat pămîntul ăsta?". Cîte unii îşi mai amintesc cum spunea unchiu-meu: „În curînd tot ce-i aici se va preface în piatră seacă". Unele alunecări de teren sînt pricinuite de ape. Altele — de vrăjitorii. Spun asta, fiindcă mă gîndesc din ce cauză alunecă la mine, şi mi-e destul. Sînt pe lume anumiţi inşi care umblă de colo, colo şi fac tot felul de ticăloşii.

Nepătrunse-s pentru noi căile Domnului, nu putem şti ce şi cum. Dar cînd vezi cum pornesc dealurile... Cine să se poată strecura în afundul lor? Ba a mai fost şi-o coadă de balaur, un vînt năpraznic, care a zmuls copacii din pămînt, a ridicat în văzduh buştenii ca pe nimic, ne-a bîit casa. În districtul Sant-Agostino, un ţăran începuse a-şi clădi casă, i s-au prăbuşit de două ori zidurile. Toţi i-au spus că nu trebuia să clădească nimic pe locul acela, fiindcă acolo fusese mai înainte pămînt de-al bisericii, şi desigur, casa n-avea cum scăpa de afurisenie. I s-a spus: „Nu se poate, e un teren blestemat, a fost luat bisericii. N-ai s-o scoţi la capăt. E bunul bisericii Sant-Agostino". Ţăranul i-a dat lui fiu-său numele de Agostino, pentru ca sfîntul să binevoiască a ocroti casa. Şi, într-adevăr, după ce l-a botezat pe fiu-său de i-a pus numele de Agostino, şi-a putut clădi casa.

I-am spus lui unchiu-meu: „Ai grijă de şterge iscălitura care-ai pus-o pe hîrtie cu sînge din vinele tale, ca să-i faci rău lui bărbatu-meu". Era atunci cu mine şi feciorul meu cel mai mic şi i-am spus lui unchiu-meu: „Ai grijă! Ca mîine, ăsta, băiatul, creşte şi-o să-i simţi răzbunarea... Eu nu-s sfînta Rita, aşa încît mai bine încetează odată cu toate astea". El, unchiu-meu adică, a răposat, dar pămîntul tot crapă, tot lunecă, şi mi s-au mai întîmplat încă şi-o mulţime de alte necazuri. Odată m-a ţinut un junghi timp de şase luni şi nu m-am putut vindeca nici cu sodă, nici cu limonadă, nici cu frunze de dafin. Tot de la el, de la unchiu-meu, mi se trăgea. Altădată, am pierdut lanţul de legat junca şi nici că l-am mai putut găsi...

În romîneşte de **AL. LAMBRU**

Fragment din volumul de reportaje „[illegible]".

DE GAULLE:

– Suprim din Constituţie ceea ce e de prisos !...

(Din „Zeit", Hamburg)

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon: 12.94.44; 12.74.26; 11.39.36 ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10. Telefon 18.63.99. ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul Intreprinderea Poligrafică nr. 2, str. Brezoianu 23—25.